IMELIK MEES PETERSON

Aleksis Kallits

A-9094III

ALEKSIS KALLITS

IMELIK MEES PETERSON

NOORE ENESEKASVATAJA PIHTIMUSED

„PÄÄSUKE“

„Postimehe“ trükk, Tartus 1933

2
Tartu Ülikooli
Raamatukogu
196657

1. Vaiksed meeletuletajad.

Nägin sõber Petersoni toa seinal silti: *Püüa kõigest väest!*

„Sa aimad järele ametiasutisi," ütlesin, „sääl on seintel: *Aeg on raha* ja *aeg on elu.*"

„Muidu unustame, mis vaja."

Kuivatuspressi ilustas põletuskiri: *Seitse korda mõõda, üks kord lõika.* Lauapaberile oli laiali paiskunud terve ahelik kõiksuguseid tarku manitsusi: *Mitte iial iseenesest kõnelda! Enam sõbralikkust! Kiiretele kirjadele kohe vastata! Tähelepanu oma sõnadele! Enne vaadata, siis teha! Oodata osata!*

„Kulla sõber," ütlesin, „vaata siia seinale." Sääl oli: *Selg sirgeks!*

„Vajun jah suurest istumisest looka," ohkas Peterson, tõusis ja ringutas.

„Pead enam sporti tegema, ka kehal elada laskma. Mina küll ei poolda ühekülgset eluviisi."

Sõber jäi nagu nukraks. „Peaksin vist küll enam tuule ja tormi käes seisma, veidi ka lõbutsema," arvas.

2. Väljakirjutised.

„Kust sa oled kõik need mõtted saanud? Kas ise välja haudunud või raamatuist noppinud?“

„Nii ja teisiti. Tihti on raamatus öeldud nii ilusasti, et hale hakkab ümber jutustada, omandan mõtte sõnasõnalt... Siin on väljakirjutisi.“ Ta osutas laual seisvale sedelipakile.

Võtsin selle kätte ja lehitsesin. Marcus Aurelius ütleb... Tuleb meele... jah, see oli härra, kes, kuigi Rooma keiser, magas paljastel laudadel ja kandis kodukoetud mantlit... Sedel ütleb: *Mõtle igal ajal sellele, et näitaksid üles oma tegudes kindlat iseloomu.*

Järgmine sedel on Nietzschega. *Ära heida kangelast oma hingest!* manitseb ta.

Järgmine — hispaania jesuiit Balthazar Gracian osava seltskonnainimesena õpetab: *Ära teotse kunagi ärritatud olekus, tagasihoidlikkus on tarkuse kindel tunnus, mitte laskuda halvas kuulsuses olevaisse tegevustesse...*

Ära mõista nii kergesti kohut tarkade inimeste tegude üle, hoiatab saksa vanahärra Knigge.

Inglise kuninga ihuarst J. H. Zimmermann, kes kirjutas nelja piibli paksuse raamatu üksinduse üle, ütleb, et ei tule

kõik kohe lamama jätta, kui kõike kohe korraga teostada ei saa.

Täitsa minu mõte! Inglased nõuavad: „kin up" (lõug üles). Tuleb hoida alati kukal kindlasti vastu kuuekraed, vaatamata et kehvasti läheb. Väliselt vähemalt peame olema ikkagi rahulikud halveimagi mängu man.

„Igaühel on väljakirjutised isesugused, valik oma maitse järele. Lugesin kord ühe preili omi — oli puha Marie Underist, Igor Severjäninist, Sigrid Undsetist — puha lilledest ja tunnetest. Polnud ühtki tugevat, mehist lauset," naeris Peterson.

„Kuidas väljakirjutised sulle tulusad on — neid sa ju kõiki silma alla ei riputa?"

„Loen sageli, tulevad siis ikka parajal kohal meele. Kui juhtun kellelegi tugevasti vihastuma, nii et talle õige teravaid sõnu ütleksin, tuleb nagu taeva kingitus alati meele anekdoot Julius Caesarist, kes vihastatuna, enne kui midagi öelda, olevat hakanud arve lugema 1, 2, 3, 4, 5 jne., kuni viha olevat pehmenenud või hoopis lahtunud. Selle palakese meeletuletamine teeb mind kohe jälle kaineks ning rahulikuks. Sa ju tead, et ma olen loomult hirmus äge ja äkiline. Kui väike olin, lõin korra ühe poisi, kes mind õrritas, rusikaga pikali, jäi teine lamama. Sellest ajast hakkasin end

taltsutama, vagaks tegema seda karvast ürglooma „viha“, kes istub inimese hinges ...“

Toas oli juba hämar. Lühike talvepäev õhtunes. Vaikisime mõlemad tüki aega.

3. Isiklik juhtsõna.

„Nende väljakirjutiste puhul tuleb mul meele, et sinu raamatuis ja pabereis leidub sõna *pro vi* (jõu eest); see näib olevat Peeter Petersoni juhtsõna, eks ole?“

„Seda küll.“

„Minu juhtsõna on küll kangem. Mul on: *„Midagi mina ei jäta.““*

„Mõte on üks: mõlemad võitleme tugevuse eest.“

„Oleme nagu keskaja rüütlid, kel igaühel oli oma juhtlause, ühel: *ausus üle kõige,* teisel: *olen alati keskel,* kolmandal — *ei jää keisrist kunagi maha.* See ilus komme vääriks elustamist. Kui igal mehel on niiöelda püha lause, milles kokku võetud tema aade, siis seisab see tal alaliselt meeles ja ta võitleb ning püüab selle mõtte hääks elada, kogu oma elu pühendada. Selline lause annab nagu selgroo...“

4. Tegude arveraamat.

Selle päälkirjaga seisis Petersoni laual üks klade. „Kas võin vaadata?“ uudishimutsesin.

Sõber kõhkles hetke. „Palun, palun! Kui juba oled mõndagi näinud, siis näe veelgi."

Lõin klade lahti. Vasakul poolel seisis: P a h e d, paremal: V o o r u s e d. Lugesin lahtrites: pilkamine, teravuste ütlemine, löömine, võla unustamine, hilinemine, kadedus, ebaviisakus, aja raiskamine jne. Nende kohal teises lahtris oli märgitud juhtum, kus see või teine pahe temal avaldus, nii näit. hilinesin nõupidamisele 7 min., olin kade, et N. N. auhinna sai jne. Vooruste lahtris seisid nende pahede vastandid.

„Mis sellega teed?"

„Igal laupäeval, kui nädala kära ja madin raugenud, mõtlen nädalale tagasi ja teen n. ö. kokkuvõtteid ja arvestusi, kuidas ma sel nädalal olen töötanud, inimeste seas liikunud, mida öelnud, kuidas ja mis on olnud, iga tagajärg ning väärtus, kui väärtuslikku olen korda saatnud, kas see nädal on paremini täidetud kui eelmised, mis jäi puudulikuks ja miks see nõnda juhtus ja kuidas seda puudujääki tulevikus ära hoida."

„Aga mis sul siin klade lõpus on?"

„Need on... eelarved ja plaanid." Ta kiskus klade minult ära, „neid juba ma ei näita."

„Vabanda, ma ei tahtnud sugugi tungida nii sügavale sinu isiklikku ellu."

„Võin sulle seletada, milles asi seisab. Peeter polnud salalik oma veidrate saladustega.

„Laupäiviti ja osalt pühapäeval mõtlen järele, mis mul on teha eeloleval nädalal. Jaotan tegevused ära sobivaile päevadele. Pääasi on muidugi: m i d a pean tegema? Teisel kohal küsimus: k u i d a s teha?"

„Oled järjekindel mees küll. Kui sul aega, kõneleksime „tegude raamatust" teinekord veelgi."

„Muidugi." Peterson vaatas kella. „Nüüd küll pean viiulitundi minema."

Ta võttis viiulikasti, noodimapi ja koos tulime inimestega, müra ja käraga, elektri ja raadio muusikaga tulvil täidetud tänavale, kus kees igavene ümberjooksmine, kus kõigil tuline rutt taga.

5. Sinu nägu kõneleb Sulle . . .

Võtsin täna peegli ja vaatasin oma nägu. Esimest korda elus. Varemini olin vaadanud, kas juuksed ilusasti, kas mõni vistrik kaunistab palet või nina, kas näen välja roidunud või värske.

Täna aga jäi pilk peatuma näojoontel. Nii avastasin oma näo! See tegi mind õige tõsiseks. Ei kõnele hääd minu nägu. Peeglist vaatab vastu siledaks „lakutud"

pää. Peterson ütles kord väga haavavalt, et rooma keiser Neero kasvataja, mõttetark Seneca kirjutavat kirjas oma sõbrale: ei ole loota midagi suurt liiga siledaks pää ligi kammitud ja läikivaks õlitatud juustega noormehest. Peterson väitis, ta olevat piltidelt tähele pannud, et tõepoolest suureandelised isikud ei kuulu silepääliste sekka, geeniustel koguni olevat juuksed sassis ja lennus. Vastasin, et ega geeniusele halba tee, kui ta ühtlasi esineb korraliku inimesena.

Tuppa hüples tantsisklev õde Vaike, ümisedes uuema six-eighti viisi.

„Loll-Ants, anna peegel siia," käratas ta mulle ja hakkas nägu puuderdama ja kulmukarvu värvima pruuni pulgaga.

Vaatasin päält: küll on rumal tegevus. „Sa näed peeglis ainult kurrulist lihatükki, mina aga oma hinge," filosofeerisin.

„Loll-Ants, ma ei salli sind! Alati leiad öelda halba. Sa ei kiida mind kunagi, ütled ainult, et olen püsimatu, ei pea sõna, olen tühine, luuletad mulle külge kõiksuguseid vigu."

„Kas sa ei taha teada saada oma vigu?

„Mul ei ole neid!" hüüdis õde, „ole nagu sinu koolivend härra Libiseja: ta on alati viisakas. Kui tark ta on! ütles mulle eile tantsutunnis: „Kõrgesti lugupeetud preili, ega teie ei pahanda minu avameel-

suse üle, aga ma ei suuda imestust tagasi hoida: teie silmad on Otepää vaiksed, luulelised järved, suu — roosipõõsas, kus laulavad ööbikud ja juuksed nagu jaanilaupäeva öö pehmed tuuled." Sa ei tea, kui hää meel mul oli nädal otsa! Kuidas ma teda austan."

„Palju enam oleks põhjust austada Ülev Petersoni," ütlesin.

„Seda kohmakat, arga ja inetut poissi, kes pühapäeval siin käis?"

„Jah. Kuid ta kindlasti sulle ei meeldi. Ta ütleks sinu ilu kohta: kõrvad kui potisangad, silmad kui pliidirõngad, suu kui kapsaraud, jalad nagu vedurivändad."

„Kui hirmus!"

„Ta ütleb, nii nagu asjad on. Näiteks, Vaike, kas sa ise ei leia, et oled pupe näoga?"

„Häbematus! Libiseja ütles, et olen nagu Marianne Winkelstern. Niisugune väike nina, lõug ja kõik!"

„Ära peta end, sa pole ilus tüdruk."

„Kristjan, mine ära, ma ei taha sind näha," hakkas Vaike nutma suure häälega. Nii rõkkab emalõvi Gangese jõe suudme džunglis Kalkutta linna ligidal. Miks isa ei pannud talle nimeks „Kaitseliidu Häiresireen"?

6. Peegel kõneleb mulle, et . . .

. . . minu nägu on pehmete joontega ja unistava ilmega. Ühtki tahtejõu sädet pole märgata. Samal ajal on paljudel meie poistel näod nagu kivist välja raiutud ja silmade vaade kindel. Kindel ilme on nagu hoiatus sellele, kes halva mõttega läheneb: „kui tuled vaenlasena, siis seisab sul raske võitlus ees. See mees enesega mängida ega ennast jalgade alla tallata ei lase. Teda ei saa igale poole kaasa kiskuda."

Kes aga olen mina? Tuleb sõber, kutsub kinno: jätan õppimise ja lähen. Teel tuleb sõbral mõte, et lähme parem uisuteele. Kui olen uiskude järel käinud, ütleb sõber, et lähme parem koolivenna poole. Nõnda ongi.

Huvitav, ma ei mäleta kunagi, et kunagi oma tahtmist oleksin öelnud ja sellest kinni pidanud. Ikka alati olen kõik teinud teiste tahtmise järele, kuigi mõnikord tunnen päris selgesti, et nii ei peaks tegema. Näiteks oli koos seltskond, kuulati raadiot, vesteldi ja mängiti kaarte. Kõik pääle minu olid suitsetajad. Ja mina pakutud paberossi tagasi ei lükanud. Ei julgenud!

Teen kõik, nagu teised teevad. Ma ei julge teisiti teha. Kardan pilget. Alati, kui midagi teen, mõttes küsin: kas ma

sellega ei lange pilke alla? Kunagi ma ei küsi: kas ma teen nii, nagu asi ja minu huvid nõuavad?

Isa nimetas mind kord selgrootuks roomajaks. Isa teeb kõik ainult enese arvamise järele, nagu vaja teha.

Isa on väliselt pehme ja järeleandlik, kuid tõepoolest viib ta alati oma tahtmise läbi. Ta on alati viisakas, ei näi kunagi vihastuvat, kõneleb rahulikult, on lahke ning sõbralik, kuid ei tagane iialgi sellest, mida enesele tarvilikuks peab .

Mina temaga võrreldes olen tuulelipp, kes igaühe järele lehvib, on ebakindel, kõikuv.

Minu näos on ka jooni, mis jätavad mulje, et armastan pehmust, mugavust, häid toite ja pole harjunud karmuse, raskuste ning pingutustega. Vedelvorst...

Mina pole midagi täiesti kõvasti ja hästi teinud. Kõike keskmiselt. Minu kohta öeldakse: keskpärane poiss.

Varemini ei pannud seda tähele, nüüd aga teeb mulle valu minu nõrk iseloom ja see, et mina millegi poolest välja ei paista, vaid et olen väike leivasööja, kellele kõik üleolevalt naeratavad.

Vaike on tragim. Saab vihaseks, siis jookseb rusikaga kallale. Kõik tasub „veriselt" kätte. Nutab ainult siis, kui on vi-

hane. Mina olen pehme, nutan, kui halvasti läheb.

Nüüd tunnen selgesti, kui viltu mul läheb. Varemini ei märganud. Olin enesega rahul. Ei mõtelnud üldse enese üle. Elasin niisama, tegin, mida kästi, kui sain, siis hiilisin õppimiselt ära, vabal ajal tegin, mis ette juhtus ja läksin, kuhu sõbrad kutsusid.

Süda valutab. On häbi. Vanemad ei tea, kui vähe õpin ja kui nõrk olen. Isa vaatab küll murelikult, kuid ei ütle midagi, emale aga olen ikka „armas tubli poiss". Ema on uhke minu pääle. Näeb minus ainult hääd, loodab minust palju.

Veel suudan varjata, kui madalale olen vajunud. Aga jõulud lähenevad ja — nõrku tuleb pooltosinat. Ema ootab hääd tunnistist. Isa ei vaata nii roosiliselt, kuid ei aima ka midagi paha. „Ma usun, et Sina, Kristjan, meie perekonnale ja meie perekonna nimele häbi ei tee," ütles ta, kui sügisel järeleksamitega ikkagi läbi sain, „edaspidi vaata aga ette."

Aruandmise päev läheneb, mil tunnististega koju pääseme. Kas minul on viia vanematele rõõmu?

Ei ole. Olen nagu see mees Jeesuse mõistukõnes talentidest, kes temale usaldatud talenti ei harinud ega kasvatanud, vaid maha mattis. Teised on poolaastal oma talente hoolikalt harinud, aga mina?...

Kuidas julgen minna isa ja ema ette? Näen: nende silmad säravad lahkesti ootuses ja salajases uhkuses oma poja üle...

Aga pettumine tuleb väga, väga valus.

7. Kurvad jõulud, kuid lootusesäde sütib.

Hirmus moment lähenes: tunnistisega vanematele ilmumine. Tunnistised anti kätte. Need olid põnevaimad hetked. Mida ütlesid kodus vanemad? Ei midagi. Isa vaikis. Ema ütles: „Poiss, mida oled sa teinud?“ Muud nad minuga ei rääkinud. Aga tean, mida mõtlesid, kuidas kurvad olid minu tõttu.

Minu elu on nüüd pime . Ühtki rõõmu pole enam. Õde Vaike pilkab mind. Tal on seks täieline õigus: nõrka ja viletsat, kes seda on ainult enese süü läbi, võib pilgata.

„Sul on õigus, Vaike,“ ütlesin.

„Laisk oled kah...“

„Olen.“

„Andevaene kah. Näe, minu tunnistisel pole ühtki nõrka.“

„Noh, ega häid ka palju pole.“

Surusin hambad kokku. Pole midagi parata. Olen enesega läbi. Tundub, et magasin aastad. Nüüd ärgates imestan. Näen nagu esimest korda seda, mis minu ümber sünnib ja mida olen teinud — aega meeletult raisanud.

Käisin Petersoni pool. Tal olid teada minu hädad, nagu neid ka kõik teavad meie klassis. Keegi ei imesta, kui minu saksakeele klassitöös on kõige enam vigu. „See on ju Našman..." öeldakse ja ütleja tunneb häämeelt, et tema ise „see Našman" pole.

Varemini alati lohutasin end sellega, et mina ei ole veel k õ i g e nõrgem, et klassis leidub minust taibuvaesemaid, vähema tähelepanuga ja kehvemate numbritega poisse.

Nüüd mind see enam ei rahusta. Miks pean m i n a olema nõrgemate ja mitte tugevamate seas? Miks ma ei ole nagu Peterson, kellelt alati küsitakse, kui teised keegi ei tea, nagu: kuidas nimetati mõisat vanas Roomas või kus on Santanderi linn? Ma ei taha olla raamatukoi nagu Peterson, kes elab eluaja raamatuvirnade keskel, kuid häbistav on olla viimaste seas. Tahan olla esimeste seas.

Igalpool paremate seas olla — selle võtan enesele juhtlauseks uuel aastal.

Jõululaupäeva ööl käisime kalmistul. Sääl põlesid küünlad haudadel. See on väga ilus.

Meel oli imelikult rahulik.

Jõulupühade ajal käisin suusatamas. Suusatasin kogu päeva, käisin mõnes talus sees.

See lahutas veidi meelt.

Kui rahuliku südamega maitsevad pühi ja enese pingutuse vilja need, kes korralikud olnud! Nad kõnnivad pää püsti, kukal vastu kuue kaelust, kindlal sammul. Neil on õigus puhkusele ja rõõmsale meeleolule vaba aja ajaviidetes.

Nad ei ela alalises ärevuses selle üle, kuidas end peita õpetaja eest, sest nemad oskavad tundi; nad ei pruugi sepitseda ega paluda etteütlemist. Nad teevad ise ära algebra ja geomeetria ülesanded. Nad ei ole surmahirmus klassitööde ees ega oota ahastusega vihkude tagasiandmist. Võivad igaühele julge pilguga otse silmi vaadata.

8. Uus aasta — ajan end jalule.

Ma ei läbenud pühi pidada. Kärsitusega ootasin kooli algust.

Olin kindlasti ette võtnud end kätte võtta ja katsuda, kas minust saab veel asja või ei saa.

Koostasin oma elu tarvis reeglid. Andsin lubaduse neid pidada, mingu see kui tahes raskeks.

Lõin oma laua kohale seinale reeglite tabeli, suurelt kirjutatud.

1. **Hoida kokku aega.**
2. **Vähe käia sõprade ja tuttavate pool.**
3. **Vähe kutsuda neid enda poole.**
4. **Kinos käia üks kord kuus.**

5. **Koosolekutel vähe käia.**
6. **Õppida eriti seda, mis raske ja igav.**
7. **Õppida täiesti selgeks.**
8. **Iga tund täiesti ette valmistada.**
9. **Püüda teisi ületada.**
10. **Mitte tegevustes end killustada.**

Kui neid lubadusi vaid täita suudaksin!

Paremaks äraõppimiseks hakkasin enam pähe õppima. See pole moes, nimetatakse tuupimiseks. Kuid tuupimine on väga tarvilik. Teame nii palju, kui palju kanname pääs. Päheõpitu on alati käepärast.

Oma plaane hoidsin valjus saladuses. Ma ei lähe suure suuga seletama, mida teha mõtlen. *„Viljad peavad valmima vaikuses"*, tuleb meele üks Petersoni sedeleilt loetud lause. Teen nagu minu eeskuju spordi alal — tubli sportlane S., kes alles küpse stiiliga ja kõrgete saavutistega lagedale tuli. Ta ei jooksnud platsile siis, kui raudteeäärsel karjamaal oli hüpanud kõrgust 1,70, teivast 3 ja oda teinud 55. Mõni teine mees tuleb võistlusele juba siis, kui hüppab 1,60 — iga hüpe eri stiiliga — küll sise-, välis- ja koguni käärihüppega. Tema aga harjutas visalt „nurga taga" ja ainult nagu poolmuinasjutt imbus poistekampadesse teade, et Pilpakülas on kõvu poisse, kes tahavad eesti meistritele rängalt ära teha.

Seda pilti meeles hoides hakkasin päris tasahilju ennast parandama. Tagajärjed hakkasid paistma: algebras tahvli juures sain rahuldava, klassitöös peaaegu rahuldava — seni olin ainult nõrka näinud; inglise keeles sain koguni täiesti rahuldava!

Teised nagu oleksid hakanud midagi märkama: nägin nende nägudel imestust. Oli ju üldine arvamine, et mina midagi ei suuda. Küll ma näitan!

Kuid seda ei tohi keegi märgata. Töötan saladuse katte all. Kes muidu lärmab, ei tee midagi. Ütleb inglise vanasõna: *Haukuja koer hammustab harva.* Aegamööda asjad käivad. Seda võib nimetada enese isiku ülestöötamiseks.

9. Laupäeva-õhtu Ring (L. R.)

Meil on salajane „Laupäevaõhtu Ring". See tähendab, et meie — Peterson, mina, Peeter Kütt, tema vend Kaarel ja üliõpilane Kalju Virkus — tuleme iga laupäeva õhtul Petersoni poole kokku mõneks tunniks.

See pole midagi imet. Meie klassis on „Elevantide ordu" (selle liikmed kannavad pahemas rinnataskus portselanist elevanti), mitu triumviraati ja kaks kirjastusühingut, kes kumbki annab välja oma ajakirja

(„Kolumats“ ja „Nohinina“), mis omavahel tülitsevad. Pääle selle on poisid spordi-, loodusloo-, foto-, jne. ringides, noorkotkaste salkades ja Imkas.

Kalju seletuse järele igaüks neist „harib“ poissi päämiselt ühest küljest — spordiring harib keha, loodusloo ring edendab looduse tundmist jne. Meie ring pidavat harima kogu isikut, poissi tema tervikus — keha, mõistus, tundmused, tahtejõud, sest inimene peab tugev ja tubli olema igapidi. Seda igakülgset tublidust nimetas Kalju harmoonia ehk kooskõla arendamiseks.

Mina arvasin, et see on ilus küll, aga mille abil seda kätte saada.

„Mis kõik hää, ilus, ja õige, seda teame,“ ütlesin, „aga kuidas sellele jõuda, sellest räägitakse palju vähem.“

„Seda kõike arutame läbi ja teostame meie ringis,“ vastas Kalju.

10. Hinge kinnitamine.

LR tarvis mõtles Kalju välja toimingu, mille nimetas „hinge kinnitamiseks“.

See on midagi palve, pihtimise ja truudusevande segu.

Selle kombe toimetamise kohaks valisime Petersoni aia. See aed ulatub vastu Toomemäge ja osa temast on nõlvakul.

Nagu Kreutzwald oma sõpradega tuli kokku Rakvere lossimäele, et anda tõotust isamaa hääks töötamiseks, nii meie pärast koosolekut kordamööda peame jutlusi.

Kalju kõneles kord nii: Tahame aidata üksteisel paremaks saada kui ta on. Võtame oma elu väga tõsiselt. Need on vana-inimeselikud sõnad. Noored jooksevad, kuhu neid lükkab tuju, meeleolu ja ei tea ega mõtle, m i l l e k s nad seda või teist teevad. Meie aga mõtleme järele igakord oma tegevusele asudes: milleks see vajalik? mida temaga tahame kätte saada? mida teostamiseks peame tegema, mis abinõusid tarvitama? kuidas peame toimima? mis takistused ja raskused ootavad ees, kuidas neist jagu saada? Ei ole kerge see ettekaalumine ja etterchkendamine. Harjutame end selles.

Teinekord kõnelesin mina: Püüame õppida kõigest, mida näeme ja kuuleme. Hää võtame üle, kuid halvast hoidume. Vaatame inimesi — nad on elavad näited, kuidas meie peame või ei pea olema. Võrdleme end teistega.

11. Kes on kindla iseloomuga?

LR-is peeti vestlust selle üle.

K a l j u: Nüüd nimetasite isikuid, kel arvate olevat kindel iseloom. Millest seda ära tunnete?

Kaarel: Seda on näha juba näost. Näol on „kindel ilme". Kulmud on koomal, nende vahel võib olla paar kortsu, silmad vaatavad püsivalt ja ootavalt rahulikult, suu on kokku surutud.

Peterson: ... ja rusikas seljas jookseb kohe kallale, kui keegi sõnakese ütleb ja lööb rusikaga pikali maha, nagu sina lõid Libiseja.

Kaarel: See oli lihtsalt enese mittevalitsemine.

Kalju: Enesevalitsemine on kindla iseloomu tähtis tunnus. Mis jooned veel on kindlal inimesel, mis on ta tuum?

Našman: Ei anna järele. On rahulik. Ei kuku kohe verest ära, kui kehvasti läheb. Kui minul kehvasti läheb (teised naeratasid), mõtlen alati poksimisele. Siin mees käib tihti põrandal ja nöörides, aga tõuseb jälle ja rassib edasi, visa hing. Ta ei jäta mitte järele. Või maailma suurim rattavõistlus Tour de France, kus tee pikkus on 6000 km, mida sõidetakse 30 päeva. Mõtlen väikesele, kõhnale mehele — Eugène Christophe'ile, kes on 12 korda läbi sõitnud selle maa, mitte katkestades. Vaatamata juuni- ja juulikuu kuumusele, viperustele ja õnnetustele ja tulnud esirinda.

Peterson: Milleks näiteid muskli-

ja tsirkusekangelastest?! Vaimlise elu tegelaste pingutustes on palju enam mehist visadust. Seda kahjuks ei saa silmaga näha. Mozart kirjutas ooperi „Don Juan" raskes palavikus, Servantes oma „Don Quijote'i" hispaania vangla hämaruses jne. On palju neid, kes vaatamata rasketele valudele ja kannatustele oma tööd on teinud ja kaotustes rahulikuks jäänud.

K a l j u: Milleks lennata suurmeeste juure! Vaatame enese ümber, oma koolivendade sekka.

P e t e r s o n: Vaatame Našmannile: see on vastand kindlale mehele. Ta jookseb ühe asja juurest teise juure kuhugi süvenemata. Kuidas on viiulitundidega? Või läks raskeks? Viiul on kõva karakterit nõudev pill. Kuhu jäi iluuisutamine? Kui kaugele oled jõudnud purjelaeva ehitamisega?

K a a r e l: Nüüd kujutab enesest kirjanikku. Lubas meist „Õpilaslehele" kirjutada ja „Looduse" võistlusest osa võtta romaaniga. „Igavene truudus ehk palituhõlma pidi Peipsi lodi OHJ masti küljes."

K a l j u: See on ise-asi. Nooruses tuleb kõik hääd asjad läbi katsuda, et leida, kus see õige on, mil alal tuleb peatuda. Kui aga 16—20-a. poiss veel nii ümber tuusel-

dab ja ühtki püsivat ega sügavamat harrastust ei pea, siis on see nõrga iseloomu tunnus.

12. Miks Linda mulle meeldib?

Kirjutan päevaraamatus sellest. See on maitse asi — ühele meeldib üks, teisele teine. Harilikult pannakse rõhku välisele ilule. Linda ei ole ilus ega inetu. Ta ei ole uhke, upsakas aiaroos, vaid tagasihoidlik, koguni vähemärgatav metsakannike.

Ta ei tiku kuhugi ette, ei liigu suure müraga, ei kisa ega naera laginal, iga asja kohta ei ütle kohe oma arvamist, laseb teistel enne ära öelda, mis neil öelda on ja kuulab lõpuni, siis alles, kui tema arvamine ja otsus tõesti tähtis on, avaldab ta selle.

T a o n r a h u l i k. Ei ole ähmi täis ega lange verest ära, ei kuku kedagi sõimama ega pilkama. Kui vihastab, siis vaikib.

L a h k e. Ta silmad vaatavad osavõtuga maailma. Ta silmades on alati soe tuluke. Ta on viisakas kõikide vastu ja jääb viisakaks igas olukorras. See lahke olek ei tähenda sugugi jõuetut järeleandmist võõrastele soovidele ja tujudele, enese huvidest loobumist — mulle meeldib, et Lin-

da igalpool hoolitseb enne kõike iseenda eest, siis alles teiste eest. Arvan, et teiste eest hoolitsemine on ka see, kui enese eest hoolt kantakse, nii et teiste abi ei vajata.

Meeldiv on iseseisvus. Ta loodab iseenda pääle ja enese jõule. Ta ei lase emal end teenida, nagu mõned tütarlapsed, kes ema abita ei viitsi sukkigi jalga tõmmata. Tegevuse iseseisvusega koos on iseseisvus mõtlemises: ta toetub alati enese arvamisele ja teeb, mida tarvis leiab olevat, arvaku teised sellest, mida tahavad. Teiste pilli järele ta ei jookse.

Linda peab enesest lugu. Ta ei tee midagi, mis alandab. Ta arendab ennast ja püüab edasi.

Ta on truu.

Kui midagi ette võtab, siis teeb ka ära. Ei hüppa ühelt asjast teisele, ei jookse ettevõetud töö juurest ära. Temale võib loota. Ta ei anna lubadusi kergesti, kuid selle eest teeb kindlasti seda, mida lubanud. Sõna peab alati.

Ta on lihtne. Ei vigurda, nagu paljud tüdrukud. Ei hinda kõrgelt kribukrabu, nagu šlaagerid, moe uued vigurid. Klatšijutud. Ta on puhas mitte üksi väliselt, vaid ka hingeliselt. Kõik ta sõnad, teod ja järelikult ka mõtted ja tahtmused on puhtad ning laitmatud. Puhtusele selt-

sib i l u m e e l. Armastab kõike ilusat — lilli, ilusaid maastikke ja loodusnähteid — päikese tõusu, õhtueha, esimese lume tulekut jne.

Värskus on noore inimese eriomadus, tema pärisosa. Prisked punased põsed ja hää tervis. Tervise väärtust meie ei oska küllalt kõrgelt hinnata, kui oleme terved, ainult vigane, tõbine ja põdur teab tervise hinda. Linda ei tantsi palju, eriti kunagi ta ei tantsi tolmustes ruumides ega joo higise nahaga külma vett, mis paljusid noori tütarlapsi on viinud tiisikuse rüppe ja kiiresti välja kurnates — hauda. Külmavee klaasis varitseb surm. Linda on ettevaatlik — ta ei pane oma tervist kaalule. Ta ei rabele ega rassi, sest see põletab inimese ruttu läbi, nagu liiga tugev vool elektripirni. Ta ei pinguta end piinani, pideva nõrkuseni ja roidumuseni.

R õ õ m u s m e e l teeb elu kergeks ja lõbusaks. Linda ei noruta, ei nukrutse. Muidugi ei tähenda rõõmsus kergemeelset hüppamist ja tegevuse võtmist päälisKaudselt. Rõõmus meel, mis on tervise kaaslane, sobib väga hästi tõsidusega.

Samuti võib tõsine inimene olla elav ja liikuv, ei pea olema öökull. Linda armastab päikesepaistet, vallatusi ja hääd nalja. Ta oskab värvirikkalt jutustada sündmus-

test koolielus, nii et kuulajal järjest naer pääle tükib. Ta elav vaim on nagu muinasjutus pärsia kuninga Miidase käsi, mis kullaks muutis kõik asjad, mille külge puutus.

Vist küll näen Lindat läbi roosade prillide — aga umbes need omadused tal on olemas.

Kogu ta olek on austust äratav. Kus ta viibib, sääl algul ta tähelepanu ei ärata, kuid pikkamööda saab ta oma ringi hingeks aeglaselt tõustes.

Esimesel pilgul teda ei nähta, ainult see, kes temaga pikemat aega kokku puutub, see õpib teda iga päevaga ikka enam austama.

13. Häbi — eneseparanduse algus.

Linda aga ei vaata sugugi nii pehme pilguga minule kui mina temale. Mina näen temas ainult hääd. Millest see tuleb? Kas temal tõesti vigu pole? See ei ole usutav, sest inimene on vigade puru. Inglise luuletaja Shakespeare ütleb koguni: Naine — nõrkus on sinu nimi! Vist oskab Linda oma vigu varjata ja inimestele näidata ainult paraadtreppi — hääd külge. Tüdrukud oskavad seda. Nad oskavad olla, mida nad ei ole. See on tõesti suur enesevalitsemise ja moondamise kunst!

Näen Lindat läbi roosa prilli, sest olen vaimustatud tema üldisest tublidusest. Arvan, et nagu Linda, nii peab tütarlaps olemagi. Minu „hell" õeke Vaike tundub mulle elava näitena, kuis ja milline ei peaks tütarlaps olema.

Millegipärast hakkas Linda minu vastu huvi tundma. Olin selle üle algul üpris rõõmus. Ei teadnud ju ette, et oleksin pidanud temast kilomeetri maad eemale hoiduma, raske on ette teada. Varsti selgus, et Linda tähelepanu tõesti toob mulle ainult palju hirmu, häbi ning alandust.

Arvan, ma pole kunagi kuigi kõrgel seisnud tema silmis. Tal kodus vend, kelle kõrval olen kui kahvatu vari oma teadmiste ja võimiste poolest. Võrdlemisetagi Linda arvamine minust võis ainult halveneda, sest minu juures ei näinud ta muud kui halba, puudulikku, vigast ning nõrka, mida enam ta mind, mu elu ja tööd tähele pani.

Eriti madalale langesin hinnas, kui ta mu tuba nägi. Toa ja toa vahel võib olla vaks vahet . On tube, mis meeldivad sisseastujale, teised jätavad nigela, kolmandad õudse mulje. Minu tuba igatahes kuulus viimaste liiki.

Laud: raamatud ja paberid vedelevad, nagu juhtusid käest langema. Otsekui läbiotsimist oleks keegi toas toimetanud ja

kiiruga kõik laiali paisates lahkunud. Kui midagi vajasin, siis algas hiiglama otsimine lauapäälseis virnades, nii et tolm lendas.

O t s i m i n e on mind alati piinanud. Sageli, kui ruttu ei leidnud, lõin asjale üldse käega. Kui aga tingimata tuli vaja, siis nuusisin mõnikord pool tundi ja enamgi, vahest jäigi otsitav leidmata. Mõnikord tuli ootamatult päevavalgele: tere varahommikut! Seda harilikult siis, kui teda enam vaja ei olnud.

Üllatusi juhtus sageli. Tuli ilmsiks paber — mõni luuletis, referaadi kokkuvõte, mis ammu ununenud oli. Alati oli vähe ruumi kirjutamiseks laua juures, kuigi küünarnukiga kogu kupatist kõrvale lükkasin.

Ilusa pildi sellest, kuidas ei pea olema, pakkus ka riiul — ma ei julge teda raamaturiiuliks nimetada, milleks ta küll oli kavatsetud, sest sääl asetses mitmesugust kraami läbisegi: kõiksuguseid karbikesi, pabereid, pudeleid, foto-aparaat kogu oma lisavärkidega, baby-boxi suurendusaparaat, vannid, tühjad filmirullid, jalgrattaõli pudel, mingi püksirihm (olin kunagi vaimustatud püksirihma kandmisest, nüüd ei vaeva temaga magu), kooli vana vormimüts (põhjas enam auke kui riiet), luup, suvel kogutud taimed, kolmnurk jne.

Kui midagi vaja oli, siis algas suur tuhnimine ja asjade ümberliigutamine, kusjuures mõnigi lendas põrandale ja viga sai.

Muidu oli tuba korras, kui mitte arvata voodit, kus enam aelesin, kui ema suutis teda üles kohendada.

Ei ole imestada, et Linda mulle otse suhu ütles: „Pidasin Teid korralikuks poisiks — tuleb välja, et olete... korratu.“ Lühidalt ja selgelt, rahuliku, poolpilkava häälega.

Miks ta halastas ja ei öelnud: „olete logard“.

Tundsin end alandatud olevat. Ei julgenud otsa vaadata. Noruspäi seisin, käed kramplikult tooliseljal.

Õde Vaike naeris kahjurõõmsalt. Ta nägu ütles: „Oled löödud mees. Sa ei taha küll viletsana näida Linda ees, aga pole parata, kui selline oled!“ Mu õde tunneb taevalist õndsust, kui minul viltu veab ja lips läbi põleb. Kui väiksed olime, peksime teineteist raamaturihmadega, vasakus käes padi kilbina kaitseks. Sellest mängust mälestus kestab.

Sügavasti häbistatuna hoidusin Lindast mitu nädalat. Muidugi mu õeke on talle ära rääkinud kõik minu haledad sissekukkumised lohakuse, hooletuse ja korratuse tõttu. Õeke ei pea meie „perekonna-saladusi“; kõike — hääd ja halba, mis meil ja

eriti minul juhtub, jutustab ta esimesel kokkusaamisel Lindale, Martale, Ilsele ja kuidas kõik nende nimed on. Tütarlastel leidub alati palju jutustada, mis keegi teeb, kus käinud. Väga tähtsalt ja pikalt kirjeldatakse, mis tal seljas oli, kas oli moodne ja mis on kõige uuem mood. Rikkamad tüdrukud tahavad uhkeldada riietega, aga päris hää on, et kool ei luba. Linda küll uhkust ei aja, kuigi ta vanemad on rikkad, ta ei kõnele ka alaliselt moodidest.

Teadmine, et teised näevad minu viletsust, ajas vihale. Teha on ainult üht — parandada, parandada, parandada...

14. Kord väikestes asjades.

„Mis jups see on!“ pahandasin. Vaatasin üle, mida mul kõike teha tuleks.

Seda pole palju: ainult laud ja riiul hooldada. Siin kõva kord sisse lüüa!

Laua tegin täitsa lagedaks. Silmal lahedam vaadata. Maitse asi — kui korralikult, siis võiks raamatuidki ja muud veidi laual ka leiduda, kuid mina eelistasin nii tühjaks kui võimalik.

Riiulil seadsin sisse jaotuse riiulivahede järele, nii et iga asi käepärast oleks, sagedasti tarvisminev käepärasemale, vähemsageli tarvitatav eemale. Asjad koondasin ka liikide järele — fototarbed eri riiulivahele, raamatud liikide järele. Raa-

matuid on siginenud kõva patsahkam ja tuleb järjest juure — küll ostu, küll kinkimiste kaudu. Neid rivistasin ilusasti, seljad väljaspoole.

Selle juures tekkis ootamatu mõte — mis oleks, kui asutaksin enesele raamatukogu? See mõte ei näinud väga loll välja.

Silmaga mõõtes oli mul 50 raamatut — seemneks küllalt. Valida ühtlane köide, ära köita kooli papitöökojas. Nimestik koostada. Liigitus teha. Võiks kaartnimestiku teha, nagu on avalikus raamatukogus... Peeter Petersonil on suur raamatukogu, tal on palju raha, kuid seda armsam on mul lugeda oma raamatuid, mis hangitud kitsilt kokkuhoitud sentidega. Rahakus pole veel kõik — tean miljonäre, kel on kodus ainult Jänese kalender, Unenägude seletaja ja Must kapten — Kaljo rääkis kord seda.

Raamatukogu mõtte teostasin. Hoopis teine nägu, kui on kord majas.

Paberid — käsikirjad, ajalehtede väljalõiked, vanad vihud — kõik korraldasin. Käsikirjad, muud paberid panin liikide järele pappkaante vahele, kaantele sildid pääle.

Voodi hoidsin ka korras — see on kõik — tuba aga võitis ilu poolest.

Huvitav — kord tekitab ilu!

Toal on hoopis teine iseloom, ja siin nagu hõljuks uus vaim. Meeleolu siin viibides on uus — selles on midagi karsket, töökat ja rõõmsasti-pingulolevat. Lust on.

Kaks reeglit seadsin pidamiseks:

1. **Igale asjale määratud kindel koht.**
2. **Pärast tarvitamist iga asi tema kohale tagasi.**

Imelihtsad reeglid.

Neid teadsin ammu — ega meist keegi eile pole sündinud, kuid lihtsaid ja endastmõistetavaid asju, mida on enamjagu tähtsatest asjadest, ei pane me tähele, läheme neist mööda, ei hakka mõtlema nende juures.

Ja huvitav on, et mina ise harva tulen õigele mõttele, et neid reegleid tähele panema hakata — ikka peab keegi võõras olema, kes mulle aru pähe pistab, teed näitab. Kunagi ei näe ma ennast ise. Parandan end ainult väliste tõugete mõjul. Alles siis, kui olen pähe saanud haledasti ja omadega läbi kukkunud — siis alles näen, mida ju ammu oleksin pidanud nägema ja tegema, et ära hoida häbisse langemist.

Miks olen mina eestveetav ja tagant-tõugatav ja teen kõike ainult käsu ning sunduse pääle?

Kas see on orja vaim ja moonaka hing? Kas see on vedelvorsti iseloom?

Olen tark tagantjärgi. Miks ma pole tark ette?

Kristjan Našman-poiss, ole kavalam! Alati hoolitse, et sinust midagi nõrka välja ei paistaks. Sinu asjad ja tegevused on kõik väikesed, sest ise oled väike, kuid hoia needki korras.

15. Hakkan asju ajama.

Ikka enam ja enam lauseid pean alustama „hakkan", „tulen mõttele". Miks on see nii, et alles nüüd hakkan (jälle see sõna!) täitma nõudeid, mis on täitsa loomulikud, tarvilikud ja mitte kunstlikult välja mõeldud?! Iga päevaga tuleb mulle uut juure, olen rahutu ning koguni mures, kui mõni päev näib olevat mitte küllalt palju uut toonud.

Kui tahaksin enda elulugu kirjutada, siis pole midagi selles öelda, sest ei juhtu elus väliselt midagi uut — ikka üks ja sama: elan palju aastaid selles linnas, käin juba kaua koolis, ikka sama kooliteed igal hommikul.

Sellevastu suured muudatused sünnivad minu s e e s. Ma ei tunne end enam ära, kui meele tuletada, milline olin mineval aastal samal kuupäeval ja kui hoopis teine olen tänavu.

Need sündmused on kõik seesmised, juhtuvad hinges, keegi pääle minu nende päältvaatajaks pole.

Leian uusi asju. Sageli on nii, et olles tulnud mõnele mõttele pean teda täiesti vastseks, enneolematuks, siis aga selgub, et seda on enne mind koguni paljud leidnud ja üles kirjutanud.

Siis olen meeleheitel — midagi ma ei leia uut — kõik on enne mind olemas, ainult ma ei tea seda.

Minu viimaseid mõtteid oli, et sisse seada oma elus selline kord, et 1) *aeg oleks alati kõige otstarbekamalt* tarvitatud, et ükski hetk ei lähe kaotsi tühjalt. 2) Juhtmeks võtta: *olla alati tegevuses!* Kui väsin — siis puhata sellega, et teha midagi muud ja alles äärmisel juhul puhata — s. t. kehal lasta uut jõudu koguda. Alati nagu sipelgas usinasti liikuda ja asju ajada. 3) Selleks tuleb järjest *ette plaanitseda* ja kavad peavad olema päeva, nädala ja kaugema aja pääle.

Pääasi on *elukava*. Ma ei mõtle, et on võimalik iga tund näit. 25 aasta pääle tegevuse alal kindlaks määrata, ette kavatseda aastate pääle igas üksikus sammus, liigutuses, hingetõmbes. Arvasin küll, et suurtes joontes, umbkaudu on võimalik ette plaanitseda ja see koguni tingimata tarvilik on.

Vähemalt see peaks enesele selguma, mida tahetakse teha elus, kelleks saada, mis elukutset täitma hakata, kuhu poole püüda.

Siis liigutakse nende sihtide poole ega raisata aega sellega, mis neile sihtidele lähemale ei vii.

Kui keegi on näit. 10 aastat visalt ühe kindla sihi poole rühkinud, siis on ta oma püüdeis ja saavutusis kaugemale jõudnud kui see, kes oma töö juures olnud 1 aasta.

Olin neid mõtteid arutanud Laupäevaõhtu Ringis. Ja sääl mu vaimustust enese leidlikkuse üle jahutati kohe. Peterson ütles: „Need mõtted on hilinenud. Samuti vanu asju kordab keegi saksa doktor, nime ei mäleta, selt on ilmunud teos „Ratsionaliseeri end", umbes nii oli päälkiri, nägin teda direktori kabinetis ja kui direktor hetkeks ära tormas — olin nii ebaviisakas, et sorisin teost. Olen ise ka sellest mõelnud — ilus ju on, kui palju võimalik — nii palju olen oma elutegevust püüdnud suunata sihtidele. Aga mul pole kindlat sihti ja pole kuhugi püüda. Otsin alles."

Olin jahmatanud. Mis sihid siis minulgi on? Tahan palju, kuid kõike ei jõua. Mida valida, ka see pole kindel. Tahan kord seda, kord muud, kõigun.

Lihtsalt püüan tugevaks saada — seda püüet tunnen selgesti eneses.

Olen vigu täis pääst jalatallani, annab neidki välja juurida, et ...„korralikuks" poisiks saada. Seegi siht mulle raske küllalt.

„Selle asemel, et mõelda suurte küsimuste üle, mis maailma ja teiste inimeste kohta käivad, parem hoolitsen enne enese eest ja sean oma pisikest elu... korralikuks.

Ei tule nutta ega haletseda, Kristjan!

Palju teen ära juba sellega, et üheski asjas enam huupi ei torma, vaid teda kaalun ja läbi mõtlen.

Suur üldine eneseparandamine on mu elukava ainus punkt — kui tarvitada Laupäevaõhtu Ringi kõrget tooni.

Pääle korrashoiu oma varanduses pean tähele panema ka oma tegevust.

Olen suur unustaja — sageli unustan, mis on teha, ka unustan, mida lubasin kellegi teise eest õiendada.

Pea on nii mõtteid täis, et lihtsalt ei seisa meeles. Tihti unustan koju vihikuid ja raamatuid, unustan ära, mis üles anti, „Ole hää, too homme ühes" — seda ei täitnud ma enamjaolt. „Našmani pääle ei saa kindel olla" — oli tuntud. „Tema oma lubadusi ei pea" — samuti mu iseloo-

mukirjelduses, mille klassijuhataja koostas.

Unustamistõve vastu võtsin tarvitusele *ülesmärkimise*. Mõjus tunduvalt. Taskuraamatus lineerisin leheküljed ära nii, et iga päeva kohta jäi lahter — siis vajan ainult üles kirjutada iga päeva lahtrisse, mida sel päeval mul teha. Samuti tegevused seadsin järjekorda. Näit. oli mul pärast kooli 8 kohas vaja käia, siis panin need kohad järjekorda, et ei tuleks asjatut edasi-tagasi käimist, mis väsitab, aega sööb, meele hapustab.

Mis mul teha nüüd? Nõnda sai mul harjumuseks küsida iga lõpetatud tegevuse järele.

Mida on teha?

Ei tohi mittemidagi ilmaaegset, ei midagi tühist, ei midagi kõrvalist, kui on teha hädavajalist, tähtsat ja edasiviivat. Otse kartsin iga tegevuse juures: kui aga see on vähe tähtis?

Minu tegevustes on silma paistnud kõigile lohakus, räpakus ja ülepääkaela ruttamine. Papptöö ja puutöö tunnid olid mulle piin, sest siin vajatakse ettevaatlikkust, kaalumist, hoolikust, et mitte tööd rikkuda. Papptöis määrisin liimiga, lõikasin viltu; puutöös kippusid asjad ruttu lagunema — pildiraami harude nurgad ei

klappinud kokku, hööveldamist ei suutnud ma ära õppida — ikka läks höövel käes ligadi-logadi — kord lõikas sisse liiga sügavasti, teinekord võttis viltu.

See tuli sellest, et ühegi asja juures mul püsi polnud — tahtsin palju ära teha, ruttu, ruttu. Kõik sai vilets, poolik, must ja inetu.

Nüüd võtsin ette päärõhku panna *töö häädusele*. Kõik, mis ette võtad, tee hästi. Tee pikkamisi ja targu.

Hingeldav tõttamine hoidis mind alati ärevas meeleolus, olin pahases tujus, kui kuski pidin peatuma, süvenema.

Ma pole iial paks olnud — seks olen liiaks elava iseloomuga, kuid suure rabelemise tõttu nägin välja üpris vilets — kahvatu, kole kondiline, sõrmed nagu luukerel.

Jõudes arusaamisele, kui kahjulik on rabelemine töö häädusele, meeleolule ja tervisele, hakkasin tegema „tasa ja targu".

Vähendasin tegevuste kiirust — kohe pää jäi lahedamaks, läksin priskemaks, jõud kasvas, tundsin enam tugevust.

Vähendasin ka tegevuste rohkust. Ei võtnud enam nii palju ette, loobusin paljust. Seda mina, kes iga asjaga kaasas jooksis, igaltpoolt osa võtta tahtis! Nii sain ka mina palju aega juure koolitöö tegemiseks.

Varemini tegin, püüdsin teha seda, mis mind huvitas ja ka ainult seda. Keda ei kisu kaasa huvitav? Kes ei ihalda põnevat? Mul see huvitava, köitva, närvekõditava otsimine oligi hoidnud vaimu tapvas ärevuses. Jooksin ümber, otsides seiklusi.

Pean aga tegemist tegema ka *igavaga, ebameeldivaga, kuivaga.* Palju on õpiaineis igavat, samuti vaadates ringi näeme, et tehakse palju sellist, mis meid ei huvita. Igaüks aga teab, et see kõik on *vajalik, kasulik.*

Arstirohi on mõru, lõikus valus, õppimine raske — kuid vajalik. Ei ole õige hüüdlause: „tee nii, nagu sulle võimalikult mõnusam on".

Tee nii, nagu tegema peab.

Seda, mida ette võtsin oma elu korrastamiseks, oleks vähe nimetada asjade ajamiseks.

Pea tundsin, et hääde ja vajaliste nõuete teostamine enese elus on seotud nii suurte raskustega, nii tugeva enesesundimisega, et kogu tööd õigem on nimetada võitluseks iseendaga.

Tundsin, kuis minus võitlevad kaks jõudu meeleheitlikult, kuis mu vaimus seisavad kaks vaenulist väerinnet vastamisi.

Ühelt poolt: arusaamine, mis on tarvi-

lik; ilusad ja kõrged unistused, väärtuslikud püüdmused, südametunnistuse hääl.

Teiselt poolt: laiskus, enese lohutamine ja südametunnistuse hääle vaigistamine, tung kergele, lõbusale, mugavale.

Ma ei tea, kui paljud inimesed võitlevad iseendaga. Paljudel, arvan, pole seda nii hädasti vajagi — leidub neid, kes näivad olevat loodud korralikud, teevad kõik loomulikult tip-top, ilma et mingit võitlust oleks või esineks kõrvalekiskuvat jõudu. Paljud, kel vaja oleks end parandada, ei ole sellele mõttele tulnud. Nad elavad loomulikult, see on nii, nagu läheb. Räbalastimineku põhjusi nad otsivad alati teistes ja oludes, mitte iial eneses.

Mina pidin otsima, kuidas võitlust edukalt pidada ja mitte nõrkeda. Vahest on tulnud meelitav mõte — loobuda pingutamisest ja elada endise muretusega. Mis sellest halba — näib, et teised nii elavadki. Vaadates ümber enese ja meie kitsa Laupäevaõhtu Ringi ei näe ma ühtki, kes muretseks enese isiku parandamise eest. Inimesed askeldavad väliste asjadega, ei mõtle ega vaevle enese kallal. Hää on olla koormata. Nii mõtlesin väsimuse tundidel.

Kui jõudu kogunes, tulin siiski tagasi enese tegevuste jälgimisele, enese avalduste valitsemisele, vigadest hoidumisele.

Alaliselt ringi käia nagu elav elureeglite kogu ja vooruse kehastus on raske.

Pidin mõtlema abivahenditele, millega sees hoida indu. Püüan neid siinkohal märkida.

1) Mõtlemine reeglipidamise väärtusele. Tahan mehelikult kindel olla, taganematu ettevõetust. Tahan mõõta — kumb tugevam — kas laiskus või mõistus. Ainult nõrk annab järele. Nõrk olla on häbi. Tahan käia rind ees ja julge pilguga iga asja pääle vaadata. Raskused on seks, et neist jagu saada. Kui ma ühele alla annan, siis varsti teiselegi. Tahan au sees olla tugevakspeetavana. Seks, mida ette võtan — teen; iial ei loobu, ei lase enesele mõjuda. Reegleid piinliku täpsusega täites tekib iseloomu raudsus, vankumatus, graniitsus, nagu seda imetlen ja austan soomlase hinges.

2) Toetun eeskujudele. Mõtlen tahtejõu geeniustele, kui jõud kipub väsima mu väikeses elus, pisikeste raskuste juures. Kord seisis lehes, et keegi soome maadleja võistlusel maadles edasi ja tuli võitjaks vaatamata sellele, et vastane tal mitu ribi katki oli muljunud. Suure tahtejõu näiteid leiame ligidalt iga päev, pole vajagi sukelduda ajalukku — spordiplatsilt, kus iga võit ja suur saavutus on makstud tahtega, teadlaste kambritest, kus istu-

takse aastakümned, hommikust õhtuni sageli ainult ühe kitsa ülesande kallal jne. Igasugune edasitungimine on seotud pingutusega. Igaks tunniks ette valmistuda — on seegi mult nõudnud tahtejõudu.

3) Vaatan igale asjale ja tegevusele kui v õ i s t l u s e l e. Mõttes valin välja, kellega võistlen. Püüan teda ületada.

4) Esimeste seas olla. See kavatsus annab tublisti jõudu. Hää tunne on jälgida, kuis järjest ettepoole nihkud tublide nimekirjas.

5) Mitte põlata rõõmsust ja meelelahutust. Vähesel määral lõbutsedes puhkan pingutustest.

6) Järele jätta ajutiseks, kui tegevus vastikuks muutunud. Viiulimängu õppides ja palju harjutades mõnikord läheb harjutamine otse jälgiks, iga heli on valus. Ei aita muud kui viiul mõneks päevaks kasti jätta.

7) Mitte palju korraga ette võtta — koorem jõukohane. Mitte alaliselt igavat teha. Pühapäeva pidada, tasuks, et tööpäevil raugematu oldud.

8) Rahuldada igatsusi. Kui olen kaua ilma olnud juturaamatuist, siis nii väga tahaksin lugeda. Kui rahuldan enda lugemisetahtmist, siis on kohe parem tunne. Samuti kuis igatsen muusikat, kui pole

kaua helisid kuulnud! Parajal mõõdul rahuldades, mida hing igatseb, on hää tunne. Hing oma igatsusega ütleb, mida ta tahab. Tema rahuldamine annab uut värskust, on värviks elu hallile joonisele.

Hing on nagu kõht, mis tahab toitu. Nagu kõht, nõnda ka hing ei kannata kaua üksluiset toitu, tahab vaheldust — liha ja leiva kõrval kartulit, kastet, salatit. Kõht, andes tunda isu ühe ja teise toidu vastu, ise näitab, mida vajab. Hing samuti. Ta vajab mitmekesist toitu, et kasvada. Hinge võimed pole üksteisest lahutatud. Vale on ühekülgselt ainult ühele küljele hoolitsust anda. Võrdlus: tubliks odaheitjaks ei saa see, kes ainult odaheidet harjutab — ta peab harjutama kõiki lihakseid: jooksma, hüppama. Lauri Pihkala oma „Spordiõpetuses" alaliselt käsib olla mitmekülgne, et jõuda kõrgele ühel alal.

Harjutades üht võimet tõstame ka teisi, hooletusse jättes teised võimed, kaotame ka selles võimes, mida soovime näha väljapaistvana. Ühekülgsus ei vii kaugele, hooletusse jäetud küljed kisuvad alla sellegi, mida püüame kõrgele viia.

Mitmekülgsuses ei tohi samuti liiale minna, see on asjatu väsitamine ja killustamine, kui kõikide järele joostakse. Tagajärg — jõu kadu.

Igas asjas parajat mõõtu pidada, kuldsel keskteel käia, kuni võimed on välja kujunenud. Kui meistersaavutist valmistatakse, ainult siis koondatakse kõik jõud selle saavutise teostamiseks, pannakse kaalule kogu isik. Ja siin on mõõduandev isiku kui terviku tugevus.

16. Majanduslik külg — rahalised asjad.

Laupäevaõhtu Ringis juba mõnd aega kestavad elavad arutelud suvise tegevuse üle. On kavatsusi mitmesuguseid. Kalju soovitab väikest suvilaagrit kodumaa metsikumas nurgas — kas Alutaguse põlistes metsades, peipsiäärsete soode saarekesel või Kasarijõe suudme saarestikus. Mõni teine tahab jalamatka läbi Eesti. Koguni Soomest räägitakse.

Matk ümber Eesti — see veetles mind enim. Näeme loodust, rahvast, kodumaa saab tuttavaks. Teeksin palju fotosid... aralt kerkib mõte reisikirjadest ajalehele, ammune igatsus saada ajalehe kaastööliseks, seni olen trükimustaga ristitud lastelehtedes...

Kunagi keegi oli matkanud ümber Eesti süstal ja saatnud kenakesi kirju ajalehte. Lugedes neid nagu ise teeksid läbi seiklused.

Jalamatk jäeti kõrvale kui liialt aeglane ja väsitav.

„Mõnus on mingi sõidukiga," ütles Peterson, „mis on täiesti oma käsutuses."

Autot ei pooldatud kalliduse tõttu. Ka ei pooldatud minu ettepanekut, et kasutada kõiksugu vahendeid — rongi, laeva, omnit, jalga. Hakkas meeldima omaette sõiduk.

„Muretseme laeva," arvas Kalju.

Järgmiseks korraks oli Peterson rääkinud isaga. „Isa ei taha liinilt maha võtta „Väikest Emajõge" — see oleks muidu sobiv mootorpaat. Meie lamepõhjaline Dodge Brothers 45 HP kiirpaat on väga tilluke suurele seltskonnale. Mul tuli aga mõte hankida 5—8 in. mahutav ruhik, sellele Dodge pärasse lüüa. Oma 10 km/t. ta jõuaks ikka maha vehkida."

Asi seisis rahas. Sai kindlaks nii palju, et igaüks pidi hakkama raha koguma. Mida ette võtta, see nõuab kaalumist veel.

Siin avaldub rikka ja vaese vahe selgesti. Mul tuli kõvasti pingutama hakata, igat senti lugema.

Asutasin „m a t k a k a p i t a l i". Iga kuu otsustasin talletada 3 kr. Koguneks kevadeks 15 kr. Edaspidi tuleb hakata koguma välismaareisi tarvis, mida pärast kooli lõpetamist igatsesin ette võtta.

Seadsin sisse t u l u - k u l u r a a m a t u. Mõnedel poistel on selline, mul aga puudus. Ei näinudki, kuhu raha kaob, libiseb.

Must valgel ülestähendus tunnistab, kuhu on raisatud, mida tuulde loobitud. Kui koguneb raha, viin panka hoiule.

Lehekülg tollest raamatust näeb välja nii:

Tulu	Kr.	S.	Kr.	S	Kulu	Kr.	S.	Kr.	S.
Ülekanne .	—	—	6	18	Ülekanne .	2	89	2	89
15. 12. isalt.	1	50	7	68	15. 12. 1 suhkrusai.		5	2	94
17. 12. honorar jutu „Miisu sünnipäeva“ eest . .	2	75	10	43	2 sulge (iridinoid) . . .		14	3	8
jne.					pilet kirjanduslik-kohtule (Koidula lahutusprotsess)		25	3	33
					16. 12. hooaja-kaart uisuteele . .	2	—	5	33
					jne.				

Raamat kõneles, et pean hakkama piirama väljaminekuid ja suurendama sissetulekuid, kui tahan kapitali.

Väljamineku piiramise võimalust nägin selles, et suurel vahetunnil keeldusin kangelaslikult suhkrusaiast ja kohvitassist. Püüdsin hommikul kõvemini õgida, et tundides nälg kõhus ei laulaks aariat „Sind igatsen, oh armsam“, oodates lõunat. Seega kuus tegin säästu (8 senti, 26 p.) 208 senti. Palju. Samuti ei andnud enam kellelegi võlgu. Võlga kätte saada on raske. Kinos

püüdsin käia võimalikult harva. Kirju saatsin ainult selliseid, mis tõesti vajalised olid.

Sissetulekute suurendamine õpilasel on keerukas number. Hädaga hakkasin kõvemini „sulepeast imema" ridu välja lasteajakirjade „Väikeste Päikese", „Tite Pudipõlle" ja „Mudilase" veergudele. Heitsin lasteluuletajaks, sest luuletise realt saab 8—12 senti. Luuletasin autodest, võidusõitudest, linnast, tahtsin tuua uut ainet. Aga paberikorv neelas ahnesti, sest sooviti lillekesi, päikesest, linnukesest, koerakesest. Meeleheitel jatkasin puputamist, ullitamist ja kussutamist, nagu enne mind teised. Ettetallatud radadel on hõlpus traavida — juhhei illike Malleke ututalleke, lilleke, jõeke! Viimaks läks süda halvaks: viskasin puputamise ja sussutamise nurka — sussutagu tüdrukud oma nukukesi, mehest on see inetu. Antagu kas või kroon realt — ei tee. Teen ainult seda, mida õigeks pean, olgu teised vastu.

Raha — kui raske teda teenida! Kui kergesti sõrmede vahelt libiseb! Mida võivad rikkad! Maailm neile kui mulle Tartu. Igalpool kodus. Uhkus ja toredus.

Kinos näidatakse meie vaesele rahvale, popsi ja matsi lastele, püstirikaste muinasjutuliselt toredat ja kallist elu. Tehke järele! Ja meie pingutame, et niisama

hästi riides käia kui võõrastes hilpudes Lilian Harvey või Villi Forst, olla kui printsessid ja krahvid, omada seda, mida meelitavalt näitavad moeäride aknad.

Mu õeke Vaike unistab sellisest elust. On õnnetu, et meie rikkad pole. Lihtsal viisil elada ei taha. Nutab, et kingad juba moest ja raha pole 4 korda aastas uusi kingi osta.

Koledad on soovid, mida rahuldada ei suudeta.

Vähenõudlikkus teeb vaese inimese elu ilusaks, rahulikuks ja õnnelikuks. Makedoonia kuningas Aleksander Suur, alla heitnud Kreekamaa, külastas kuulsat mõttetarka Diogenest, kes elas tühjas vaadis.

Juttu ajanud, küsis kuningas, mida Diogenes sooviks. „Ainult üht soovin sult", vastas mõttetark, „mine päikese eest ära, et ta minule saaks paista."

Olen alati lohutanud end selle lookesega ja mõtelnud, kui palju tublisid mehi on olnud vaesed.

Kui olen viletsam kui teine, seepärast ei maksa enese hääd tuju rikkuda. Soove piirates pole viga midagi. On ju palju neid, kel pole leibagi suhu panna ega sooja tuba.

Kogun raha lõbutsemisele. Kui väiklane siht võrreldes mu koolivenna Valter Posaunega, kes hää saksofonistina käib

mängimas „Pohmeluse“ kõrtsis ja tantsupidudel, et lisaks saada sellele, mida ema pesunaisena teenib. Valter ei nurise, ta on rõõmsas tujus ja priske ning terve päälegi. On ikka õige, et „Salz und Brot macht Wangen rot.“ Poiss, keda ema raha lubamisega enam sööma meelitab ja šokolaadiga ning kallite roogadega turgutab ja poputab, on näost hall.

Teine vaene koolivend suvel on tööl lauavabrikus, veeretab palke ja laob laudu virna. Teenib suve läbi. Tal ka ei tule mõttessegi viriseda enese vaesuse üle ja rikkaid kadetseda.

Mina hakkan ka suvel tööl käima, kui meie suvimatk läbi. Tahan teada, mis tähendab töö. Huvitav on suve läbi hulkuda — kord siin, kord sääl peatudes ja tööd tehes. Tööd leida on raske, kuid katsun. Päälegi ei oska ma midagi teha. Kui vanemad järsku sureksid, siis mida teen — midagi õppinud ei ole. Karja minna . . . seda võiks. Mullatööle, turbarappa turbaid lõikama. Aga talvel? Selliks kuhugi? Hää rääkida — viga ainult selles, et kõik kohad on kinni, keegi tööle ei võta. Sest on ju töötatööliste karjad . . .

Elan vanemate varju all muretut elu. Just seepärast pean kasutama võimalusi — suvimatka kindlasti kaasa tegema, sest kas

pärast kunagi võimalik on, ei tea. Peab alati kohe võimaluse ära kasutama, sest mis tuleb, seda ette ei tea keegi, mis aga on olnud, see on ka läbi tehtud.

Tulevikku ei tea keegi. Kõike, mida teha kavatsen, pean ära tegema kohe, ajaviitmata, edasi lükkamata. Mitte ühtki võimalust ei tule mööda lasta. Kohe krapsti! kinni haarata ja mitte lahti lasta. Mitte poolikuks jätta, mille juure asutud.

Matkast võtan osa, olgugi see kulukas. Sean nii, et ta mulle tulu toob, koostan ja plaanitsen kavu, mida kõike matkal tähele panna ja õppida tahan. Kavatult pole mõtet minna. Tõusik, kui talt küsiti itaalia-reisi muljeid, ei teadnud jutustada muust, kui hirmsast tungist trammivagunis ja suurest kuumusest. Tahan, et matk mind võimalikult palju rikastaks — mõtteid tekitaks, mälestusi jätaks, ainet pakuks juttude kirjutamiseks, ilusat näitaks, teadmisi rikastaks. Annab veel aru pidada. Tuleb vist matkal läbistatav maa-ala enne raamatute ja kaartide järele põhjalikult tundma õppida.

Siis teab, mida tähele panna, mida oodata on. Muidu vaatad niisama Torijõe voolu, kui ei tea, et sääl Tori „põrgu" asub, Pärnus ei lähe vaatama isa Jannseni maja j. n. e. Maakohad ja neil leiduvad esemed ei kõnele midagi, kui neist ei teata.

Enne kõike juba matkateed koostades tuleb kaaluda, et matk oleks võimalikult paljupakkuv. Nii arutlesin Laupäevaõhtu Ringis ja sain töö kaela — matkatee koostamise. Kes asja algatab, selle pääle harilikult pannakse ka asjaajamine. Mu teadmised aga kodumaa geograafias on punastusväärsed. Ega midagi — tuleb uurida. Suurt abi annavad „Eesti" koguteose üksikud köited, kus igat maakonda põhjalikult kirjeldatakse. „Eestimaa teede kaart" tuli arvesse. Tuleb aga vist Eesti Veeteede Valitsuselt paluda andmeid veeteede kohta, kuis on need sõidetavad, kuna matkame vett mööda. Narvast Pärnu saada on vaba vesi, kuid muret teeb teekonnaosa Võrtsjärv — Pärnu laht. Seinakaardil hakkasin nööpnõeltega ära märkima sõiduteed ja kilomeetreid arvestama, peatuskohti ära määrama.

Peterson võttis enesele matkasisu koostamise ja ülesannete märkimise, Kalju pääle jäi matka varustamise küsimuse plaanitsus. Igal koosolekul oli palju vaielda, matkaküsimus kippus neelama kogu koosolekute aja. Aeg lendas.

Saan südamedaami, kuid ta läheb ära.

Kord Petersoni pool olles sain mahti Linda albumisse kirjutada järgmise salmiku:

TÜ Raamatukogu

Kui kevad, lilled, linnud,
siis matkamise innud.
Ma otsin mööda ilma
kaht selget sinisilma.
Kord kuski varem nägin neid,
see oli esimene leid
kesk elu karme ringe,
mis puutus noorde hinge.
Ei lausa öelda julge:
südamedaamiks tulge.

Keskajal oli rüütlil kombeks valida endale daam, kelle salli ta enese kiivrile sidus ja kelle auks ta võitles ning kuulsust kogus turniiridel ja lahinguis. See andis nagu jõudu ning jaksu juure. Mõtlen, kuis Don Quijote võitles oma Dulcinea eest, tal vaesekesel vedas hirmus räbalasti, sest unistas ega pannud tähele, mis tõepoolest ta ümber sünnib. Mina tahan aga seda tähelepanelikum olla.

Põlesin uudishimus: mida ütleb Linda? Kas vihastab, naerab või on tal hää meel. Tüdrukutel on hää meel, kui neid tähele pannakse ja kiidetakse, nende silmi, juukseid, käsi, põski — ühe sõnaga ilu.

Linda aga ei öelnud üldse midagi. Rahulik nagu alati. Tema näost kunagi ei paista välja, mida mõtleb.

Järgmine kord ei leidnud ma oma

pühendist albumis — oli leht välja rebitud.

„Ei taha, et kooliõed loevad meie saladust, hakkavad naerma ja nöökima," ütles Linda.

Surusin rusikaid vihasena. Tuttavad tõesti naeraksid. Miks üldse avaldasin Lindale tundeid.

„Teate, mängin Teile klaverit," palus preili, „väljarebitud lehe tasuks."

Hakkas noote lehitsema, Beethoveni sonaadid, Griegi jupipikkused palakesed, Brahmsi ungari tantsud, Sindingi „Kevade joovastus".

„Mängige Beethoveni „Viiendat", öelsin. Lohutasin meelt selle sümfoonia võimsate, saatusraskete, rahustavate helidega. Linda mängis hingega, ta mäng meeldib mulle, ta ei tao klaverit nagu kirjutusmasinat. Ta nägu hakkas punetama ja silmad särama, luges hoolikasti nooti. Jäin vaatama ta jalga, mis iseteadliku liigutusega sõtkus pedaali. Ta on hästi kasvatatud — kui palju minu lollusi juba tunda saanud, ei tee väljagi.

Sain julgust ja kutsusin ta tuleval nädalal uisuteele muusikale. Tuli. Lühike, valge uisutamiskostüüm, tutiga müts lustakalt ühel kõrval, sõrme otsas uisud.

Ma ei kartnud teda enam. Ta tuletas

mulle aga meele kõige sügavamat alandust, mille osaks sain, kui olin veel poolenisti poisike. Mul jatkus julgust enese kaassõitjaks paluda üht toredat preilit. Ta silmitses mind imestavalt päälaest jalatallani ja ütles pilkavalt: „Minge omasuguste juure.“ Läks liugles peene üliõpilasega.

See oli kohutav hoop minu hingele. Siis ma ei teadnud enesest halval arvamisel olla. Ma üldse ei mõelnud selle üle, kes olen.

Nüüd Lindaga uisutamine tuletas seda valusat haavust meele. Tuju kippus mürginema. Linda märkas seda ja püüdis mind lohutada, tehes nalja ja jutustades naljakaid juhtumisi. Ta oli elavam kui arvasin teda olevat.

Saatsin teda koju. Tuli nii, et tee kippus pikaks venima, kiirus oli väike, kuid ka tee polnud kaugeltki otsem. Rõõmuga märkasin, et ta sellest nagu väljagi ei tee. Liialdasin. Viimaks pani ta mulle käe õlale ja ütles: „Nüüd on küllalt, eks?“

Ta kodu trepil läks niisama palju aega, ikka seisis ta, käe unustanud ukselingile.

„Teie külmetate oma südamedaami päris ära,“ ütles viimaks. Mida ta ütles — kõrvad petsid mind?

Läks, ja arvasin seekord, et ma teda iial ei näe. Nimelt Peeter Peterson ütles,

kui tema poole läksin mõni päev hiljem, et Linda on isaga sõitnud Inglismaale onu juure, kes venda ja vennatütart näha soovinud, olles suremisel. Linda vist jäävatki Inglismaale onunaise juure, mõneks aastaks vähemalt.

Südamedaamist ilma — hiigla kähku. Olin väga rõhutud, vihane, ka Lindale, kes mulle sõnakestki ei lausunud.

Enesest lugupidamine.

Olin sügavasti haavunud. Ometi poleks selleks mingit mõistlikku põhjust. Polnud Linda kohustatud mulle aru andma, mis ta teeb, kuhu ta läheb ja mis mõtted temal on. Süda aga valutas, et ta minust nii vähe hoolib. Mis aga oleks tal põhjust minust hoolida? Olen üks Nimetu Nimetu ta paljude tuttavate seas — olgu mu nimi Našman või mingi Saar tuhandete Saarte hulgas. Mul pole autot ega mõisat, ei villat Nizzas ega maja Berliinis. Ma pole kellegi tähtsa mehe poeg, kelle isa nimi talle parima soovituskirjana kaasas, vaatamata sellele, kas poeg ise üldse mingit lugupidamist vääribki. Isa tähtsus tasandab talle tee igalepoole. Ta ise ei pruugigi palju vaeva näha. Mina aga, mida tahan, pean kõik enese jõul tegema. „Omal jõul läbi mustade maa“, kui nii öelda. Tuleb võistelda nendega, kes edasijõud-

miseks minust palju paremini varustatud ja selle tõttu minust hõlpsasti ette jõuavad — rikaste, kuulsate, mõjusate vanemate lapsed.

Mul on toetuda ainult enese jõule, teadmistele, oskustele ja osavusele. Olen üksi maailmas.

Mida saavutan, see on ainult mu enese vaeva vili, mu oma teene ja võit. See teadmine on mulle magus. Ma ei taha, et teised mulle midagi kätte võidavad — tahan olla ise saavutaja.

Mul on vähemalt olemas uhkus. Mul on tundmine, et midagi korda saata suudan. Praegu ma veel olen null, ei midagi, Nimetu, Nimetu. Suurmehed võivad rinda ette ajada — mina nendega võrreldes peaksin roomama pää jalgade vahel suurest alandusest. Ma ei tee seda — käin pää uhkelt püsti, täis enese tulevast suurust. Valus on, et keegi ei kohtle mind vastavalt — olen maailma silmis väike poisike — elav, huviküllane, kelle kohta öeldakse „lootustandev", kuid kelle kohta keegi ei tea öelda, mis loom tast saab, ta ise kõige vähem.

See, et ei tea, mis minust saab, teeb mind murelikuks ja rahutuks. Tulevat oodata ja vaadata, kuni „kalduvused" kujunevad, selginevad.

Tahan ja nõuan palju, kuid ise pole midagi, lohutan end mõttega, et „tulevikus“ olen. Ehitan selgele õhule.

Alaliselt kõigun — kord olen uhke, siis jälle alandlik — ja põlgan end. Vist õigem on alaliselt olla enesest lugupidav. Linda seltsis ei oleks pidanud ma nii väga alandlik olema ja teda paluma uisuteele ega pidul tantsule, või kui — siis üleolevalt, nagu paljud mu koolivennad seda oskavad, kes raasugi paremad pole minust.

Mul on liiga vähe enesest lugupidamist, see on tähtsamaid vigu minu suures vigade tagavaras.

Tark sõna ütleb, kes enesest lugu ei pea, sellest ei pea lugu ka teised.

Tuleb liikuda Mussolini enesekindlusega ja Aleksander Suure vallutaja uhkusega.

Olen esimest korda elus joobnud, kuid mitte valgest ega punasest viinast, vaid kirjast.

Canterbury, Ramsgate Road 97.

Armas härra Naschmann,

ärge olge väga kuri, et ootamatult kadusin. Olen halb, peaksin vabandama, kuid ma ei tee seda teps mitte. Otsitud väljendused ei meeldi mulle. Ma Teile midagi ei öelnud seepärast, et tahtsin Teid karistada. Teie ütlesite mulle „sel kojusaatmi-

sel“ hirmus ilusaid sõnu, ja pidage hästi meeles — igale võõrale vastutulevale preilile ei tohi nii öelda. Ma ei salli Teid seepärast — ei tea, kui paljudele nii olete öelnud. Tegite mulle haiget, ei tohi ju nii öelda. Kuis võite kõnelda nii, et süda seisma jääb ja silmad tuhmiks lähevad, jalad põlvist nõrkevad?

Pahane olen Teile ja enesele, sest see kõik on rumalus, mida nüüd küll juba naerate. Minu vastu pole keegi nii olnud ja seepärast olen selliste mõjude vastu abitu ja jõuetu ära tõrjuma ja mitte enam uskuma, kui on usutavat ilusa õhtu meeleolu avaldustes. Mul on hirm, kui tõsiselt olete mõelnud. Kuid see on vale. Olen ju lihtsus lihtsuses, pole „milleski tunnustatud“ tütarlaps. Teid kindlasti huvitavad ainult need, kes isiklikult „midagi on“. Teie ei näe minu vigu ja vormite mind selliseks, nagu mind näha tahate. Mis siis, kui aeg tuleb ja näete, kes tõepoolest olen? See on valus Teile, ent veel valusam mulle.

Aga milleks nüüd sellest? Küll elu teeb hästi. Ma palvetan ja usun, et Jumal annab selgesti mulle tunda, mis on õige ja hää. Naerate, eks ole? Jumalat Teie ei usu, mina aga olen nii „vanamoeline“. Tahan seda ka olla, sest nii on kõigest kõige parem.

Imelik — tahan jutustada oma muljeid

Inglismaalt, kuid selle asemel pajatan eiteamida. Täna on ilus ilm, käisin Canterbury kuulsas toomkirikus, siis jalutasin vanalinnas.

Õpin kõvasti ingliskeelt. Loen Wallace romaane, põnevuse tõttu kergesti loetavad. Tuubin sõnu. Püüan palju lobiseda, nagu kohvitanta, — siin on kohvitantad suures aus. Sain tuttavaks ühe huvitava poisiga. Ta nimi on John Smith. Ta on alati hääs tujus ja teeb inglise nalja — see on niisugune, mis meile nali ei olegi, kuid neile on. Mina naeran laginal — küll ainult selle üle, et see nali pidavat olema. Just laginal — nagu ameeriklased, keda siin hulgub karjakaupa — suu ammuli, kaelas Eastman-Kodak ja Zeiss-binokkel. Vahivad, et oleks kodus midagi jutustada.

Johni isa on baronet. Tal on ajalooline loss ja kuulus hobusetall. Ta hobused toovad järjest auhindu võiduajamistel. John õpetab mulle ratsutamist. Käime sagedasti ratsutamas. Olen kukkunud, kuid pole viga. John õpetab mulle ka laskmist, võtan osa ka suurest klaperjahist, mis varsti tuleb. Kui tore, kui siin oleksite. Mõtlen sageli ja kujutan ette, nagu oleksite siin ja ma kõnniksin ja kõneleksin Teiega.

Kui kooli lõpetate, siis tulge Inglismaale. Siis näen Teid sagedasti. Tutvustan Teid Johniga — ta võib Teile õpetada

poksimist. Ta on oma kooli meister ja väga osav, olin ühel võistlusel, kus ta võistles. Ta on väga arenenud. Ta pole küll väga tark, kuid mitte rumalam kui teisedki inglise poisid, aga hääsüdamlik, rahulik ja julge. Ma kutsun teda mõttes oma elevandiks.

Nüüd pean minema õmblejanna juure, tädi viib mind pallile tuleval reedel. John näitab mulle juba tantsusamme kätte.

Soovin Teile hääd isu tööks ja lõbusat vaheldust.

Teie Linda Peterson.

P. S. Härra Naschmann, ärge mind hoopis unustage. Palun.

Seda kirja olen lugenud 186 korda. Ta lebas 7 päeva ööseti padja all, päeval rinnataskus südame kohal. Klassitöö ajal panin ta vihu vahele — õpetaja arvas, et on spiker, ja võttis ära. Pärast sain tagasi.

Kirjutasin vastu juba esimeses uimastuses. Juba kirja vaevalt postkasti lasknud tundsin, et olin mõndagi pidanud mitte ütlema, aga hilja. Olgu!

Süda jäi veidi valutama siiski, kuid rahustasin teda ja jäin ootama vastust. Raske on oodata. Pole suuremat piina kui teadmatus.

Nälg rekordeile.

Linda kiri tekitas tööinnu enneolematu paisumise. Hinge asus soe ja rahulik kindlus. Linnud siristasid sääl. „Tema" mõtleb minule!

Selle mõjul tegin oma i s i k u r e v i s j o n i, põhjaliku ülevaatuse. Seekord mööd usin iseloomu tõbedest (tahtenõrkus, püsimatus, ennatlikkus, äkilisus jne.). Sorisin läbi teadmiste, oskuste ja võimiste tagavara.

Olen palju aastaid koolis käinud, kuid tean vähe, veel vähem oskan ja suudan midagi. Mida olen teinud? Mis saavutatud? Mitte midagi. Vähesed teadmised on selle kohta, mida see või teine isik ja rahvas teinud ja kuidas elanud, enese käed teinud ei kärbse pesagi.

Ja kuidas õppinud? Ainult homsele vastamisele. Kui number saadud, kiiremas korras koorem pääst välja! Oma senise koolipõlve olen olnud „vaimline oksendaja".

Oskusi? Pinginaaber Olav, kellega teineteise juukseid rebime, kinnisteid istme alla paneme ja vahvasti ette ütleme ning toetame — ta juba 7 a. on õppinud klaverit, mängib priskelt. Kooli lõpetamisel seisab ka konservatooriumi väljumisel. Kadetsen teda. Kadetsen Kalju Virkuse

rahulikku ja suurt edu, kuis ta ülikoolis eksami teise järel käisest puistab ja siiski kõigeks mahti leiab. Kõike, mida teeb, teeb täie innuga, lõplikult.

Võimeid? Mina pole ühelgi alal esimene. Kergejõustiku võistlustel toon 3—4. kohti, kirjutan veidi, käisin laulukooris, mängisin näitemängus, kõike natuke, ja päriselt, täitsamehelikult ei midagi. Vist eluaeg seisan nende seas, kelle kohta ajalehtedes märgitakse jne., j. t. (ja teised), kuna esirindlikkude tegelaste nimed ära tuuakse. Kui palju nõrku mehi peidab jne.‘„ j. t..‘, kaasjooksjaid, küljesoojendajaid, lõasveetavaid.

Kõik on hirmus kõrgele kruvitud. Hinnatakse ainult rekordeid. Nähakse ainult suuri arve. Tempo! Tempo! Joostakse hullu kiirusega. Enam! Veel! Ületada!

Mina väike seisan maailma laadamüras. Ka minus on nälg rekordeile, tahe suurusele.

Kuidas võin viibida Linda ees viletsa vaimuna? Aga suurus on hirmus kõrgel ja kaugel. Mis on suurus? Kes on suur?

Pean järele uurima tähtsate meeste elulugudest, kuidas nad said suureks. Vaatan, mis minus sarnadust nendega.

Mida pääle hakkan „suurusega“? Ei

tea. Lihtsalt vajan seda, muidu mul on häbi ja piinlik, raske olla.

Loen lehti. Kui palju alaliselt tehakse uut ja huvitavat! Leht täis suurte meeste tegusid, nende kõned tuuakse täielikult — ka ninanuuskamised ja aevastused märgitakse sulgudes.

Kõnelused emaga, kelle kirstunael olen.

Püüded on hääd, kuid inimese jõud nende teostamisel nõrk. Nõrkused käivad hooti, nagu kõik meeleolud ja seisukorrad vahelduvad — kurbus rõõmuga, raskused ja lüüasaamised kauni eduga.

Nüüd närib mind jälle vana tõbi — rahulolematus iseendaga. See on hinge suurpalavik (40°), kui nii öelda. Millest tuleb? Miks valutab meel pidevalt, nirisevalt? Kas see on lihtsalt nimetu, ürgne „maailmavalu", mida põevad kõik õrnad hinged? Tõuseb mõistliku põhjuseta, paisub ahastuseks ja vaibub jälle kordkorralt? Eriti tugev on siis, kui elan läbi ilusaid hetki looduses, just õhtul, suviõhtu loojeneva päikesega ja muinasjutuliselt hõõguva taevaga, sügisõhtu vinges tuules vaatega linna tuledele, talvise päälelõuna hämaruse nukrus . . . Ma nagu mõistan midagi ja aiman, kuid see on sõnul seletamatu.

Olen nukker ja rahulolematu. Kurdan emale. Ema on mu hää sõber. Hoian alati tema poole ja kui süda raske, kaeban talle oma hädasid. Vaene emake, kes töötad varasest hilishiljani ja kannad muresid!

Õhtuhämaruses, kui tuld üles võtta veel vara, kuid lugeda juba pime, on mul harjumuseks vestelda emaga, tal on siis ka veidi aega, istub mõtlikult, käed süles — ema-käed, töökad, kortsunud — küll need on saanud kõrvetada, vees liguneda, õmblusnõel neid torkinud tuhanded korrad, noad vahedad sisse lõiganud haavu mu ema töökätesse, karmidesse, kortsunuisse. Ema kätele mõeldes ei märkagi, kuis valguvad silmad pisaraid täis.

„Ma pole näinud kunagi, et oleksid millegagi rahul," naeratas ema, „alati on sul häda häda kannul. Eriti sel õppeaastal tulevad otse uksest ja aknast."

„Olen vist nii loodud, et iga asi mind raskesti puudutab."

„Tee enam ja mõtle vähem."

„Ma ei saa teisiti kui olen."

„Ja minul pole ka parata." Ema vaikis kurvalt. Siis ütles, nagu korduvalt: „Olen juba nii harjunud, et ei liigutagi end paljut. Loe ise üles: pistsid toa põlema — ise kolme aastane, lükkasid pange kaevurakkeilt alla ja said vinnaga vastu nägu,

ütlesid teravaid sõnu uulitsapoistele ja su pää löödi kiviga lõhki, ime et aru ei kaotanud, igavene vettekukkumine — poiss mõni aeg kadunud — ma ei otsigi, tean — tuuakse märg kui uppund kass, alalised jooksusolemised ja äkilised kadumised...“

Jah, mõtlesin, läksin lihtsalt, põues pakitsev küsimus: mis sääl edasi on?

„Valvasin sind, et olin surmani tüdinud, sest oli muudki teha, igal silmapilgul mil juhtusid järelvalveta, saatsid midagi korda, halba muidugi . . .“

Mu lapsepõlv. Vaatan temale tagasi. Oli olnud aeg tulvil täis sündmusi, alati „juhtus“ midagi. Vanemate piinajaks sain maastmadalast — „rahutu“, „püsimatu“ ja „hukkaläinud“ laps.

Sääljuures alati kahetsesin ja nutsin oma tegude üle, kui tagajärjed ilmsiks tulid. Kole on, et inimene enne tegudele asumist ei mõtle tagajärgedele.

Mu mälu on lühikene meeles pidama valusaid õpetusi, hoiatusist ja manitsusist rääkimata — neid üldse ei arvestanud.

Äsjase kiiresti unustades torman uutele tempudele, saan lüüa, oietan ja ägan, kuid pea jälle algan endisi radu.

„Oled kergemeelne,“ ütles ema sageli meie „hämarusvestel“, „olen asjatult rääkinud, mu nõu viskad maha. Suur poiss —

tee nagu hääks arvad ja tule oma asjadega ise toime. Kui meie sureme, siis sul päris vabadus — võid end lõhki joosta, lõhu ja mürra isu täis!"

„Ema, ma ei tahagi ju seda, ainult ma ei tea, kuid on nii, et kisub tegema: Miks olen nii halvaks loodud?"

„Sa ei ole halvem teistest, aga teised mõtlevad ja teevad nagu kord ja kohus, nagu kõik viisakad ristiinimesed."

Mina — ristiinimene? Mu vahekord usuga ja Jumalaga on pääliskaudne — ma õieti ei usu, et Jumalat olemas, kirik ja teiste palvetamine jätab mind külmaks... Ma pole ka viisakas.

„Ma ei tea üldse, kellele sarnaned, meie suguseltsis pole niisugust . . ." Ema otsis tabavat sõna, kuid ei leidnud.

„Ema, aita siis mind, mul on halb nii, saan aru küll, sul on õigus . . ." ütlesin „Vaene poiss." Läks siis emasüda pehmeks. Ema, vaesekene, palju kannatanud.

„Pole viga, küll läheb üle, ära nii väga muretse, et sinust asja ei saa ja sa edasi ei jõua. Vale vaade on: kõik mis teistel, see hää, kõik, mis enesel, see halb."

Nurisen olude üle.

„Ema, viskun valust teisele." Noorus ei ole kellegi ilus aeg, pagana pihta, on hirmus aeg. Tunnen: tahan midagi teha ja

elust osa võtta, kuid ei saa, õppimine õgib aja, aastad ta nahka kadunud. Mida olekski küll teha elus?"

„Mis teisedki — elad, teed tööd..."

„Emake, kas selleks olengi, et tööd teha? Vaevelda hommikust õhtuni ja viimaks surra? Milleks see jant?"

„Nii elavad kõik . . ." Ema ei tea muud. Ta pole mõttetark, kes uhke julgusega kõik otsustab ja ütleb: nii on, nagu mina ütlen. Aga iga filosoof ajab ise juttu ja igaüks arvab, et tal õigus. Mu emake on lihtne emake . . .

„Miks ma vähemalt ei sündinud õigel ajal . . ."

Uus hämmastus vaesekesele.

„Mis jutt see on, taga hullem . . ." Ta tuli juure ja pani käe mu laubale. „Palavikku ei ole küll..." Ta häälest kostis mure, vaatas uurivalt, mida mu uusim number tähendab.

„Noh . . . nii, õigel ajal, näiteks nii, et oleksin osa saanud võtta Vabariigi loomisest ja enesele meeldiva koha võtta, tähtsaks meheks ja ajalooliseks isikuks saanud, juba paljalt sellega, et sel ajal juhtusin elama ja end liigutama . . . Kõik saavad automaatselt suureks suurtel aegadel... nüüd aga geeniuski ei pääse maksvusele, sest tutvused on tähtsamad . . . Mis on

meieaja noortel teha? Ei muud, kui tööd, nagu enne meid ja pärast miljonid Nimeta Nimetud teevad . . . saan vaid pisikeseks halliks mehikeseks... ei ole võimalusi suurt teha. Töös ei saa suureks, sest ka masin ju oskab töötada. Ainult suurte muudatuste ajal saavad hakkajad inimesed võimu ja juhtimise juure. Meie noorpõlvel pole muud teha, kui järele mäletseda vanade poolt tehtud mõtteid ja neid . . . teostada. Mingit uut mõtet üles seada pole. Meie tahame enese mõtteid teostada, mitte vanade omi, kuid meil enestel pole midagi uut tuua . . . See on valus."

„Teised vist küll nii ei mõtle," arvas ema.

„Laupäevaõhtu Ring küll . . . meie tahame palju, kuid suudame vähe." — „Nuriseda oskate meisterlikult," naeratas ema, „püüate kõik maailma iidam-aadamad ära mõtelda ja enese asjad küll lonkavad poolteist. Aja enne enese seisukord joonde."

„On küll nii, ema, aga valus liikuda elava surnuna, kinni nagu hiir klaaspurgis — näen, mis väljas sünnib, kuid ise ei saa osa võtta."

„Oled ikka rumal, Kristjan. Su aeg veel tuleb, sul kõik ees. Siis vaadates tagasi näed, et oled kirunud ilusamat aega elust

ja ta mööda saatnud irisedes, pole tunda saanud nooruserõõmu . . .“

Vist tal õigus, kuid mul rinnas sosistavad ja liiguvad kodukäijatena, karvaste pisikeste paharettidena tumedad aimdused ja nukrusehood, nagu ootaksid mind rasked „miskid“ ees. Aeg näib mulle midagi valmistavat oma salapärases kudumises ja hääletus hingematvas kiiruses, ta nagu hüüaks mind millelegi üles, hoiataks, nagu oleks viimne aeg millekski . . .

Ema jutustas viimase unenäo: „Olid nagu 6 aastaselt, tulid väga laia treppi minu juure üles, nuuskasin nina sul puhtaks ja läksid jälle sellest hiiglatrepist alla kooli. Nina oli pisike ja kärssus. Tähendab vist muret või haigust . . .“

Ema näeb mind unes tihti, ta usub unenägusid. Mina usun ainult seda, mida mõistus mulle ütleb.

SUUR TEADMATUS on mu ees ja see teeb rahutuks. Kelle ees ei oleks ta? Kuid ma ei tea, miks teisi ta ei vaeva. Või vaevab samuti? Pääjoontes olevat kõik inimesed ühesugused. Ja mina kuulun sama karja hulka.

„Oled jõle,“ noomis ema, „mis sul viga; hää eluga tulevadki pahurad mõtted. Mõtle neile, kes nälgivad, lõdisevad külmas ja märjas, kes tööd teevad rasket, kurnavat,

pisikese tasu eest vaevalt end elatavad... Sa oled rikas, sest sul on tervis, jõud, vaimuanded ka, kui end kokku võtad ja lollustega aju ei vintsuta, saaks sinust inimene veel."

„Ei pääse kuhugi — nüüd on „haritlaste üleproduktsioon," maatööd ka ei oska..."

„Tähtsaid onusid meie perekonnal pole, nii küll pead oma tublidusega edasi jõudma," ütles ema tõsiselt.

„Mida pean tegema — mul on aimdus, et ma kuhugi ei saa? Et tööd ja ametit ei leia."

„Hakka koolmeistriks," ütles ootamatult üks hääl meie selja taga. See oli isa, tõusnud kirjutuslaua tagant, kus kogu õhtupoolikud küürutas vihke parandades.

„Ma ei suuda elu maha elada koolitoa seinte kitsuses."

„Kitsus on igalpool, iga elukutse on karbi sees," väitis isa.

„Ta tahab kõike haarata," ütles ema, „ja ei suuda midagi."

„Tuleb sust logard, poiss," vangutas isa pead, „päti hingeelu on sul. Lõpetad oma viletsad elupäevad viljarõugus, dinaturka pudel peos. Meie oludes pead kainelt mõtlema, mitte fantaseerima ja enesele ette maalima ja end kole suureks pidama."

„Isa, sa ei tohi last nii hirmutada," tõ-

reles ema, „ta on selletagi eluarg, ime eluarg.“

„Peab tundma õppima karmust. Kõige parem kasvatus on see, kui viskad poisi uulitsale, las läheb oma käel. Kui on nõrk, saamatu ja loll — kärvab; kui osav — jõuab haljale oksale. Kui palju miljonäre pole noorpõlves sigadega ühest künast söönud.“

„Oled ise õpetaja ja ütled nii . . .“ pahandas ema.

„Elukool on ka kool ja kõige parem.“

Jäised tuuled puhuvad.

Oma kirjale ootasin vastust kaua.

Viimaks ometi! Mida võib sisaldada pergamiinümbrik? Viskasin liisku metallrahaga: kui kiri, siis paha. Tuligi kiri. Pika viivlemise järele võtsin südame rindu ja avasin.

Canterbury, Ramsgate Road 97.

Väga lugupeetud härra.

Imestate, miks ma nii kaua ei vastanud, eks ole? Muidugi, ega Teie seda ise ei taipa, pean seda lausa välja ütlema. Ma teadsin küll, et teie seltskondlik kasvatus puudulik on Teie vanemate ja tuttavate kuuluvuse tõttu lihtsamaisse ringidesse, kuid olin hääs arvamises ja üle-

hindasin Teis oletatavat loomulikku peenetundelisust, viisakust ja tagasihoidlikkust. Teie kiri selle tõttu hämmastas mind. Ei pidanud algul üldse vastama. Oleksin pidanud Teie kirja saatma Teie emale (võimalik, et seda teengi). Olete hukkaläinud poeg, kel puuduvad igasugused arusaamised sündsuse ja kommete üle.

Sest — kuis muidu võtaksite julgust minule kirjutada sellises toonis! Võib-olla kirjutate kunagi nii oma naisele. Loodetavasti leiate, kes Teile sobib ja Teie jämedusi ei märkagi, vaid koguni taevalist rõõmu tunneb Teie rasvaste, jõhkrate ja fantastiliste meelituste üle — seda parem Teile!

Mina enesele nii öelda ei luba! Mulle Teie enam ärge kirjutage. Ei iial! Ma ei loe Teie kirju — viskan nad avamatult kaminasse.

Linda Peterson.

Lips läbi! Laul lõppenud on.

Pekstud peni. Vaene poisike. Vaat' sulle Inglismaa ja asumaad kõige krimpliga kokku!

Esialgu jäin uimaseks. Käisin kui unenäos. Oli päev. Siis oli jälle päev, siis jälle. Mis kuupäev täna on, mis päeva nimi? Ei ole tähtis teada. Läheksid päevad vaid rutemini.

Hingelised kannatused.

Võtsin mustade kaantega klade, lõikasin kaanele kaame näo, mille suletud laugude vahelt tilkusid rasked pisarad. Sinna kladesse hakkasin kirjutama mure ja ahastuse laule — murrakus ja külapoisi oskuses.

Kon jättit mo...

Um valo sur
ei enap sino nää,
ei katso valkit käät
mo naitsüke.

Miks jättit mo,
kas teesõl naaratit,
miks näki sint, sa nöit,
kes tapse mo.

Um tõsi iks:
kül leita parõmpitt
ta perra kihutit
kui kiini seen.

Kep ojan kään
tük leipa karmanin
ja uuldel peieviis
lää maantit ma.

Vert ikkõp heng
ja valo täüs um rint,
sint kaija ihkan iks
mo naitsüke.

Sääl oli veel: „Olett mo elo nink pin", „Kaukkõl um tu inklis rant" j. t.

Ei saa õppida, ei püsi, sest tuleb meele Linda armsus ja enese raske häbi. Kargan iga silmapilk toolilt ja lasen edasi-tagasi mööda tuba, väsimuseni.

Haarasin noodipaberi — klaveri ette. Helid, helid! Pääs udu, sees sumasid viisid, tuksatasid valuhelid — kuumad, lõikavad, kookisin, kiskusin neid välja paberile.

Loon helisid. Ei — nad tulevad ise. Lohutab see tegevus. Päälkiri, päälkiri: „Hingelised kannatused".

See kujutab jalutuskäike parkides, kuhu jooksin, nagu haavatud metssiga jookseb padrikusse surema.

Tulevane sümfoonia algab rõõmsasti. On kevad, õunapuudelt pudeneb õisi, jalutan käsikäes sinisilmse tüdiga, kes on vallatu.

Ta naerab heledasti, hüpleb, kõigutab jalgu kordamööda õhus, ümiseb valssi Gounod ooperist „Faust". Luuletaja ta kõrval on õnnelik. Linalakk tüdi ja kevade värsked õhud! Hingab rind sügavasti. Veri tuikab. Kevade helevus sumeneb vaikseks suveks. Rahu, puhkus. Kiilide ja liblikate ringmäng jõgihaual. Päike küpsetab. Luuletaja, komps seljas ja kepp peos, matkab metsade, põldude vahel. Jaanitule rõõmus pillerkaaritus. Kiigel. Aga sammub sügis eemal, piilub sinikaugustes. Luuletaja rinnas igatsus. Mis sääl metsade taga? Läheb,

läheb. Ikka karedamaks loodus, külmemaks. On jääriigi piiril. Tüdi on läinud, ei tulnud kaasa. Üksi rändab luuletaja, kuni jõuab jõekaldale, kus pole aega, elu, vaid hääletu varjude õõnes virvendus. Tahab tagasi inimlikule, teiste sekka, kuid ei saa, on väsinud.

„Ema," öelsin nädala pärast, „mängin sulle midagi."

Ema jäi kuulatama.

„Mis popurri see on?" küsis.

„Sümfooniline poeem."

„Veidi Svendsoni „Romeo ja Juliast", tublisti Griegi „Sügisest", Kalinnikovi „Seeder ja palmist"... üleminekud kindlasti sult."

Hää küll. Vähemalt mõnus on „komponeerida". See rahustab nagu suhkruvesi, nagu palderjan.

Lõikav valu mahenes. Tuimalt tuksles edasi. Lindale ma õieti polegi pahane, sest tal on õigus.

Edaspidi teen alati nii: kui on valus, siis valan valu helidesse. Nii läheb ilusasti üle. Lohutan end, sest mõtte peatudes oma suurel õnnetusel kihvatab valu nagu haige hamba puutumisel.

Linda... John Smith — muidugi igapidi korralik ja tubli poiss. Ai sa, ai sa — ähh, ääöh, oioioioi oi oi äh ah oh-oh oh-oh... siia on märgitud hinge oiged. Süveneda

mõistusega olukorda, kaob valu ja naeran koguni enese lolluse üle, kuid järsku tõsinen ja mure uuesti klammerdub ümber südame.

Mis see on — rinna sügavuses tasakesi kuulutavad enese tulekut hoopis uued tunded?

Avanevad mingid uued allikad.

Jalutan iga õhtu tühjades parkides.

Tähed siravad. Kauged maailmad. O tähed! Mis on teile Našmani valu! Linnutee suured tuled. Igavene suurus, igavene aeg. Mu elu mis võrreldes teiega!

Miljonid silmad — tunnen teie pilke enesel, tähtede maailmad. Mis sääl on? Mina väike maine mardikas, liivatera mereäärses luites.

Suur ümberpöördumine.

„Mu Jumal, mu Jumal," olin korranud sageli oma õnnetuses. Varemalt tundsin hästi sõna „kurat", Jumala nimi tuli suhu päris ootamatult nüüd.

Mu Jumal võtab selle valu. Ta võttis ja andis uue tunde asemele. See on magusam kui mesi.

Olen vaga. Salapärane rahu asub kordkorralt mu hinge. Leppimuse mahedad tiivad silitavad põski. Sügisporile on pandud lumi.

Mul kasvab uus selgroog südamele. Hää

on. Haavad paranevad. Ma pole enam see, kes enne. Nagu rajutorm käis üle. Aga siis puhkus, soe, pehme, kerge.

Olen ära seletatud.

Keegi, miski on minu hinge elama asunud. Sain sellega kohe tugevamaks. Väga selgesti tunnen: ma pole enam üksi. Keegi on alati minuga. On väga kindel ja värske tunne.

Pühapäeval kuulatasin kirikukellade võimast muusikat. Varemini ei pannud tähele. Nad löövad tumedasti, sügavasti, kauase järelkõmaga. Midagi ülimaist on nende hääles.

Elan läbi pühadust. Tunnen, mis on pühadus. Vaese kuradilapsena seisin kõnnitee ääres kirikutrepi ligidal. Ei julgenud sisse astuda. Seda, keda olen naernud — koos nendega, kes tahavad usku ja Jumala läbielamist võtta inimeselt... Uulitsapoisina olen irvitanud muldhallide küürus eidekeste üle, kes kepi najal komberdavad kirikusse. Naersin teiste inimeste usulisi tundmusi. Sest neid ma eneses ei tundnud, ei teadnud nende kosutavat jõudu ja väärtust.

Seisan kiriku juures ja vaatan sisseastujaid, nende näoilmet. See on ristirahvas. Jah — mulle tegi nalja hõberistike, mida Linda kandis kaelas. Rist on tugev. On püha.

Aralt, häbenedes astun kirikusse. Kui harva siin käinud! Isa pole suurt usumees ega salli õpetajaid, sest need ei elavat oma sõnade järele. Ema mõtleb kõik nii nagu isa, pole mingit vahet. Vist kõik naised on nii.

O küünalde sära! Orel mühiseb võimsalt. Ta helid puhastavad kuulaja kaasatoodud maisest kõntsast, ülendavad, pesevad puhtaks, teevad vabaks ja valmistavad ette Jumalale pöördumiseks.

O küünalde sära! Kui palju tüdisid kummardub üle laululehtede! Linda on praegu Canterbury pääkirikus ja palvetab — ah ei, aeg sääl hoopis teine.

Ma ei saanud aru, mida tähendab lugulaulus „Parzival" Püha Graal ja selle kaitsmine. Nüüd tunnen: tahaksin ka ise olla püha vaagna rüütel.

Saab mulle armsaks keskaeg. Kõik teda sõimavad ja panevad pahaks. Aga Jumalale olid inimesed siis ligemal. Kogu elu mõte oli ettevalmistus igavesele elule.

Igavene elu — see on suur mõte. Mina ise veel ei usu, et on olemas inimesel igavene elu. Kuidas seda ära aimata? Mis on pärast surma? Mis kurja olen teinud, et pean surema? Selleks ma tõesti poleks tahtnud sündida.

Olen täidetud usuliste tunnetega. Har-

dus, vagadus, pehmus ja vendlus liiguvad minus.

Tahan olla hää. Häbenen ja kahetsen, et olen mõelnud, kuis saaks ehitada riista, millega surmavalt liikuda üle maakera. Ei taha enam meriröövliks, Mustaks Kapteniks.

Järsku kevadvetena üle minu kohisevad uue elu vood.

Olen varustatud hästi. Seesmine arg kõikuvus ja tasakaalutus kadunud.

Ma pole enam toores, vaid sõbralik. Vahekorrad paranevad, vaenlaste arv kahaneb. Tülid vaibuvad.

Aitan koolivendi. Tunnen rahuldust, kui teen teiste hääks. Teenin teisi.

Vaikega asun pikkamööda rahujalale. Vaike pole sellega harjunud ja on koguni pahane — tal raskem mulle valada oma halba tuju. Kuis lööd seda, kes sõbralikult naeratab!

Mul tekib uusi sõpru. Üks neist on adventist ja räägib, et ka mina peaksin nende usku üle tulema.

Milleks? Usk on usk, iga usk maailma mitme tuhande usu hulgas arvab, et just tema on ainuõige usk ja kõik teised valed. Nii mitu tuhat arvamist. Mis neist õige? Usklik olla ja kosutust leida saab igapidi.

Mu mõistus ei kõnele sugugi usule vastu, vaid usk jatkab, kus mõistus edasi ei

saa. Usk on vaimlise ja hingelise kaugenägemise ülipikksilm, mis kruvitakse mõistuspikksilmale otsa ja vaade avaneb otsemaid lõpmatusele, mõõtmatusele. Näen läbi oma usuliste tundmuste imekaugele, kuid see kõik on aimduslik, ma ei oska seda sõnades välja öelda, mida näen.

Tunnen selgesti — neid ridu ei kirjuta ma ise, vaid keegi Tundmatu, ma vaid masinlikult kannan nad paberile. See on väga imelik asi. Kas teistel ka nii on? Ma ei mõtlegi kirjutades, üldse ei mõtle, kuid mõtted tulevad ise, keegi ütleb neid.

Kas see on Jumala hääl minu põues?

Mu hing ja vaim on sidunenud millegagi. Varemini seda polnud. Praegu tunnen, nagu oleks mu hing vaid minusse ulatuva lõpmatu keha üks haru ja teised hinged pole ka muud kui selle ainsa harud.

Kas see kõik on ilmsi või unes?

Mu elu vist pole muud kui uni. Oma unest — ühest pikast siin kirjutan. Sest — kas olen kunagi mõelnud ja tunnud seda, mida kirjutan? Või ma pole ammu enam olemas ja mu hing näeb und...

Läbikäimine inimestega.

Peterson tõi L. R. koosolekule suure papipoogna, mis nägi välja nagu märkilaske leht, ja laotas selle lauale.

„Kuna täna minu järg „uue asjaga" esi-

neda," ütles ta, „siin minu tutvuste ehk vahekordade tabel. Vaadake ise."

Tabelil oli kümme ringi. Igas ringis olid väikesed naasklisarnased puuliistakud, igaühel pääl nimi — leidus südamiku lähedal Našman, Kütt, Virkus, Uibokind, Jäänmer j. t.

„Mis järjekord see on — kas paremad tuttavad keskpunkti ligemal, kaugemad eemal?" küsis Kaarel Kütt.

„Täpselt," arvas Kalju Virkus, „10. ringis on ta verivaenlased — Libiseja, Rannatschok..."

„Mis teed tabeliga?" küsisin.

„Sorteerin kõvasti oma tutvusi," hakkas Peterson oma ettekannet. „Ei tule tutvusringi jätta juhuse hooleks. Tuleb tähelepanuga ja valju arvustusega valida oma sõpru. Ainult nendega tuttav olla, kelt midagi saab õppida. Uusi sõlmata ettevaatlikult. Kes mind halvemaks teeb, mu püüdlikku meelt nõrgestab, sellest hoidun. Halbu sõpru mul pole, sest halba ei võta sõbraks. Tuleb ära aimata igaühe tuum, et „mis loom ta on" ja selle järgi teda kohelda. Mu ettekanne peatub sellel, kuis olla teiste vastu.

Ma ei vesista, võtan lühidalt kokku, kuis arvan, et tuleks toimida inimeste seas. Alati rahulik. Mitte avaldada oma meeleolu. Ikka teiste juttu ära kuulata ja alles

siis midagi öelda, kui sul selge pilt. Suhtumises on sõbralikkus tulusam kui mornsus ja teravus. Olles aga sõbralik ei ole mõtet teisel lasta tekkida sinust üleoleku tunnet. Kes su vastu upsakad, nende vastu ole jahe. Esinemine olgu vaba ja kindel. Milleks kõnelen pikemalt, kõik olete lugenud Knigge raamatut „Läbikäimisest inimestega“.“ Ta vaikis, laskus seljatoele ja jäi ootama vaidlusi, mis ettekannetele meil järgnesid.

„Kes saksa keelt valdab priskemalt, sellele võin anda närida Balthasar Gracian'i sisukat „Handorakel oder Kunst der Weltklugheit“. Jesuiit, kaval sell, kole sõnanapp ja sisukas stiil, mitte nagu eestlased — kirjutavad koormad vesiseid sõnu kokku . . .“ seletas Kalju vaimustusega.

Raamatud, raamatud, mõtlesin jälestusega, teie määratud virnad häid teoseid, olen lugenud oksenduseni, jälkuseni!

„Mina soovitan enam tähele panna elu ennast, mitte raamatuist teiste tähelepanekuid,“ öelsin.

„Ärge kohe kirvestega minge,“ rahustas Peterson. „Teie ei oska teineteist õieti kohelda.“

„Mina ka tahan olla otsekohene ja oma arvamisi alati otse näkku öelda,“ pooldas Peeter Kütt, meist noorim, kes alati seisis ägedamate leeris.

Kalju Virkus soovis meie ringil hakata kaasa töötama riiklik-rahvusliku noorsooliikumise alal. Selle ülesanne on noorte seas õhutada eestluse aateid (Eestis on eestlane ainuke peremees, muust rahvusest elanikud olgu vähemate õigustega, külalistena) ja riigikorra kaitsmist, et igaüks saaks sellele kohale, kuhu ta sobib, et oleks vabadus, õiglus ja tegevusvõimalused kaitstud. Virkus puistas nimesid — küll Rousseau, Locke, Milton, Bismarck, Jüri Vilms ja tarku poliitilisi mõtteid, mis meie kooli seintest veel kaugel — vaevalt saame toime Pythagorase teoreemiga, ja oskame seletada vereringvoolu, ei ulatu meie maailma soojaks kütma ega teisi inimesi hääks tegema.

Pooldasin (kui juba, siis) Petersoni vaadet, et meie ring peab jääma enesekasvatuse ringiks, mitte laiali valguma ränka poliitikasse, mis vanade meeste lõbu, vaid õhutama noori enese kallal tööle.

„Peame juba palja oma esinemisega ja läbikäimisega mõjuma hääle ja tublile ergutavalt," ütles Peterson, „peame olema valguse rüütlid. Vaadates poistele meel kurveneb — suitsetatakse, juuakse, öeldakse tooreid sõnu ja roppusi, rõõmu tuntakse sellest, kui kaaslasele saab kuhjaga halba teha, teist üldse ei arvestata, naerdakse, kui

halvasti läheb. Rind ülbelt ees, iseennast täis."

„Kirjutan Rahvaluule Arhiivis ära vanarahva elutarkust, just ongi selle kohta kena värss," sõnas Kalju ja soris kiiresti portfellis; „kuulake:

Sõsarakese, är mi naargu tõnetõist,
tõnetõise rõivit.
Ku mi kae mõtsa pääle,
kae mõtsa puie pääle —
mõni kõiv um iks kõveramb,
mõni haab um halvõmb.
Ega na naara ai tõnetõist,
tõnetõse ossakesi.
Üttekokku iks kumardase,
ütte paika painotase.

See on Vastseliinast, kolgast. Kui andekas rahvalaulik selle leelutanud!"

„Käib tüdrukute kohta," märkisin (tuli meele õeke Vaike).

„Lugege see ette oma klassis," soovitas Kalju, „arvan, et mõnigi pilkaja ja kergats jääb mõtlema ja hakkabki maailma asjade üle tõsisemalt aru pidama. Aga ärge kuivalt käske öelge: Sa pead! Olge hästi sõbralikud ja tehke tegelikult näidetega selgeks, kus kohane silmapilk."

„Kaugele nii ei jõua," ütles Peterson, „varsti oled kõigiga vaenlane, inimene ei salli, et talle vastu räägitakse, parim sõbergi jahtub, kui talle vastu raiud. Vaiki, palju saad. Mis ise mõtled, see on ju saladus. Terav kivi läheb kivile. Inimesed ei salli

sageli tõtt, sest see on valus kuulda. Püüa nii tõtt öelda, et sääljuures kedagi isiklikult ei haava. Kui tahad inimeste seas elada ja nende elust osa võtta; kui aga tahad geeniusena näkku süljata, võid ka, kuid ära pahanda, et sind siis ei „mõisteta“.“

„Mina ütlen selle kohta kõige sügavama tõe ja teoviisi. Olen seda õppinud oma kadunud õppejõult. Kui ta suri, siis ta õpilane, magister Koort, oma mälestuskõnes ütles, milles peitus kadunud õppejõu ääretu isiklik mõju ja kasvatav äratus kõigile, kellega ta kokku puutus. Nimelt tema suhtus igaühe vastu absoluutse jaatusega . . .“

„See oli professor Peeter Põld, eks ole, keda sa pead otse jumaluseks?“ öelsin.

„Igaühe vastu oli ta häätahtlik. Salapärane jõud oli temas, mis meid kõlbliseks tegi, äratas usuelule ja elutõsidusele, hingelisele puhtusele ja meeleaususele, visale edasipüüdlikkusele ja vaiksele, alandlikule tööle teiste hääks.“ Kalju hääl värises liigutusest. „Kui hää on, kui leidub vanemate inimeste seas neid, kes on hääd noorte vastu ja neid julgustavad. Muidu täisealine maailm on üldiselt vaenulik noore päältetuleva põlve vastu. Teid, koolijütsid, need küsimused veel ei vaeva, küll aga meid, üliõpilasi . . .“

„Oleks hää, kui kooliõpetajad enam osa võtaksid meie muredest, mõni õpetaja on

liiga kaugel meist . . .“ öelsin. „Ega koolijütsid nii rumalad olegi, kui arvate sääl ülikoolis, mõni teist on kindlasti lollim kui meie tumedamad vennad. Nühite sääl pinke ja ajate taga õmblejannasid ja ettekandjaid.“

„Kristjan kukub alati lõikama,“ tähendas Peterson, „ta ei taltsuta raasugi oma ungari verd. Teravat ei salli keegi.“

„Tal pole mingit teise inimese jaatamist,“ naeris Peterson, „on tundeinimene ja hoolimatu.“

„Tahab ise saada ajakirjanikuks, see just peab libe ja käbe olema, ladna mees, rahvamees, absoluutse jaatusega,“ tuli Kalju mulle nahale.

Siis arutasime ühiselt läbi, kuidas käitume ühe või teise klassinaabriga; kõik poisid võtsime üksikult läbi. Ülbete vastu oleme pilkavad ja hammustavad, vaenulisi püüame lepitada, nõrku toetada ja virgutada. Seda mõjumist klassile nimetame „vaimliseks juhtimiseks“. Õpetajaisse suhtume häätahtlikult.

Peterson avaldas mõtte, et peaksime koostama kava, kuidas mõjuda mitte ainult klassile, vaid kogu õpilaskonnale ja ka kogu linna õpilaskonnale. Mina arvasin, et see on võimatu, teised aga nõustusid.

Leian Tüdi, kuid ta on —

Tütarlaste gümnaasiumi saalis peeti „itaalia õhtut". Sääl on sageli õhtud. Kord esinesid „peninukkide"-kirjanikkude liidu masa poeeside kuningas Visna ja pikkpikk Nipernaadi, teinekord kõneles hindu õpetlane Lolh Akh Kash teo-antropo-geo-pedo-stultosoofia üle, siis jälle Frau Müller-Kindseiart pediküüri ja ripsmete värvimise tähtsusest kultuuri arengule.

Itaalia õhtul jagas põnevaid reisimuljeid magister Soekarask. Järgnes deklamatsioon — s. o. üks poiss — hirmus kõhn ja kondine, rõuetand, ütles pääst üles salmikut õudse ebaloomuliku häälega ja ähkis, ägas, nuuksus, ahastas ja oigas, mis pidi väljendama n. n. „tundmusi". Mind huvitavad luuletused, kuid ei saa aru, miks neid peab lugema võimalikult hirmsat nägu tehes ja elaja häälega. Kohe anti pääle kõnekoori. See on uusim mood vaimlisel alal, kes ise ei luuleta (vaevalt neid liiga palju) ja ka muud ei oska, see käib kõnekooris, mis on niisama nagu deklamatsioon, pisikese vahega, et siin mitu isikut korraga läbisegi räägivad ja ahastavad, eriti armastatakse ahastada Underi järele. Plastika oli ka. Ilma plastikata pole mõtet elul. Kõik tütarlapsed tahavad saada tantsijannadeks ja Greta Garbodeks.

Istusime madalatel võimlemispinkidel

kitsalt kokku surutud nagu kanad õrrel, unised pikast päevast, palavusest ja umbsest õhust. (Olen koosviibimistel väheseid, kes näeksid meeleldi värske õhu juurdelaskmist). Õhuga on küll nii, et mida vanemad koosolijad, seda viisakam lõhn (suur vahe on õhul tunni lõpul esimeses ja viimases klassis). Nüüd valitses mitmekesine lõhnastik, vedas hästi, et sattusin istuma ühe huvitava tüdruku kõrvale. Ta lõhnas maikellukeste järele, tundsin mõnu ninas ta lähedusest.

Ta oli hallis, lihtsas villases kleidis, hele sile väike pää, vagusad silmad, täidlane tsipa pilkav suu, rahulik tüse lõug, aga kael luikpeenike, keha suur, lodilai, kuid käed süles haprad ja käsivarred peenikesed. Soe, õrn ja sümpaatne. Varsti jälgisin teda enam kui ettekandeid.

Tahtsin kõnelda. Aga kuis? Pakkusin ettekannete kava. Võttis, viskas pilgu üle ja ulatas tagasi: „Mul on see. Marti, kava siia!"

Eelmisel pingil istuv tüdruk pöördus meie poole: „Säh."

Õed? Jah. Sama laad, Marti vaid nagu nõrk, kahvatu äratõmme.

„Vabandage, et eksisin, ega Te ei pahanda?"

Tüdi (ristisin oma naabrinnat nii) hei-

tis mulle põgusa, uuriva, kuid lahke pilgu: „Ei mõtlegi."

„Oeh... süda tsentner kergem."

„Teete end päris viisakaks härraks, muidu poisid põrnitsevad niisama. Aga ärge nii kõvasti rääkige," ta pani sõrmed mu varukale, „segame viiulisoolot ja teisi."

Õige jah, räägin valjusti nagu kahetalu peremees kõrtsis.

Viiulnikule plaksutati. Hüüti „Autor!" ja „Piiss! Piiss!"

„Mis see on?" küsis Tüdi.

„Mjah..." sompsasin huupi: „Paganini viimne teos „Nümfid ja karjased".

„Teesi," segas vahele Marti, „ära usu ei allikaid ega nümfe. See on Pergamendi „Serenaad".

Ah sa eesti heeringas, viltu lõi!

Meie keskustelu vaibus. Kui vaheaeg tuli, aurasin eemale. Häbi oli. Ebaausus on inetumaid avaldusi. Miks ma ei öelnud: „Ei tea!"? Tahtsin hiilata teadmistega, meeldida ja — valetasin.

Koduteel... Kodutee omaduseks, et süda siis „täis midagi". Kodutee on alati „pärast midagit"... valutas meel. Ei maailmavalu see, vaid kahetsus inetuse üle selle ees, kes meeldis esimesest pilgust. Peaaegu nagu Linda. Linda kaugel, aga Tüdiga tunneksin end ka hästi. Tüdi oleks L. k. t. (kohustetäitja).

Ootasin juhust kokku saada. Nägingi teda kord seismas raamatukaupluse akna taga. Tõsi jutt — see polnud moe-, kübaraega puduäri vaateaken.

Peatusin, viskasin koppa (teretasin). Ta viskas vastu ja küsis: „Kuis Teie näkkide ja karjuste pats kah käib?“

„Tänan, keskelt läbi...“

„Mitte hästi?“

„Kui ütlen — hästi, ollakse kadedad, kui halvasti — vaadatakse ülalt alla. Ei soovi kumbagi.“

„Poliitikamees. Kuid kuis minust nii halvasti mõtlete... saan aru, see nii üldiselt öeldud.“

Jah, elav ja julge tüdi, agar ja vaba, ei karda poissrahvast nagu tulemaalane valget inimest.

Uulits tungles, tuikas, voogles, rõõmus, jõuline.

„Tuleb liikuda, siin hööveldavad küljed maha.“

Hakkasime astuma.

Mis see on? Valu kahises jääkülma veena südamest läbi; mis enne hinges hõõgus ja helendas, nüüd kustus visinal.

Tüdi lonkas! Ta on lombak!

Mu tuju raiuti katki. Sõnavaesusin.

Vaikselt jätsime jumalaga. Ta ilme oli imelik. Kas aimas, mida mõtlen? Üks väike asi, ainult ihuline viga, tõesti see pole ju

midagi, kuid — paugult mu jahutas. On armetu lombak tüdi. Inetu astumine — ei muud kui lööpab puutsaku-puutsaku. Vahib sõrmkübarsuurte poolehmunud paluvate koerasilmadega teistele otsa.

Nii kaob viirastus ilust ainsa hetkega.

Mulle tundus tüdi vastik. Ma ei räägi temaga enam. Ta on viril, haiglase ettekujutusega, mõtleb eiteamida.

Mõistus ütles: ära põlga vigast, kuid meel tõrkus.

Patukahetseja.

Olin käinud Kaubahoovis, ostnud tüki jämedat kotiriiet. Palusin ema: „Tead, õmble, mulle midagi."

„Noo?" imestas ema. „Mis mind huvitab?"

„Noo??"

Ta vangutas pääd. „Mis uus vigur see jälle on?"

„Kas sa ei saa kuidagi õmmelda?" Jah, selga panen. Lihtsalt, et tahan mungaks hakata."

„Oleksid pidanud Petseri kloostrisse astuma, mitte mul need pikad aastad ristiks olema tõesti."

„Ma tahan nüüd olla alati kodus, kuhugi ei lähe."

„Oleks aeg. Igavene äraolemine, toit läheb alati külmaks, närvide pääle käib

juba su alaline koduntolek, nagu koer aeled ümber, teised majarahvas naeravad, et mis, kus ta alaliselt ära on."

„Ega ma palju olegi..."

Ema lükkas mu ukse juure ja näitas piida lähedale tapetile. „Näe neid kriipse. Igakord, kui välja tormasid, tõmbasin kriipsu seinale. Neid on 79. Toit jahtus, ise jäid poolnäljaseks, kas mul hää vaadata, milline oled — hall näost, silmad kilavad pääs, ikka ruttu ja ruttu. Enne jõulu olid kodus ainult 10 õhtupoolikut. Mina enam ei jõua..."

Ema hakkas tasakesi nutma.

Jah, nüüd, kus hakkasin juba toibuma saatuse löökidest, hakkab kodus pigistus ja etteheitmine. Kõik on õige, kuid valus kuulata.

Kõrvaltoa uks avanes ja isa hääl kostis: „Rikkunud oled poisi oma hellitamisega ja tema tahtmise täitmisega. Ega ütlemine aita. Jäta söömata, küll siis õigel ajal ilmub."

Ma põgenen, kui mind noomitakse. Vanemad hakkasid vaidlema minu üle, ma ise hiilisin minema, riidepakk kaenlas.

Kõige lihtsam oleks olnud võtta suur kartulikott, pääauk põhja ja käeaugud külgedesse lõigata — mungarüü valmis.

Läksin lombaku Tüdi juure, meie tutvus oli edenenud, jalutanudki olime pargis, otsisin ta üles mõnigi kord, kui hingevalu

hoog kõvenes, sest Tüdiga olin rahulik, kui Jumal enam ei vaigistanud.

Tüdi mõistis mind. Palsam, et keegi mõistab sind. Millest see, et vigane, väeti ja armetu minule lähedane, terve, tugev ja võimas aga jahe, ei salli silmaotsaski mõni koguni? Vist: „sarnane otsib sarnast".

„Võtab veidi aega, pean salaja tegema, õde naeraks välja," ütles Teesi.

Pane selga, kahetse oma patte! Halbu, inetuid mõtteid, toorusi, hoolimatust, teravust ma üle keenud. Tule, igavene rahu, mu väsinud hingele!

Üksindus ja katusekamber.

Istun oma toakeses. Kotiriidest maanilatuv kuub on vöötatud jämeda laevatrossi jupiga, mil rasked sõlmed otsas. Nende sõlmedega löön end igakord, kui tuleb halb mõte ja kipun Lindale mõtlema.

Lugesin Ignatius Lloyola teost „Tee taevariiki". Sain selle Petersonilt. Ta aimab mu seisukorda. Ta õpetas mind ka „hingelisi harjutusi" tegema, s. o. harras, tuline palve, pattude ja pahategude vaatlemine, Meie Lunastaja kannatuste ettekujutamine ja kõrgeks kiitmine. Pea oskasin harjutust teha rahuldavalt. Pärast harjutust oli südames hää mugavus, nagu kehal pääle sauna või sportimist.

Enne ei tunnud — nüüd märkan, et minnus on koguni kaks vaimu elukorteri võtnud. Teineteisele vaenulised. Alati üks „poolt", teine „vastu". Sain aru, mida tähendab ütelus, et inimese hinges võitleb Jumal Kuradiga. Tunnen mõlemaid imeselgesti eneses. Üks juhatab, kihutab mind hääle, kaunile, puhtale, teine sosistab vallatult vingerpussidest, nilbusi, lükkab lugu pidama ja mõttes jälgima kurjategijaidseiklejaid, veab tühistele ajaviidetele.

Jumala hääl oli varemini eemal, lämmatatud. Paha veetles mind. Niipea kui mõneks päevaks unardan vagad vaiksestiolemised, kohe muutun taas kerglasemaks. Milline vahe on „vaimulikul" ja „ilmlikul" elul! Kui tühine on ilmlik elu — rumal rabelemine!

Inimesed on liiga rahutud. Lärmavad, kisavad. See väsitab. Räägivad palju, jalgade vahetpidamatu kolin ja kraapsumine, lõbu tahetakse ja palagani nalja, kuidagi ei saa mõtteid koondada, segatakse. Tahan sest viletsast kõntsast puhata ja eemal viibida, õpin metsavahiks, et elada metsa vaikuses ja üksinduses. Linna uulitsad pole muud kui kraavid, kus voolab solk, mida kutsutakse... inimesteks. Ma ei salli neid.

Pää hakkab vastikult valutama. Kas kauaseist õhtusist ülalolemistest laua taga?

Malmne raskus vajutab ajudele. Unine ja nõrk olen.

Tahan puhata. Kevad aga on veel kaugel, kus võtan võileivad tasku ja laman päevade kaupa oja kaldal, unustades ja jälgides putukate, satikate, mardikate elu rohus.

Koolis on korras. Sunnin end. Tugevasti õpin kodus — et unustada enese maailmavalu ja teda, kes „Kaukkõl Inklantin" rõõmus. Sääl Moodne Paabel, süüakse pooltoorest verist tõpraliha (beafsteak), käiakse hurtade võiduajamistel ja täidetakse veidraid „viisakaid" kombeid elu sisustuseks.

Meel rahulik. Küllap võitlen läbi kõigist raskustest. Kruvin üles. Elan mesilaselu, kogun tarkust aju kärgedesse.

Koolist tulles võtan kohe saapad jalast ja viibin tuhvlites, et kiusatus ei tuleks kodunt joosta. Riietun mungarüüsse ja vaga, tõsine vaim asub minusse.

Kreeka suur isamaalane ja kõnemees Demosthenes laskis enesel pää poolenisti paljaks pügada, et ta teiste sekka välja ei tuleks koopast, mille evis linna ligidal vaikses kõrvalises maakohas, et siin segamatult valmistada kõnesid kodanikkude ülesõhutamiseks Makedoonia kuninga Filippose vastu, kes tahtis kreeka rahva alla heita, tema peremeheõiguse Kreeka maal võtta.

Tunnen, nagu oleksin õige vana mees juba, kuigi ma pole veel ellu astunudki.

Mis tähendab „elu"? Vanemad tuttavad, kes ise ameteis, soojadel kohtadel, nagu öeldakse, näod ümmargused, silmad naervad, ütlevad mulle: „Oota, poiss, kui astud ellu, ajad teist juttu. Su aated kaovad nagu suits, kui õpid tundma elu viletsusi. Siis ei tahagi elada."

Nonohh. Elan iga hinna eest — kas või Toomel luudade kongis, trepialuses, raudtee lumeredelite all.

Vajan ju hoopis vähe. Veidi süüa, juua, toake, küte, 25 v. pirn lauakese kohal, säng ahju kõrval... Ma ei kogu varandust. Milleks? Elu on vaid hetk valgust silmapilus; iga kellatikse vähendab teda, kuni 60—65 eluaastal olen läbi.

Püüan nii elada, et rahul olen ja hääs tujus. Olen nagu kreeka mõttetark Diogenes, kes elas tühjas vaadis. Kreekamaa vabaduse röövija Filippose poeg Aleksander tuli temaga kord vestlema ja ütles lõpuks: „Soovi minult midagi, seda saad." „Mine päikese eest, et ta saaks minu pääle paista," oli mõttetarga rahulik vastus.

Mina ka ei taha teistelt midagi. Kui koolitee läbi ja olen õpetajaks õppinud, kuid kohta ei saa — mis enamvähem kindel, sest kõik tahavad haritud elukutsele — siis — lähen Setumaale talusulaseks või

Ellamaa turbarappa või laadakaupmeheks — see on huvitav, sest näeb kõiksugu imelikke inimesi. Mul nii hakkajat vaimu pole, et läheksin Siberi metsadesse, Himalaya mägedesse või Amatsooni džunglisse karmile võitlusele loodusega, loomadega, nälja, janu ja viletsusega. Võimalik, et siirdun võõrasteleegioni, kuhu põgenevad need, kelle meel hapuks tehtud lugupeetud kaasinimeste poolt.

Kas pole ükskõik, kus elunatukese ära tarvitan, leivatükki närin metsa veerul või mäel? Küll on isamaa armas, nagu hümnis laulame, kuid kui ta mind välja sülitab?

Teadmatus on ees. Räägitakse, et on seltskond ja et mina saan tema liikmeks. Mis on „seltskond"? Seltskonnadaamid on need, kes talutavad uulitsal koeri, kantsik käes; seltskonna esindajad need, kel suur kõht, kolmevoldiline lõug ja kiilaspää. On teine sort inimesi: kõhnad, verevaesed, kel pole kunagi aega. Nad teevad kõike „idee" hääks ja teiste kasuks, kutsutakse aateinimesteks. Neid naerdakse ja peetakse rumalaks. Samuti halvustatakse vigaseid. Imelik on, et ei nähta ega halvustata hingeliselt vigaseid ja vaimliselt küürakaid.

Mis loom olen mina selles tsirkuses? Ei taha! Alatus, külmus, ebaviisakus, omakasu ... mina olgu ka nende seas ... koosolekul käetõstjaks, jalakraapijaks, teiste

all töötegijaks. Kevadel sõidavad „suvitama" — mitte metsaüksinduse rahusse, vaid Pärnu, Narva-Jõesuu kärarikkale rannale, kuhu järele lähevad lokkijad, õmblejad, tantsuõpetajad nagu parmuparv lehmakarjale — joosku see võssa või lauta, kuski ei pääse imejatest.

Ma ei sobi, see on täiesti kindel. Ma ei taha oma elu maha viita lõbude tagaajamises. Mul pole iial ka lihtsalt nii palju raha, et kaasa teha moodsa elu mängud — riietuses, suvituses, palju raha nõudvais lõbustusis, nagu seda meile eeskujuks ette elatakse filmides kui ka meie enesegi kõrgema seltskonna poolt, viies vaest inimest järele ahvima või tuliselt vihkama.

Täna lugesin õpetuse sõnu ja Koguja raamatut. See annab rahu. Kirjutan välja:

1. Selge tühi asi, ütleb Koguja, selge tühi asi; kõik on tühi asi.

2. Mis kasu on inimesel kõiges tema vaevas, mispärast ta vaeva peab nägema siin päikese all?

Täpselt nii.

Kuis püütakse raha, au, kuulsust, kõmu! Milleks rabeldakse, nagu oleksid sipelgad püksis? Kuhugi mujale ju ei jõuta, kui vanusele ja mitteolemisele.

Mina küll ei taha osa võtta tollest tsirkusest, ma ei lähe karja hulka, vaid jään üksi ning vabaks. Ei lähe ametisse kõik-

sugu „ülemuste“ orjaks. Ei kellegi alandlik sulane, vaid uhke peremees. Kui mul ka midagi vara ega asja pole, siiski parema meelega olen nälgiv omaette isik kui täissöönud teener. Mina pole selleks sündinud, et olla võõraste käskude täitja ja saada pahandada ja teravaid sõnu. Mis on minister, tähtis ametnik minule? Null. Lähen inimeste seast ära, kuid ei alanduneid teenima. Mina ei kannata välja, et keegi oleks minu ülemus ja käskija.

Suusapühapäev Otepää mägedes.

„Kui homme ilm püsib — lähme!“

Nii sel pühapäeval kiskus L. R. minu väevõimul toast. Juba hommikul tuiskasime Palupera jaamast Pühajärve poole. Hõõrusime 10 km maha „küll ülespidi mäe, küll alaspidi mäe, nii et... lumepilv käis üle pää“.

Ronisime Otepää kuplitele. Kalju ja mina liuglesime järskudelt nõlvakutelt, Kalju koguni Linnamäelt Alevijärvele. Mina ei julgenud, nii tuli Kalju „suusajulguse“ meistriks. Peterson mõttetargana, päälegi nohu ja köhaga, sõitis tasast sõitu koos Kaarel Kütiga, kes enesest ühes isikus kujutas toitlustajat, moonavoori ja kortermeistrit. Seljas kaks seljakotti, nende pääl väike pada, järel kelk palitute, kalossidega.

Vaatan üle lumes uinuva maa. „Oh kodumaa ilu!“ hüüan. Hele päike. Lumi pimestab. Metsad liikumatult härmatises. Mäeveerudel paistavad üksikud talud, kostab vaikuses inimeste elavaid kõnelusi, koerad hauguvad mõnelpool. Apteekrimäelt kõmatab püssipauk. Siis jälle sügavasti vaikne.

Mu süda avaneb ristselili sellele ilule. Hingan võimsasti kopsud valuni täis kuuskede, päikese, lume lõhna. Hää on hingata vabalt puhtas õhus.

Lõikab metsik igatsus. Tahaksin laotuda selle ilusa maa üle ja haarata oma rinda kogu tema talvekauniduse. Aegviidu ja Neeruti jumalikud metsad, Läänemaa avarad lagendikud, Kasaritsa ja Haanja salulised mäed — talvesümfoonia pean komponeerima nende tänuks ja kiituseks. Kui kodumaad armastada, siis tema looduse kaunidusest võlutuna ja vapustatuna pisarateni. Mõnikord tulevad pisarad silma harduse tõttu. Hing on pühalikult liigutatud. Tunnen, kuidas halvad mõtted ja meeleolud nõrgenevad, haihtuvad, südamesse tuleb pidulik puhtus. Saan hääks. Võiksin sõber olla inimestegagi, vaatamata nende alatusele ja hingelisele madalusele. Neiski näen samu tundeid, mis on minul. See lepitab veidi.

Linnamäelt liugleme Vabadussõja mälestussamba juure. Lumes kinnituisanud

seisab ta nagu langenute hauad ja nende ennastsalgavad teod. Kalju, meie väljasõidu juht, on väljasõiduks hästi ette valmistunud, on kogunud rikkalikult kõiksugu andmeid ja teatmeid, mis käivad Otepää kihelkonna ajaloo, looduse, rahva kohta. Ta jutustab meile samba juures Otepää ümbruses peetud lahinguist ja eriti vabadussõjaaegsest Otepää lahingust. Jutustab küll kuivalt, sest on asjalik mees, kuid ta mõtted isegi sigitavad elevaid tundmusi.

Siin koputlesid kuulipildujad, laksatasid püssilasud ja lumele imevalgele tilkus kuum, võitlusjanuline, ohverdatud, kelle oma, kes teab, aurav, punapunane veri. Tundmatu sõduri oma.

„Kalju," küsisin, „miks vaadatakse sõdurile, eriti neiude poolt, mingi halvakspaneva pilguga, põlgusega, jätab ju tema oma elu nende eest?"

„Kui teenisin väes, olin kirjavahetuses ühe Väägvere neiuga," seletas Kalju, „ta palus oma esimeses kirjas: ärge pange oma aadressi kirjale, ma ei taha, et külas teatakse, et sõdurilt kirja saan."

„Sa muidugi lakkasid kirju vahetamast?" küsisin.

„Ei mõelnudki," naeris Kalju, „tema oli ümbruse mõju all, on üldine sõduri halvakspanemine. Tundub olevat autu sõduriga tegemist teha."

„See on alatus!“ hüüdsin. „Must inetus! Sõdur, kes valmis kaitsma rahvast, peaks saama armastuse ja lugupidamise ning poolehoiu osaliseks — siis on kergem surma minna. Muidu on nii, et ees vaenlased ja seljataga põlgajad. Pole himu sõdida siis. Mina küll pole nii kangelaslik, et suudan oma elu jätta nende eest, kes mind põlgavad.“ Väristan rusikaid alevi poole. Sääl istutakse soojades tubades, söögid nina all. See mugav elu ostetud „pärdikute“ (nii hüütakse kaitseväes mõnegi ülemuse poolt reamehi) vere hinnaga.

Lumi särab, päike naeratab, rahval on lõbus olla...

„L. R., paljasta pää ja hardu Otepää lahingus langenuid mälestades,“ ütles L. R. juhataja. Hetk polnud hardumuseks soodus — vähemalt minu hinges kees metsik, hirmus viha ja haledus. Teistele vist ei tundu vastuolud olemasoleva elukorra ja pidamaoleva olukorra vahel nii luusselõikavad kui minule. Igalpool näen, kuidas ei peaks olema. See täidab mu hirmsa vihaga.

„Sõbrad, palume Jumalat, et meil oleks ka jõudu ja õnne isamaa kasuks elada ja surra truudena viimse hingetõmbeni,“ lõpetas juhataja. Jah — isamaa eest küll, kuid — kas nende eest, kes lärmitseva laadana täidavad kauni maa pinna oma inetute

majadega, igalpool laastavad ja kõhtu orjavad? Kalju ütleb küll, et kui tuhat inimest halvad, ega seepärast kogu rahvas halb ole. Samuti nagu ei tule põlata usku, Jumalat ja kirikut seepärast, et mõned madalad inimesed pastoriks on juhtunud saama ja pahasti elavad.

Sattusime vaidlema. Mina jäin selle juure, et kogu rahvas on halb, kui temas alatuid palju.

Siis läksime alevisse ja otsisime üles söögimaja. Kõhud olid „heledaks läinud" ja kartulisupp, seapraad hapukapsastega maitses imehästi. Ahnelt neelsime. Tuju paranes mulgi.

Meie polnud söömlas ainsad. Pääle mingisuguste metsapraakerite või seakauplejate asenes naaberlauas kimp tütarlapsi — samalaadi talverõõmu nautijad nagu meiegi. Nad olid ülimoodsais spordidressides, kõnelesid ja naersid valjusti. Olime nende huvialused. Väike Kaarel Kütt ujus oma õiges vees. Ma ei tea, kuidas, kuid mõni hetk hiljem avastasin, et ta oli tutvuse sobitanud naabrinnadega. Peeter Kütt toetas venda.

Nii ei pruugi imestada, et kui toodi magustoit, olime sulanenud üheks laudkonnaks, kirju ridagi korralik. Hoolitsesime daamide eest nagu oskasime, s. o. teised, sest mina ei oska olla preilidega, ei leia

jutuainet, seda, mis teist huvitab ja ta sõnavoolu lahti võtab. Teised teadsid neid salanuppe paremini.

Kaarel korraldas jälle nii, et saime loa lauad teise tuppa viia, grammofonile pandi pääle šlaager ja tuli toime päris keskmine simman. Tulid sekka pererahva lapsed, tuli noori väljast ja tuba jäi ruttu kitsaks. Koperdasin ka tantsida, mu preilil olid küll mokad torus (tantsisin ta varvastel enam kui põrandal), kuid oli vahva tüdruk ja naeris, muud midagi. Päris, et mis ma olen (ajakirja „Meelejahutaja" vast. toimetaja Nik Karter) ja mida arvan tema pulloveri mustri kohta (öelsin — labane) ja kas ma teda ei tunne (et just tema viskas noorte kirjanduslikul õhtul mulle lavale valge teeroosi).

Talvepäevake, imelühike, nagu ta on, jõudis veerule. Hakkasime daamseltskonnaga jumalaga jätma — meil oli veel iseäraline kavatsus, mida omavahel oli otsustatud teostada, ja seep. püüdsime juhuslikest kõrvalistest vabaneda. Raske, sest preilid tegid, nagu ei paneks nad meie jumalagajättu üldse tähele. Kui siis sõnalausumata välja tulime ja laudu siukkolatega jalale kinnitasime, tulid ka nemad suure naeruga ja olid suuskadel enne meidki.

Panime ajama Pühajärve mõisa poole.

Nemad järele. Algas põgenemine vaenlase eest. See, kes minuga oli tantsinud — suure kondiga tugev olevus — oli peagi järel ja kihutas minu kõrval, ise naerab, teised tüdrukud ka naeravad koledasti.

Turistide kodu juures vähendasime hoogu.

„Lähme, joome väiksed teed," ütles Suur-kont. „Palun, härra Karter."

Mul tuli hää kavalus, viipasin teistele, et tulge järele.

Jälle nalja, naeru ja preilid tahtsid jälle tantsu. Uhtusime kõvasti, et nad paganad ära väsiksid.

Siis tuli ööbimine. Nad läksid rüsinal neile kätte näidatud tuppa, meie jäime hetkeks veel söögisaali. Kuulatasime ärevalt. Niipea kui uinuvad, siis...

Läbi ukse kostis daamide toast tagasihoitud kihistamist. Suur-kont kuulukse neid vaigistavat ja varsti kordkorralt jäi säälpool vagusaks, nagu oleksid neiud sügavasse unne langenud.

Meie aga maksime arve ja hiilisime välja.

Imeruttu suusad alla ja soome esisuusataja kiirusega kadusime kuusikusse. Ometi pääsenud! Hõiskasime võidujoovastuses ja loopisime mütse õhku nagu Kolumbuse madrused Ameerika randa nähes.

Nüüd võime teostada segamatult oma huvitava ettevõtte. Ainult tuli koht valida. Kalju läks luurele, võttes rihmalt kätte oma Vinchester-püssi, mida uhkelt kandis. Kadus.

Laagrituli.

Kui salapärane on öine mets! Tume. Kuu ujus tasakesi sakiliste kuuselatvade vahel suitshallides pilvedes, ujus, kuid külm on tõusnud veelgi, taevas puhastunud tähtede vaatele ja tuul vaikinud, magama läinud orumetsa tihnikusse.

Libiseme hääletult lagendiku serval ja ootame. Möödub veerandtund.

Siis kostab vasakult koera haukeid. Neli hauget 10 sek. vaheaegadega. Sõitsime haugete suunas, mis eemaldusid, olles meile teejuhiks. Taludes koerad siin-sääl vastasid metsakoerale, kuid ei suutnud meid eksitada, sest Kalju märguande-hauked olid meile selgesti eraldatavad loomulikkude koerte omadest.

Pea jõudsime väikesele, igast küljest varjatud lagendikule. Kalju joonistas lumehange suure ringi suusakepiga.

Oli külm. Hakkasime usinasti tööle. Mina ja P. Kütt hakkasime kaasavõetud lumelabidatega kaevama hange sügavat auku. Kaarel ja Peterson saadeti kuivanud raagu korjama, Kalju läks luureteenistust jätkama.

Kui ta tagasi tuli, oli meil laager valmis. Kahe meetri kõrgused lumeaugu seinad kaitsesid tuuletõmbuse eest ja keskel praksus armas tuli, mille ümber poolkaares pikutasime ja istusime kuuseoksil.

„Igal korralikul laagril peavad olema valvepostid," ütles Kalju. „Just siia lähedale järsule mäetipule paneme valveposti välja. Igast kahtlasest nähtest teatab valvur, visates kaika alla laagrisse. Selle pääle sõidab laagrist piilur välja valvuri juure ja, saanud temalt andmeid, peab luuret kahtlases ümbruses. Tagajärgedest kannab ette laagri komandandile, s. o. minule. Valvurid ja piilur vahetuvad iga tunni tagant. Alarmi puhul, s. o. kui laagrile lähenevad inimesed, haugatab valvur kolm korda. Selle pääle taandume laagrist tihnikusse ja jääme ootama järgnevaid sündmusi."

Kalju sõnad tekitasid meis rõõmsa, seikluslustaka ärevuse. Kui midagi juhtuks!

„Õise laagri mõte on jumalik," ütles P. Kütt, mõnuga lõigates pekist liha ja koorides kartuleid malmpotti. Siis segas liha ja kartulid hapukapsastega hästi läbi ja riputas poti kalli sisuga ridva külge tule kohale. Sikutas moonakotist leiva, kuivikud, kilukonservid, võitoosi, piimapulbri ja kohvipaki ja asus söömingu ettevalmistamisele, mida põnevusega ootasid meie nurisevad tühjad kõhud.

Et aeg ei läheks igavaks, jutustasime kordamööda naljakaid lookesi. Mina pidin jutustama rohkem, sest minul oli olemas selliste lookeste kogu (viimane kogutud lugu kandis järjekorra numbrit 362). Taskuraamatusse olin märkinud päälkirjad, et kui vaja jutustada, siis päälkirja järele tuleks meele. Selline jutustamine arendab vestlemise osavust ja hääd stiili — lühisõnaline, tabavate piltidega, põnevust tekitav.

Möödus tund. Kohvi oli joodud, igaüks oma portsjoni toitu nahka pistnud ja uni oli hakanud magusasti vaevama. Kuid magada oli keeldud, sest meie ei tulnud siia magama, vaid seiklema.

Poole tunni pärast asusime maastiku läbiotsimisele, et kuski mingit seiklust läbi elada. Suusatasime kiiresti hääleletute öövaimudena üle surnud maa. Varjutute öövaimudena. Olime valmis kas kiiresti ja märkamatult taanduma, nõrgemale vaenlasele kallale tungima või äraootavalt kaevuma (labidad olid ühes).

Liikusime maantee ääre välja.

Tuli kiirel sõidul üksik regi. Mees reel vahtis kartlikult teed läbipaistmatu müürina saatvasse metsa. Kui regi jõudis kohani, kus seisime jämedate puude taga, haugatas Kalju. Sõitja andis hobusele piitsa. See tegi Kaljule nii nalja, et ta

püssi haaras ja paugu õhku laskis. Regi lendas linnuna meie silmapiirist. Nurisesime Kalju rumala nalja üle. Õieti pahandas Peterson, sest ta hää süda ja inimesearmastus mõistis Kalju teo hukka, nagu alati oli ta L. R. õigluse ja mõistlikkuse hääleks, mida (kahjuks küll, kuid nagu poisid kunagi) harva kuulda võtsime, kuigi pärast, nähes oma „naljade" pahu tagajärgi, kibedasti kahetsesime, aga — jällegi ainult seks korraks. Petersoni mõjul muutus meie pande L. R-iks.

Maanteel paistis eemalt teine regi. Tegime, et kaome. Varsti hiilisime tagasi, sest maanteel näeb mõndagi, metsas vist ainult hunte, nagu oleksid kuski eemal vilksatanud mõned kiired tumedad varjud üle lume, kuid seda peeti minu ara ettekujutuse viljaks. Küll nägime joobnud meest koju koperdamas. Ta jõudis edasi päris vaevaliselt. Peterson, kes alati püüdis häätegijat mängida, ütles, et läheb joobnut saatma möödasõitvale reele või lähemasse majja. Vaidlesime vastu.

„Las kärvab," ütlesin inimestepõlgurina.

„Tal on naine ja lapsed, kelle ainsaks toitjaks," väitis Peterson.

Ta võitis. Õnneks juhtus regi mööda sõitma ja pikkade palvete pääle võttis talunik kokkuvajunud õnnetu mehe reele.

Öövaimud kudusid aega. Mõned tähed langesid, mõned süttisid. Tuikusime väsimusest ja külmast, silmad kleepusid kinni.

Maanteel tuli vaheaeg regede liikumisse.

„Lähme laagri tagasi," öelsin.

„Kiirmarss laagri suunas!" käsutas Kalju. Suusarivi asus kiirele sõidule.

Et mitte eksida, sõitsime oma vanades jälgedes. Igatsuses sooja toidu ning une järele ei äratanud meis mõtteid asjaolu, et suusatee kõrval kepijäljed näitasid, et laagri suunas oli sõitnud mingi väike salk.

Valveposti mäe juures peatusime ja andsime märguhäälitsuse valvurile. Vastus tuli hoopis laagri poolt.

„Koera ulgumine — hoiatus," sosistas Kalju. „Jääge siia, lähen luurele."

Hiilisime laagrile lähemale, Kalju tuli suuskadelt ja hakkas laagri juure roomama. Säält kostis jutukõmin ja tuli loitis kõrgele.

Varsti tuli luuraja tagasi ja teatas, et laagri on vallutanud tüdrukud, kellega lõunal alevis tutvusime. Nähtavasti olid nad meid jälginud (mis suusajälgede järele lihtne) ja nalja tulnud tegema. Otsustasime laagri rünnakuga vallutada.

Kalju paugutas pööraselt püssi, meie lähenesime hoopis teisest küljest ja hüppa-

sime laagrisse täiesti ootamatult. Tüdod olid hirmust poolsurnud.

„Käed üles," käsutasin. Viis paari käsi tõusid. Ainult Suur-Kont ei täitnud käsku. Ta tungis osavate poksilöökidega mulle kallale.

Ootamatusest suutsin end vaevalt kaitsta. Siis toibusin ja asusin kaitsele (talle kui daamile ei lubanud haiget teha mu vaimustus rüütlite vastu: rüütel ei tõsta kätt iial daami vastu).

Teised asusid poolringis meie ümber ja jälgisid naerdes meie arenevat võitlust. See läks järjest tõsisemaks. S.-Kont poksis hästi, oli vist kursustel käinud. Sain palju valusaid lööke.

„Löö nüüd! Hoia! Tungi pääle! Anna vasak haak. Juure..." hüüti läbisegi. Poolehoid oli, nagu publikul alati, ülekaalukama, s. o. Suure-Kondi pool. Mul tõusis aegapidi viha ja sai suureks, veriseks.

Päältvaatajate märkused vaikisid. Ka Kont taipas, et asi tõsiseks läheb. Ma ei näinud temas enam daami, ei kaunist, elurõõmsat inimest, vaid olendit, keda vaja maha lüüa.

Mu löögid olid kõigest jõust. Viimaks tabas üks neist teda. Ta komistas hetkeks ja kukkus põlvili. Ootasin, kuni tõuseb, et talle anda viimase hoobi lõua alla. Veri mässas minus. Kõik enesevalitsemine oli

kadunud. Olin loom, kes tahab tappa teist looma.

Kont hüppas välkkiirelt üles. Nägin hetkeks oma silmade ees rusikat, siis tundsin hirmsat lööki rinnal ja vajusin hääletult maha. Kõik läks mustaks. Rahu tuli. Hää tunne tuli. Siis ei tea midagi. On vist kõige parem, kui ei tea midagi ...

Ärkasin külma tõttu. Lamasin selili ja Suur-Kont hõõrus mu rinda ja nägu suure lumeklombiga. Teise käega silitas ta mu pääd sosistades: „Läheb mööda, ega te pahane ole, eks? Ei ole, eks?“

Viimaks tõibusin. Mulle anti juua. Siis juba iseseisvalt istuda suutes võtsin osa ühisest söömingust. Mu läbipeksja toetas mind õlaga. Ta käsi silitas paluvalt mu kätt. Mina olen süüdi — tahtsin daami maha lüüa, oleksin pärast haaranud tugevama löögiriista, kuid Kondi hoop päästis mu meeletu viha tagajärgedest.

Valus häbi valdas mind ja nukker meel enese halva iseloomu üle. Miks unustan tõotused end parandada? Nii jään endiseks? Kunas jõuan kindlusele iseloomus, rahulikule, mõistlikule teotsemisele? Rüütellik oleks olnud end vaid kaitsta. Kont oleks väsinud — ta hoog jäigi nõrgemaks, kuid mina mitte suutes maha suruda valust tekkinud viha, kaotasin aususe, inimlikkuse ja pidin saama mõrvariks, vangla elani-

kuks. Lõpp oli häbistav — mu elulugu kaunistub sellega, et sain naisterahva käest haledasti peksa. Muuseas aga olen ka arvamisel, et naised muutuvad tugevamaks kui mehed ja 100 a. pärast nimetatakse „õrnemaks sooks" meessugu. Meessugu kidurdab pingutav elu, kurnav liigmäärane töö, liikumine ja mõõtupidamatu lõbutsemine.

Mõteldes nii nukrana oma läbipeksja tugevale kindlale õlale toetudes jäin tukkuma.

Tuli pragises koduselt, mu kaaslased vestlesid tasakesi omavahel. Võeti läbi õpetajaid, juhtumisi koolis, tehti märkusi uute raamatute, tantsu, eeloleva kevadise noorsoopidustuste ja ringide töö kohta.

„Kui väike olin," kuulsin läbi une Suur-Kondi kaunist altohäält, elasin J. mõisas, isa oli valiseja. Tegime sügisel veskitammi ette jääkaruselli — teate? Lihtsalt vai jäässe püsti, selle külge pikk tugev latt, mille otsas kelk. Olin 12 aastane. Ajasin karuselli kord käima, ise ei märganud, et kubjapoiss ringi sees — ja — latt lõi hirmsa hooga poisile vastu sääri — võite arvata, kui valus see on. Ta röögatas hirmsasti, haaras pika aiateiba, millega karusselli kelku tõugatakse, tormas minu juure, seisin hirmust kange, ja virutas mulle kõi-

gest väest mitu korda vastu jalgu. Kukkusin maha. Ta lõi mul jalaluu katki...

„Kuulete mind, jah?“ Siis jatkas: „Usute ka seda? Viimane osa on nimelt vale — nii oleksite küll Teie teinud (nägin Teie silmist, et tahtsite mind surmata). See lihtne mõisatöölise poeg ei teinud häältki, istus vaid kelgule maha ja hakkas säärt katsuma. „Manni,“ ütles ta mulle, „mine ja ütle, et mu vend tuleb kelguga siia“. Vend viis ta ära. Käia ta ei saanud, jalaluu oli nimelt murdunud. Tahaksin teda nüüd näha, kuid ta langes Vabadussõjas. Nimelt luurajana sattus metsiku vaenlase kätte ja piinati surnuks... silmad pigistati välja, keeleots lõigati ära, keha põletati, saeti nööriga, tilgutati tinaga... jutustan, et näidata inimhinge koledat toorust... ta vaikis, kuid ei vastanud vaenlase ühelegi küsimusele, nagu vangid jutustasid... Seda nimetame enesevalitsemiseks... Teie tormate neiule veriselt kallale, kui kogemata veidi kõvemini ninale saite...“

Teesklesin, et magan, sest mul oli jõle häbi ta ees, ja enesekaitseks polnud midagi ette tuua.

Öö hakkas helenema. Tõusis tuult, lumi tuiskles mängeldes.

„Maast lahti!“ hüüdis Kalju.

See tähendas, et aeg on minna jaama.

Koristasime kraami kokku, kusjuures

tüdod abistasid, ja varsti liikus salk hangelt hangele.

Olime väga väsinud. Mõtlesime kodule, soojale pehmele voodile ja puhkuse muudele mõnudele. Puhkus on taevalik asi.

Tüdod näisid vastupidavamad kui meie. Olgu kuis on, kuid meie tegime 10 km. 62 minutiga, pole väga viga, sest maastik oli kihvt.

Tüdod palusid, et neid ühes võtaksime, kui järgmine kord läheme.

Öelsime, et eks näe, kui just mõistlikud lapsed olete.

Keegi meist ei teadnud ette aimata, et L. R. lähemal ajal hoopis muude asjadega tegemist oli ja et meie lõbutsuslust pea hingest kadus ning et sügav pööre tuli, täiesti ootamatu.

Klass.

Meie klassis on küürakas poiss, nimega Ilo Ustav. Ta istub igas klassis. Tal on habe. Raske on küll valkjaid üksikuid karvu suuaugu ümber, päälmisel mokal ja lõua all habemeks hüüda, kuid meil pole sedagi. Habeme pärast naerdakse Ilot.

Kord läks aken katki. Libiseja tuli mõttele: Ustava habe klaasikilluga maha!

Mina ja mõned teised vaidlesime vastu: See haavab teda, ta üldse kannatab pilkeid,

ta ju pole süüdi, et tal küür ja mõistus pisike, nii on ta loodud.

Enamus aga, nagu sageli, oli teisel arvamisel.

Vahetunnil koridoril Libiseja märguandel tungiti Ilole äkki kallale, kanti klassi ja pandi õpetaja lauale selili. Mõned käärisid käised üles ja mängisid juuksurit.

Ustav vaikis, kuid pisarad jooksid silmist ladinal.

Mina ei kannatanud seda enam välja, haarasin tooli ja peksin kõigest jõust poistehunnikusse.

Kes lähedal olid, põgenesid valust, kuid siis hakkasid mulle kallale tulema.

Kuid olin otsustanud mitte miski hinna eest alla anda, viimse hingetõmbuseni raudselt vastu panna.

Ei tea, mis oleks saanud, kas oleksin mõne koolivenna pussiga surnuks pistnud või oleksid nemad minu maha löönud nagu kallaletungiva hullu koera, ei tea, sest klassi tuli eesti keele õpetaja, kelle tund pidi järgmine olema. Mäsus ja märulis keegi ei kuulnud, et kell oli käinud.

„Mis siin lahti on?“ Õpetaja vaatas ringi. Kõik vaikisid, suurem osa oli oma kohtadele tagasi hiilinud.

„Ei midagi,“ ütles viimaks keegi.

Ustav ei öelnud ka midagi. Mina ütle-

sin: „Klass tahtis Ustava habet klaasiga ajada. Mina hakkasin klassile vastu.“

Rõhutasin meelega, et just kogu klassile vastu hakkasin.

Õpetaja tahtis hästi läbi saada ja ei küsinud sellest loost enam midagi.

„Našman, öelge, mis oli tänaseks üles antud?“ pöördus ta minule.

„Ärkamisaja vanema põlve üldine iseloomustus,“ kogelesin ärrituses.

„Noh, jutustage sellest.“

Mina? Jutustama? Nii! Süda oli mul täis.

„Ma ei saa vastata.“

„Miks?“ Õpetaja kulmud tõusid prillide sarvraamide tagant kõrgele nähtavale.

Klass kuulatas huvitatuna. Mõned naersid häämeelel, et nüüd saab midagi nalja, teised ei teadnud midagi arvata ja ootasid hinge pidades. Kui vihin ja nahin vaibunud oli, öelsin:

„Ma ei taha.“

„Ah so. Milleks siis siia tulite? Ei taha vastata — saate nõrga.“ Värvipliiats maalis taskuraamatusse ümmarguse kahe. „Võite istuda.“

„Härra Mespak, ma protestin,“ käratasin kõvasti ja lõin rusikaga lauale.

Klass jäi hiirvagaseks. Uulitsalt kostis kahe daami kõnelus selgesti klassi. Üks üt-

les teisele: „Eile sai koffikus söödud kakskümmend viis kooki, kihlvedu oli.“

Õpetaja hakkas punastama. Algul läks punaseks peenike kael, mis kõrgele välja oli kasvanud kraest, siis levis punane laine üle kõhnade põskede. Ta kuivetanud sõrmed kraapisid närviliselt lauda. Klass hakkas jälle nihelema ja hakati õpetaja üle veidi pilkavalt mõtlema — paljudel tekkis muie näole. Viimaks aga päästis hra Mespak enese raskest seisukorrast.

„Lähete direktori juure,“ käsutas.

„Lähen kah,“ vastasin ja hakkasin liikuma.

„Mis? Mis?“

„Ta ütles, et läheb kah,“ seletasid poisid.

Lõin klassiukse ilmatu kõmakuga seljataga kinni ja olingi koridoril.

Nii.

Tuligi niiöelda oma protsess. Sain viis pühapäevast järeleistumist kraesse ja asi nudi.

Peterson puudus sel mustal päeval koolist, muidu võib-olla oleks ta asjad ära klaarinud klassivanemana. Tema sõna oli mõjuv, poisid kartsid ja austasid teda, kui ta oli kohal. Kui ta aga puuduma juhtus, siis tegid poisid kõik Libiseja pilli järele. Libiseja mõtles välja järjest tempe vigurivinkleid, eriti nõrgemate, rumalamate ja

saamatute turjal. Klassi pilkemärgiks oli alati vaene vigane Ustav tema imeliku oleku ja mina oma pühas vihas nende ülekohtu üle leegitseva suure südame tõttu. Korra olin nii vihane, et nutsin selle järele, kui õpetaja mind jälle klassist välja viskas „vastuhakkamise" pärast nagu tänagi.

Ainult Petersoniga sain tõesti hästi läbi, sest tema m õ i s t i s mind, teadis, et minu hing on aateline, puhas, et mind ärritab igasugune ülekohus, madalus, alatus, mida nii palju enese ümber näen. Peterson mõistis minu tulist viha inimeste vastu. Aga ta oskas mind imeliselt rahustada. vaigistada, taltsutada.

Kodus ütles mulle ema: „See tuli sellest, et sa vaikida ei osanud. Sa üldse ei oska ei õigel ajal rääkida ega õigel ajal vaikida. Mis sa tõstad häält."

„Ei võinud ju, kui teised Ustava ära söövad."

„Mis sinu asi igaüht kaitsma minna, saad ise lüüa." Tean, ema ei mõtle nii, kuid ta kardab minu pärast. Emad kardavad poegade elu pärast. Seda ei tule pahaks panna, see on loomulik. Ometi ei saa appi minemata jätta, kui kohustus seda nõuab.

Haigla.

Pole tervele meeldiv. Sääl on teravad apteegi lõhnad, habetund piinatud näod ja

hapnenud õhk. Mõni oigab, mõni sureb. Ei ole lõbus koht.

Astusin tasakesi laia kivitreppi üles. Õhtupäikese viltused nukrad kiired murdusid läbi trepikoja kõrgete tolmunud akende, kus pirises väsimatus tantsus varme nälginud kärbseid.

Tühised loomad! Neid on igalpool. Kellele neid vaja? Kord jalgupidi sõnnikus, siis samade jalgadega lõunalaua roogadel või supiski. Kärbsesupp! Päh!

„Kas võib külastada?"

„Jah, nüüd on aeg," pomises haiglateener rippuvasse vuntsi, otsis taskutes, õngitses säält välja suure võtme ja keeras lahti riietehoiu ruumi: „Siia." Kiskusin palitu, salli, kalossid maha ja tõmbasin kammiga läbi juuste. Niisama.

Siis läksin üles mööda laia kivitreppi.

Tuba nr. 8.

Lükkasin praokiloleva ukse ettevaatlikult lahti ja astusin tuppa.

Mu silmad otsisid ümber.

Jah, sääl on — tõstis pää, et vaadata, kes tuli.

„Tere ka," öelsin tasa ja nukralt.

„Tere, tere."

Ta lamas selili, käed olid hallil tekil. Sõrmed on peenikesed, lebavad harali, liiguvad tasakesi nagu vihmussid.

„Kuidas on kah?"

„Ei ole suurt viga. Igav ainult on, pole harjunud kunagi tegevuseta olema."

Jah, mõelsin, „su üks põhimõte on: alati tegevuses."

„Kuidas tervis on?"

„Selles ongi asi, ta ei ole just hää, kõvasti mõtelda ei saa, hakkab valutama, lugeda veidi saab, aga vähe sedagi."

„Mis asi valutab?"

„Pää ikka. Puurib. Mõnikord vähem, teinekord päris ägeda hooga. On loodud nii närvid, mis sääl parata, tunnevad hellalt ära."

„Kuidas tuju on?"

Peterson naeratas: „Ega viga ole."

„Ega nad sulle midagi teinud ole?"

„Ei midagi erilist. Veidi küll iga päev torgatakse, viisakamalt öeldes — süstitakse nõeltega selgroolülide vahele..."

„See on ju valus."

„Ega me titad ega tütarlapsed ole... Valu on nii suur, et mõnikord minestan, keha ja pää läheb märjaks jutilt, vaevahigis..."

Ta nihutus küünarnukil.

„Kuidas nüüd on?"

„Ei ole viga, tuju on hää."

Siis vaikisime.

„Mida koolis tehakse?" küsis haige viivu järele.

„Ei midagi erilist," öelsin; ei tahtnud

sõpra ärritada kurbade teadetega, „kõik on praegu hästi."

„Ustaval ka?" küsis haige umbusklikult.

„Temal ka," ümisesin sumbunud häälega.

„Mis siis muud veel on?"

„Libiseja sai kahe spikerdamise eest, Tulup vehkis puha raamatust maha, vahele ei jäänud... sai pärast viie ja kiita otsa. Mina õppisin kodus kui hull ja sain kolm pluss..."

„Et vargal mõnikord tõesti hästi läheb, ega seepärast maksa vargaks hakata."

„Tõsi küll."

Siis vaikisime. Päike mängis haige öölaual pudelikeste ja klaaside patareil.

Siis küsisin:

„Mis haigus sul on?"

„Seda ei teata veel. Või ei öelda," lisas ta mõtlikult, „arvasid algul, et on gripp, külmetusest, nüüd arvatakse, et gripi tagajärjed... neid on mitmeid-setmeid..."

„Kunas välja on loota?"

„Raske teada. Ise arvan, et võib-olla tuleval teisipäeval olen jälle raamatute taga... tunnen end üsna hästi..."

Ta näol aga oli valuline ilme.

„Kas valutab ka?"

„Kuidas siis, veidi ikka." Ta hääl kostis nõrgana, õhukesena. „Ole pai, anna klaas."

Ulatasin kähku. Ta pani kahvatud huuled korraks külge ja andis siis klaasi mulle tagasi.

„Mida teeb Libiseja muidu?“

„Elab hästi. Tal on hää meel, et sind praegu pole, nüüd on ta peremees klassis, teeb, mis tahab...“ Tahtsin veel kirjeldada, kuis Libiseja oli Petersonile lubanud drukki teha, kuid ei või ju.

Ometi haige näis mu mõtteid aimavat ja ütles osutades ühele ameerika ajakirjale, mis lebas ta laual lahti: „Sääl on tehnika moodne ja lihtne. Tead, mis on lihtsus?“

„On mitmesugune...“ kohmetusin.

„Ei. Lihtsus on järgmine: Keegi koputab uksele. Hüüad: „Sisse!“ Astub sisse noormees, kaabu sügavasti silmil, küsib: „Kas on mul au härra Petersoniga rääkida?“ Vastad: „Jah, millega võin Teid teenida?“ Ta võtab revolvri taskust ja laseb su maha. Läheb rahulikult oma teed, nagu oleks kirbu tapnud. Tõesti armsad inimesed: sõbrale sa ei meeldi, ta pistab mõnele noormehele dollari pihku ja see tuleb ja laseb su maha. Maha ja asi nudi. Mina aga...“

Ta peatus ja ütles: „Ulata mulle säält klaas.“

„Palun.“

Ta jõi mõne pika sõõmu ja andis tagasi.

„Ajad jubedat juttu,“ tähendasin, „ega nii hull asi pole Ameerikas.“

„Jääb selline mulje ajalehe teadete järele.“

Siis kõnelesime veel seda-teist, avaldasin lootust, et ta peatselt paraneb ja läksin tasakesi koju.

Ilmaaegne.

Järgmisel päeval läksin jälle Petersoni vaatama.

„Kuidas on?“

„Ega katki ole midagi.“

„Kas täna jälle...“ (mul käis jube ärevus läbi südame) süstiti...?“

„Ikka.“

Valu on kehv asi maailmas, teda on täis inimese elu, sest keha ja hing on halvasti kaitstud.

„See on ju halb.“

„Muidugi.“

Inimese elus on palju ilmaaegseid ja tühiseid tegevusi, mis tema elust kallist lühikest aega röövivad. Nimetame tegevusi, mis võiksid vabalt ära jääda, et aega ja jõudu vajalisemale kulutada:

1. Kättpidi ja kübaraga teretamine;

2. toavõtme otsimine seistes ukse taga selle asemel, et tulles taskust otsida;

3. tantsud ja sammud peaksid püsima enam, et noored ei raiskaks aega iga sügise uusi õppides.

„Hakkasin koostama ilmaaegsete asjade

ja tegevuste nimestikku, aga ära väsisin, ajju suskab valu, kui hakkas kõvemini mõtlema ... Võta see leht enesele. Lasta L. R-is ringi käia, las igaüks täiendab seda nimestikku. Siis püüdke, et igaüks püüaks neist tegevustest hoiduda ja nende vastu võidelda, vaatamata meie armsate kaasinimeste targale naerule ja pilkele. Meil peab olema julgust teha, mida õigeks peame ja mis tõesti õige on."

Kõik oma õigel ajal!

Jälle olin haige sõbra juures. Vestlesime seda-teist, viimaks läks jutt noorte ja täisealiste vahekorrale. Peterson ütles:

„Paljud poisid vaatavad kadeduse ja vihaga täisealistele."

„Mina ka," öelsin.

Peterson naeratas.

„Aga miks?"

„Sest ... neil on kõik ja minul mitte midagi. Ma pole ju halvem kui nemad. Käivad ninad püsti. Eriti daamid ... hirmus uhkelt riides, hirmus upsakad ja end tähtsaks pidavad ..."

„Halvem mitte, aga noorem."

„Noorus on hirmus aeg, nagu alati ütlen, siis peab inimene kannatama alandust ja häbi. Kõigil on midagi, kui vaatad ümber, sina aga oled null, tolmulible, kes iga vanamoori ja kõhukangelase ees peab kõr-

vale astuma, esimesena teretama, vaikima, kuigi lollusi kõneldakse. Kuhugi sa ei saa, midagi sa ei ole, neetud elu!"

„Noorel on raske tõesti. Kuid sa kõneled, nagu jääksid igavesti nooreks. Kõik tuleb omal ajal."

Sul küll, mõtlesin, sa oled rikas. Sul pole kelleltki üldse midagi vaja, mina aga pean minema kohta paluma, palvekirju esitama ja võimumeeste ees küürutama küll enese välist, küll sisemist mina.

Peterson upitus istukile.

„Ole pai, anna see klaas... ei, see... jah."

Ta jõi mõne lonksu ja ulatas mulle klaasi tagasi.

„Nojah, kahekümne aasta pärast oled sinagi vana. Sul on koht, ilus korralik kodu, elad kui hiir piimakirnus ja naerad oma noorusaja üle."

„Ei iial. See on ilusaim aeg."

„Öelsid, et hirmsaim."

„Ainult väliselt. Keegi aga ei näe, ei tea, kui rikas on mu hing, kuidas mind koledasti vihastab ebaausus, jõle omakasu, valskus, mis valitseb täisealiste seas. Igaühel on oma kambad, kuhu võõrast ei lasta. Ainult omamees pääseb kuhugi."

„Sa mõtled vist „soomustatud" kohti, nagu ajakiri „Looving", mis teatavale kit-

sale soojale pesakonnale priskeid kroone sõõrutab."

„Ei. Mulle tuli meele, kuidas üks tähtis mees oma noore pojakese kõrgele kohale pani, nii et kogu rahvas imestas."

„Väike asi. Suurem asi on see, kui endine riigivanem oma kodumaa vastu advokaadiks hakkas parunitele. See on eesti rahva ajaloos kõige kenam asi, arvas mu isa. Kuid meil on kenamaidki asju 15 a. jooksul tehtud, et hoia suu imestusest ammuli."

„Need asjad, mida igapäev lehtedest loen, lõikavad nagu nürid noad mu südant," õelsin. „Seepärast olen leppimatult vihane täisealistele ja tahan jääda igavesti nooreks — aateliseks, isamaalaseks, võitlejaks õigluse ja tõe eest."

„Kes teab," naeratas Peterson, „elame, näeme."

Tõusin ärritusest püsti, unustades, et haige rahu vajaks.

„Mina?!"

„Nnoh... Kui sulle hakatakse 100 kr. kuus maksma, kaovad aated pisitasa, kui 200 kr., siis järsku, kasvatad kõhtu, võtad naise ja jooksed raha laenates ringi, et naise soove rahuldada, kord tal tuju tahta linnunahka mantlit, kord kaelakeed, või autot või tükib suvitama Narva Jõesuhu — mujal on ju võimatu suvitada kui sääl, kus

„kõik teised on". Kuidas võib ju „teistest maha jääda", seda häbi, alandust! Fuihh!"

„Sa, Peterson, oled ka naistepõlgajaks saanud, või?"

„Nad on kurja juur, sõber Našman. Sa muidugi arvad, et ainult sinu õde on halb ja tühine, mis? Ka minu õde on seda."

„Võimatu," pomisesin, „sinu õde on kõige parem tüdruk maailmas," öelsin siin veendumusega.

„Noo?!"

„Ta on liiga tundelik. Kui midagi on, kohe aab virivimmi, väriseb kui haavaleht."

„Ta on hell, õrn, nii peab olema tütarlaps."

„Hm... kunas neist huvituma oled hakanud?" imestas sõber, „ise kelkisid, et igast naisest lähed meeter maad eemalt mööda, üldse eladeski lähemale ei astu ja toredaist daamidest lubasid mööduda sülitades, naistegelastest möödudes kolm korda sülitada. Linda on ju kah naine ja sina nüüd äkki nii tema poolt..."

Tõepoolest jah...

Linda lõi mu jalust, võttis naiste vastu võitlemise jõu nagu kaval Delila pügas Simssoni, pärast andis vilistitele mängida nagu rotipoja. Linda ja John, muidugi... Põrgu käigu! Kuid järgmisel hetkel mu süda ütles, et Linda on ikkagi kauneim olevus, kelle Jumal loonud. Silmad, hääl,

kõnnak, sõrmed ... elav, rõõmus ja puhas hing ... kuid John, John ... ta elevant.

Ei tea, mida Peterson mõtles, kuid tuli sõnas nagu jätkuks oma mõttekäigule: „Üldse naistega õiendada on meil mõlemil vara. See on praegu tühi ajaraisk ... Anna mulle veel klaas, suu kuivab."

Siis veeris jutuvada muudelegi asjatuile ja ilmaaegseile asjule, nagu eelmine kord.

Jõudsime otsusele, et iga asi tuleb teha õigel ajal, ei vara ega hilja.

„Kuidas ma tean, kunas milleks on õige aeg?"

Minu sõber pääsis sest lõksuküsimusest hõlpsasti.

„Pead ära tundma. Kui ise ei tunne, küsi Kaljult, tema on kasvatusteadlane."

„Aga muidugi," lisas ta juure, „et teada, mida tuleb teha, selleks peab ette teadma oma elukäiku."

„Kas saab?"

„Selles ongi raskus. Teataval määral on seks võimalusi."

„Noo?"

„Just. Kui sul on kindel elusiht, siis on võimalik kõiki asju ja tegevusi hinnata selle järele, kas nad on elusihiga sobivad või mitte."

„Aga mis on inimese elusiht?" küsisin, „oleme selle kallal ju küllaltki puselnud asjatult."

„Muidugi on see raske asi."

Mõtlesin: ta on meil praegu L. R. arutluse all, kahju, et Peterson haige ega saa osa võtta.

„Kindla elusihiga inimene on edukas, sest kõik, mis teeb, teeb oma elusihi teostamise hääks, muidu kobitsed niisama elu maha."

Vaikisime siis.

Ta palus mind veidi avada akent. Tegin seda.

Siis öelsin: „Olen hakanud viimasel ajal kõvasti kahtlema eneses. Mõtteid on nii väga palju ja solistan nende seas nagu vettevisatud kutsikas, kes ujuda veel ei oska. Olen väga kõikuma löönud, ühevahe olin juba üsna kindlal jalal, nüüd näen, et ikkagi pole pinda ja põhja minul all. Ma ei tea, mis tegema pean? Kas pole parem käega lüüa otsimisele ja elada sellele, mis päev toob?"

„Nii elabki enamik inimesi. Kui ta on veel noor ja kohata, siis haudub elu põhiküsimusi päris agarasti, kui aga on koha saanud, lööb käega ja nosib pisitasa, „vaikse töömehena" surmani. Mul oli tuttav naisüliõpilane, väga erk ja lootustandev tütarlaps, kui sai ülikooli läbi, ütles: „Mul on jäänud veel ainult see naise harilik elusiht järele" ja läks hirmsa ajuga mehele ühele insenerile. Nii löövad paljud käega

kõrgemale püüdmisele ja langevad tagasi üsna madalasse vaimlisse olukorda, vaimliselt surevad. Need, keda näed liikumas, on sageli juba vaimliselt ammu surnud. Masinlikult täidavad nad oma ametikohuseid — need on imelihtsad — ja see on kõik nende elu. Õhtupoole loevad lehte, mängivad partii bridži ja istuvad kinos või klubis — ja „päev on jälle õhtus. Nii möödub nende elu masinlikult."

Elumõtet otsimas.

Oli laupäev jälle tulnud lipsti.

Meie, Laupäevaõhtu Ringi kamp, külastasime haiget kõik üheskoos.

„Kuidas on?"

„Väga viga ei ole."

Meie silmad aga salaja kiindusid palavikutabelile, millel kõverjoon oli järsku hüpanud üles, kurjalt, õelalt.

Kalju ütles: „Igatahes on nüüd vist sul kriis ja kui see mööda on, siis hakkad paranema."

„Nii ütlevad arstid ka."

„Kas und on kah öösi?" küsis Kaarel. Haigel olid sinised rõngad silmade ümber, mis vaatasid sügavasse-tõmbunult silmakoopast nagu vaenlase eest varjule roomanud vähid oma tumedaist urgastest ojakalda alt.

„On ikka. Enne koitu veidi. Aga päeval mõnikord ka tuklen.“

„Valutab või?“

„Ikka.“

„Kus ta valutab?“

„Pääs, ei mujal, pääs just. Nagu puurib.“

Vaikisime. Meid masendas see. Meile roomas südamesse õud, must, painav, halastamatu.

Pääpõletik? Päätuberkuloos? Või lihtne valu, nagu sel riistapuul mitte harva.

„Mis teil täna siis ka kavas on?“

„Kõige krõbedam punkt,“ vastas Kaarel Kütt ja silitas habet, s. o. lõuga, „nimelt elumõtte küsimus kui niisugune.“

Nii...

„See on tõesti kõige tähtsam küsimus inimese elus üldse,“ ütles haige, „kahjuks sellest nii imevähe kõneldakse ja kirjutatakse, muidu igast asjast, aga sellest väga vähe.“

„Miks, mis sa arvad põhjuseks?“ küsisin.

„Inimesed hoolitsevad eesjoones enese kõige lähemate tarvete eest — ta vaatab, kas tal on süüa, riiet, korterit, siis teenistus jne. ja alles selle järele küsib ta: milleks see kõik, mis on minu elusiht.“

„Vaevalt küll kõigil inimestel see mõt-

tessegi tuleb," arvas Kalju, „milleks on nad siin maamunal."

„Võib-olla siiski igal inimesel on kord hetk, mil ta juhtub seisma elumõtte küsimuse ees, kuid ta kohe ei leia seda, see nõuab pikka süvenemist, ütleb — elul polegi mõtet, lööb käega ja lihtsalt elab, et elada."

„Kas see polegi kõige õigem?" küsis Kaarel.

„Nojah, kui arvad, et pead tegema seda, mis väljaspoolt sulle pääle tuleb, siis küll."

„Mida tuleb elus teha siis?" küsis Peeter Kütt.

„Igaüks peab ära tundma, kus on ta õige tegevusväli elus. Me ei tohi olla erakud, sest inimese tegevusväli on ühiskonnas. Ma ei taha sellega öelda, et meie ei pea üksinduses viibima. Just, sest muidu ei saa midagi selgesti läbi mõelda, läbi tunda, aga ma ütlen, et ühtlasi peame olema pöördunud ühiskonnale, tema hääks töötama ja neil aladel, mis ühiskonnale on põletava tähtsusega. Oleks lausa imelik, kui teie oma elu raiskaksite sitasitika jalalülide või vanade rahade uurimisega, muidugi, selles võib palju huvitavat olla, kuid samal ajal ühiskond kannatab kõiksugu raskusi — uurige tööpuuduse kaotamise, vähja- ja tiisikuse arstimise, kuritegevuse vastu võitlemise küsimusi, vaadake, kuidas

saaks paremaid seadusi, kuidas kasvatada paremaid inimesi ...“

„See on moodne elulähedus nõue ...“ sõnas Kaarel.

„Moodne?“ naeratas haige väsinult, „jah, sellele ta on moodne, kes aastakümned kohvikus istunud ja näeb, et ta elust kaugele jäänud, siis tükib elule koore alla ja kuulutab ennast elulähedaseks ...“

Köhahoog katkestas ta ägeda kõne.

„Andke vett.“

„Ära räägi, sulle on see kahjulik,“ arvasin.

„Vist,“ vastas ta tasa, „jutustage teie midagi.“

Mis on minu elumõte?

Haiglast tulles lonkisin mõni tund Toomel ja siis alllinna uulitsail, Emajõe ääres, korda kümme ümber Kalevipoja —

Oli kõva mees, muudkui virutas, kuhu juhtus. Viimaks tühi kõht ajas koju.

Vaike oli sõbrannade pool, nagu ikka, kui sõbrannad pole tema pool; ema oli ka läinud mõne teise ema juure, et meelt lahutada teineteisele oma elumuresid kurtes. Isa istus oma toas, nagu alati, vihke parandades. Seda nimetatakse õpetaja kutsetäitmiseks, et õpetaja oma elu veedab vihke parandades.

Kas seks on ta maailmas?

Ja mina?

Milleks olen maailmas?

Kas saab nii küsidagi? Olen lihtsalt olemas ja asi ants, nagu on kõik siin maa pääl. Siiski: sulepää on kirjutamiseks, ta on selleks tehtud; maja on ehitatud elamiseks; ärid on selleks, et teenida; kõigi tehtud asjade olemasolu mõte on selles, mistarvis nad on tehtud.

Aga loodud, sündinud asjad? Ütleme see kask akna all — milleks ta olemas? Kas oleks sellest midagi olnud, kui ta olemas poleks? Vist mitte. Või kanaarilind — kas olemas selleks, et inimesi lõbustada lauluga? Inimesed on tema enese lõbustajaks alles ise teinud.

Loodud asjade kohta ei saa küsida „mistarvis." Näiteks see puu aias. Tuul või lind tõi ta seemne kunagi, see hakkas idanema ja kasvas taim välja, pikkade aastate järele puuks. Tal pole nagu mõtet. Mis tarvis ta kasvas — ei tea.

Kas olen loodud kellegi tööriistaks? Kas Jumal (kui ta olemas) tahab minu abil midagi korda saata? Kui ta on Jumal, s. o. kõikvõimas, siis tal poleks vaja abinõusid, ta teeb kõik abinõudeta.

Kui tema lõi inimese, siis milleks? Kas lihtsalt, et vaadata, kuidas ta elab?

Jumalal polnud tarvis inimest luua, sest

tema kui Jumal (kõikvõimas, kõik endas sisaldav) ei vaja midagi, tal on kõik.

Kas inimene ongi Jumala poolt loodud? Võib-olla, pole kunagi olnud elu alguspunkti, vaid ta on olnud igavesest ajast (meil küll raske kujutella, et midagi võib olla, mil pole algust) ja samuti kestab igavesti.

Ainult kui küsida alguspunkti järele, tekib küsimus, kuis algus tulnud.

Uskumine Jumalasse on hää asi, kuid usklikkus ja vagadus ei tohi kägistada mõistust, ei tohi sumbutada tungi tõele, takistada viimaste põhjuste otsimist mõistuse ja hingesügavuste abil. Ei tohi rahulduda pildiga, mida maalib piibel maailma ja inimese loomisest.

Nii arutlesin ja viimaks kirjutasin päevikusse:

1. Minu elusiht on — jah, siin peatasin sule, sest, tõepoolest, mis siis on minu elusiht? Kas tean juba seda? Kaugeltki mitte.

Võime öelda, et elusiht on inimkonna liige olla, teenida inimkonna edenemist. Aga siis kohe küsimus: kuhu sihib inimkond? kus on ta edenemise siht?

Kõigis asjades püütakse suurema täielikkuse poole. Milleks seda? Mis on selle täielikkuselepüüde siht?

Siit edasi ma praegu ei oska minna. See on nagu sein ees.

Aga sellest läbi p e a b saama. Ei ole kunagi seismajäämist ega taganemist.

On ainult edasiminek.

Või on inimesel piirid, millest kuidagi väljaspoole ei saa, ei iial, arenegu mõistus, hing, tehnika kuitahes kõrgele?

Oli juba hämardumas see vaikne pühapäev minu toakeses.

Tuleb jälle nädal kibedaid rabelemisi, alalist tõttamist võidu kaduva, sõrmedevahelt libiseva ajaga.

Kunas jõuan välja kevadeni? See pikk aeg kibedat püüdmist, võitlust, kuni tuleb kevad, puhkus, kosumine.

Kaanin enese täis päikest, suveõhku, rõõmsust, lusti. Naudin.

Kui vaba on olla, kui heita turjalt murede koorem! Hingata on hää!

Vaike tuli väljast ja tõi kaasa värsket talvist õhku oma riietega, põsed hõõgusid, silmad sätendasid.

„Kas, Kristjan, ei taha, lähme õhtul Botaanikasse muusikale? Palju meie tüdrukuid tuleb ja . . .“

Peaaegu võiks uisuteele minna.

„Võib-olla.“

„Kas teed mulle algebra ülesanded ära?“

„Püüa omal jõul.“

„Ei saa aru.“

„Süvene."

Umbes kella 18 paigu keegi koputas uksele ja enne kui sai sisse hüüda, tormas tuppa.

See oli Kalju.

„Tead mis," ütles ta, „Peterson on surnud!"

„Kes?!"

„Peterson!"

Suur valu laskus kahisedes.

Öö on hingede aeg.

L. R. pidas valvekorda kirstu juures. Oli minu öövalve kord.

Kirst hõbehall. Küünlad ümber, tuhmilt leegid värisevad vaevalt märgatavalt.

Ta näolt tõstan aralt loori.

Kitsas nägu, kollane, nahk tihedasti lihal, põsed sügavasti lohus. Süsimustad pikad kunstnikujuuksed on ühte värvi kuuega. Varsti ei näe enam seda nägu keegi. Aetakse muld pääle. Või on surnute ülestõusmine ja igavene elu, nagu jutlustavad mustamantliga mehed?

Nüüd... nüüd peaks keegi uksest sisse astuma. Olen kindel selles täiesti. Kuulatan. Midagi sahiseb, keegi tõmbab kõrvaltoas käega üle tapeti, otsib seinal käsikobakil. Kas tal on voodilina ümber, surnupealuu, õlal haljas vikat? Kas ta ei seisa mitte surnu päätsis juba? Loited on tõm-

melnud imelikult, nagu oleks keegi liikunud minust mööda. Kardinad õõtsuvad.

Mu silmad jooksevad ümber. Selja taga on keegi. Tunnen enesel silmi, tungivaid, ei näe aga, mis on ümber. Kas väsimusest, kas sellest, et olen nutnud palju, et pisarad tilkunud silmist juba mitu päeva? Mitte üksi tüdrukud ei nuta, vaid ka poisid. Nutmine pole mehine. Aga valu pigistab pisarad välja, nad purskavad niisama, ei saa hoida.

Sisisema hakkas kell kuski kõrvaltoas ja lõi üksteist korda, nagu ikka, päevast päeva, aastast aastasse, ühesuguse käheda tõmiseva häälega.

Väljas aknalauale langevad katuselt: kop! kop! See on Beethoveni viienda sümfoonia koputus, saatuse hüüd: ma tulen nüüd! Uks läheb mu selja taga lahti, näen seda tuhmilt leinalooriga kaetud peeglitelt, ja kikivarvul astub keegi sisse — nüüd. Mu südamest tõmbub läbi külm tarretav juga.

Ah ei. Linda on. Lind-Lind. Kikivarvul hõljub nagu kahvatu murevaim minu poole. Minu hinges hoovab soojus ja süda peksab rõõmsasti: lind-lind, lind-lind.

Kardinad õõtsuvad: saladusi koob öö. Arvad, et oleme kardinad, ei. Meil on kehavormid, meie oleme kooljad.

Linda hing kõneleb: ole mulle hää, eks?

Palun, palun, sulle loodan, pane mulle valge villane sall õlule, jahe on. Tulen tasakesi sinu lõua alla. Tahan nii väga soojust ja poolehoidu. Tahan sinu eest hoolitseda, sest pole vennakest enam. Kas tahad olla mulle vennaks? Tahan nii väga olla sinu juures. Istun su põlvede juures alati.

Minu hing: Ei julge uskuda.

Linda hing: Ega sa ei tee mulle haiget? Olen rumal ja halb, ma ei tea vahet teha, mis võib ja mis mitte. Kas lubad enesele mõelda? Siis on mul hää tunne. Tahan suruda põse sinu südamele. Tahan olla piiratud sinu poolt, sa pead mulle olema kooreks. Selle eest tahan sulle olla õrn ja hää, hoolitseda su eest. Oled minu kaitsja ja sõber, eks? Tule, lendame siniranda, kus õitsevad valged ja punased lilled, päike paistab kuumalt, linnud laulavad ja taevas on helesinine!

Seinad kõnelesid vahele pilkavalt: Kuhu teil ikka minna on! Meie jälgime teid kõikjal.

Linda: Ma kardan; ütle mulle, et ma ei kardaks.

Ta taevalik kuju hõljus mu juure — olin ta eest veidi kartes taganenud seina najale, ta liibus minule ja nii hetk toetudes ligindas oma kauni näo, kuni tundsin enese kuivaval suul ta pehmeid niiskeid huuli; ainult vaevalt märgatav puudutus,

siis sirgus tütarlaps ja läks tasakesi minema.

Kas oli see kõik nii, kas sosistasid seda kõike ta huuled või lugesin ta silmist, mille pilgud ärapöörmatult suubusid minu silmisse? Ei tea. See ei olegi tähtis teada.

Mind kohutab see, mida Linda hing avaldas. See on nii palju, et ei oska temaga harjuda. See võib aga olla ka paljalt minu enese kujutelm, seda halvem. Linda on ju alles eile Inglismaalt lennukil koju jõudnud ja kohe voodisse puhkama heitnud, nagu ema ütles. Ma pole teda näinudki. Ei, ta ei võinud nüüd siin käinud olla. Mitte.

Siis valdas mu hinge kordkorralt metsik ärevus ja hirm. Olin üksi toas, laibaga. Hing hakkas rabelema nagu kärbes aknal, keda õel poiss nõelaga taga ajab. Sääl hakkavad ümber pirisema, porisema, pinisema — suured, väikesed, sinised, kollased; õhus ujuvad hirmsastivigased, näritud sabadega kalad. Seljatagune naerab kuulmatult. Pöördun ümber nii ruttu kui saan, kuid ikka on need, kes mu seljataga seisnud, sepitsenud, hiilinud, sosistanud, kärmemad olnud ja ma ei näe midagi.

Viimaks ei jõua ma end nii kiiresti ümber pöörata seljataguste tabamiseks ja vajun nõrkenuna jalust maha.

Kui ärkan, näen, et laman põrandal, just kirstu all.

Tõusen vaevaliselt üles ja löön tolmu riietelt maha.

Kui koju läksin, tuli koridorist läbi proua Peterson.

Küsisin talt: „Kas Linda käis siin?"

„Ei," ütles proua, „ta magas. Viskles küll sängis ühelt küljelt teisele, pildus tekki päält ära ja kõneles iseendaga pobinal."

„Nii. Kahju küll."

Siis läksin tasakesi koju, vaarudes, ekseldes, pimesi.

Elu-unenägu ja Hõberistike.

„Tead, Linda, Jumal puhastas mu hinge harjaga, mille okkad on tamaskuse terasest ja helisevad. Ta rookis mu südame valusasti, nagu vaja on. Olen läbi vintsutatud ja rahule jõudnud. Sina, kurb õde, vaatad mulle oma silmadega ja neis on tasane kosutav jõud."

Linda naeratas. „Mine nüüd puhkama, Kristjan. Aga enne tahan sulle midagi anda, siin (ta vaatas kirstu poole, leegid kõiklesid hetkeks ta liigutusest) tema juures." Ta võttis kaelast oma hõberistikese ja sirutas selle minu poole, paluvalt, aralt. Minus kerkis valus õnn — tahab, et oleksin talle venna asemel, kellele pöörduda,

teadsin, kuis Linda elu Peetrile toetus, ta mured lohutust leidsid ja poolehoidu ning tunnustust kaunid püüded.

„Ma ei ole väärt," öelsin tasa.

Ta käsi tõmbus tagasi, pilk kiindus küsivalt, õudselt-sügavasti mu näole, siis vajusid pikad ripsmed silmile, ta tegi liigutuse järsuks ärapöördumiseks, kuid siis läks haavumine üle, ta tuli täiesti ligi ja pani peenikese keti ristiga mulle kaela. Haaras siis oma pihku mu käed ja hoidis neid ühel käel, teisega neid vaevaltpuudutavalt silitades.

Ka see kõik pole ilmsi olnud, vaid unepildis.

Olen kodus, ei söönud, ei pesnud end; riietes, saabastega vajusin voodile, kukkusin kohe uneta unne, põhjatusse.

Nüüd istun laua taga, kirjutan välja Rooma keisri Marcus Aureliuse „Enesevaatlustest" lohutavamaïd ridu. Loen neid jälle ja jälle:

Kui kiiresti ju kõik kaob. Maailmast inimene ise, ajast tema mälestus.

Mis on surm? Looduse toime. Lükka kõik liigne kõrvale, pea kinni vähesest. Mõtle, et elame ainult praegu, kõik muu aeg on kas juba elatud või teadmata. Väldi meelerahu segamisi. Kaalutle alaliselt: maailm on muutumine, elu — ettekujutus. Surm on nagu sündki, looduse saladus;

siin samade põhiainete sidunemine, sääl koostlangemine. Ära lase end sinna-tänna kiskuda. Kõige juures, mida teed, mõtle sellele, mis õige on. Piira oma tegevusi vähesele, kui tahad seesmiselt rahulikuks jääda. Alistu saatusele. Varsti oled surnud ja miks sa siiski ei otsi tarkust õigetes tegudes? Aeg on jõgi, tormav voog, mis kõik kaasa kisub. Ole tõemeelne, austust vääriv, töökas, rahul oma saatusega, leppiv, häätahtlik, vabameelne, lihtne, tõsine ja suuremeelne. Õnnelik elu on hääs meeleolus, häis kalduvusis ja häis tegudes.

Mõtle sageli sellele, kui ruttu kõik, mis on ja mis sünnib, edasi kistakse ja ära tõugatakse. Seepärast ära pööra pilke oma eluülesandelt ja tuleta meele, et sa pead olema inimene. Kasuta olevat aega. Kõik on loomulik ja tarvilik. Mis teeb sind rahutuks? Sa ei saa pahandada loodusele tema toimetes.

Loen, et lihha ja verre sööbuksid need mõtted nagu vastumürk ahastusele.

Mul on tugesid — Testament ja Hõberistike.

Ja mul on tarvis olla väga tugev, et olla kalju, millel saab puhata Linnu hing. Minu Linnupoeg Lind-Lind. See on niisama, seda ei saa kunagi olla...

Ei ole vaja teada, mis aeg on, lihtsalt uuesti magama heita, puhata, puhata...

Järgmisel päeval matsime oma sõbra. Haudurite sähvatavate labidate all langes muld robinal kirstule ja varsti oli valmis värske kalm.

Misjaoks on inimene loodud? Kas selleks, et surra?

L. R.

L. R. pidas leinakoosolekut. Seisime poolringis kadunu pildi all ja jutustasime kordamööda oma mälestusi temast.

Esimesena kõneles noorem meist, Kaarel Kütt, kes oli hakanud muutuma luuleliseks ja lilleliseks:

„Mul on temast mälestused hääd, ilusad, nagu suvepäeval, kui meie kambaga käisime jalutamas. Teie mäletate neid kohti? Esimene oli Saadjärve. Kui ilus vaikne koht! Suvipäev sääl — hommikul on jahe, udu keerleb madalamatel kohtadel, karjakellad, värskus, järv lööb särama ilusais taevavärvides, siis algab elu ja õhtupoole jälle kordkordne tagasivaibumine... Seda ilu on palju. Kadunud sõber juhtis sellele alati meie tähelepanu. Siis, mäletate, Haaslava Aage org, oli päikesepaiste, lilled lõhnasid, kolasime ümber, solistasime ojas, tegime tuld ja küpsetasime püütud lutse, sõime, laulsime... need ilusad, ilusad ajad, poisid, kas iial midagi nii toredat on? Ja kui kevadel läheme välja

luhale, metsadesse, siis ei ole enam meiega seda poissi, kes meile näitas nendele asjadele, mida meie muidu ise poleks vist kunagi märganud. Tema viis meid loodusele ligi, päris ligi, ja oleme hakanud loodust kuumalt armastama, päevade kaupa lamame oja ääres rohus ja vaatame, mis kõik ümber sünnib ja on. Kui püsti tõuseme ja luid sirutame, siis tunneme, nagu oleme ära tulnud muinasjutulisest maailmast, kus oleks nagu kõik teisiti, kui selles maailmas, kus püstijalu käime.

Sõbrad, poisid, võtame ta mälestused sügavasti südametes kaasa, kui jälle läheme vastu sellele kevadele, kaunile vabale vabaduse ja muretuse ajale. Kui tuleme tagasi metsast ja luhtadelt, siis paneme kõige ilusamad nopitud lilled meie kalli kadunud sõbra hauale, üksikule kalmule sahisevate puude all."

M i n a: „Tuletame meele, kuidas pande „Must käsi" sai L. R.-ks. Olime prisked sellid — tõrvasime ukselinke, maalisime igale pildile, mis oli rätsepate siltidel, vuntsid suhu. Panime rongi alla tonge, ka tugevaid liiprinaelu, raudteetöölised ja konduktorid ajasid taga. Sidusime koertel sabad jalgade külge ja selga kinni. Tegime vibupüssid ja lasksime tuvisid ja varblasi. Kui tema meie kampa tuli, ütles ta kohe, et see pole ilus. Oli nii: keegi

meist oli visanud terava kiviga puuoksal istuval linnupojal pugu lõhki. Vaene lind kukkus maha purustatud rinnaga, millest soolikad välja tulid. Ei, ta ei surnud, elas kaua siputades nõrgalt jalgu ja pilgutades säravaid selgeid silmi. Siis ütles Peterson: „Vaadake seda lindu, alles istus ta oksal ega aimanud midagi. Kujutage ette, et ise oleksite tema asemel ja õel hiiglane teie kõhu purustab, nii et soolikad välja tulevad. Eks ole, teil on valus? Tahaksite elada veel, rõõmu tunda, aga teie keha on purustatud ja peate surema, pääsmatult. Mille eest? küsite teie." Nii rääkis kallis poiss meiega ja meil kõigil nõrgusid pisarad silma ja viimaks nutsime valju häälega kibedaid kahetsuse ja andekspalumise pisaraid. Selle õnnetu linnupoja haual lõpetati igavesti pande „Must Käsi" ja asutati ordu „Valguse Rüütlid", hilisema nimega „Laupäevaõhtu Ring". Meil kõigil seisab alaliselt meeles purustatud rinnaga lind, kui näeme, et halba tehakse ja ülekohut nii palju, valu ja piina ja nii raskeks tehakse elu, mida igaüks tahaks ilusasti ja õnnelikult elada.

Kallid sõbrad, teda, meie armast, pole enam. Ta oli meie keskel lühikest aega ja läks ära igaveseks ajaks. Püha on meile tema mälestus ja oma südameis, oma tegudes ja elus peame tema vaimu maksvusele

viima ja tema aatelisi püüdeid teenima, selleks raskusi kandes nurisemata.

Kallid sõbrad, igavene mälestus olgu temale, kes enneaegu meie seast ära võeti. Igaüks mõtleb, kui palju kallis kadunu temale on olnud ja sügavas tänulikkuses saab kadunu kalm meile vaikseks harda palvuse ja jõukogumise kohaks tema sihtides edasi astuda, kuni tuleb meie tund ja ise mulla alla läheme, andes edasi oma töö uutele kandjatele, nagu tema meile oma aated ja sihid on pärandanud."

Peeter Kütt: „Mulle läks südamesse meie kalli manitsus igat inimest austada. Ta ütles: ära vaata ülalt alla sellele, kel pole seljas nii häid riideid kui sinul. Ära põlga vaest vigast. Näe igaühes sõpra, kaastöölist meie kodumaal, meie rahvas, kus iga üksik on kallis. Meie näeme püha vihaga, kuidas paljud on väljas saama pääl ja kuidas rikastuvad rahva töö ja vaeva kulul kiires korras, nagu end täis imedes.

Meie oleme see sugupõlv, kes on eluruumita, eluvõimalusteta. Väljavaatetu tulevik teeb meid rahutuks, tigedaks.

Meie raskustes ja meie omavahelistes tülides ikka oli temal koht nagu väljaspool. Ta oli üleolev, iial ei laskunud tülitsema teravate sõnadega, ei haavama.

Ta oli lepitav ja rahustav, kui meie ärevaks läksime ja kas või veriste vaenlas-

tena üksteisele pidime selja pöörma. Ta väitis rahulikult, milles meie lahkarvamised seisavad ja naeris meid, noomis, et seepärast siis kohe vihaseks läheme, et mõistus tuleb alati selge hoida tundmustest ja tahte segavatest sekkahaaramistest, et peab looma mõtlemisele soodsad tingimused.

Tema, meie kallis sõber, rahustas meid, ta kõvendas meie lootust ja ütles, et külap vanad kordkorralt eest vähenevad ja meile oma tegevused üle annavad päris sõbralikult, oodaku aga meie ja tehku oma igapäevaseid ülesandeid, mis on koondatud koolitöö alale.

Tema, meie kallis, avaldas meile enese suurima nõrkuse, kui ta ütles, ja seda tunneme meiegi kõik selgesti, et oleme nagu liialt killustatud kõiksugustes asjades, et üks küsimus kihutab meie pääs teisele otsa ja nii on pääs üks sigin-sagin, korralikku mõtlemist sääljuures olla ei saa. Kallis kadunu rõhutas, et peame mõtlemises kõige valjumat korda pidama, kui tahame asja saada...

Tema manitsused ja õpetused — ta oli ju poiss nagu meie — ei tundunud meile haavavad, tema üleolek oli nagu täiesti loomulik. Ta oli L. R. prohvet ja meil jääb kaua aega kokku koguda tema poolt avaldatud ja kirjutatud mõtteid mapiks või albumiks, mis on meie töös aluseks ja

millele juhime ka neid noori uusi ringlasi, keda vastu võtame edaspidi ringi.

Kalli kadunu vaim on meie keskel ja jääb meie keskele igavesti. Ja see oleks kõik, mida minul oli öelda."

Viimasena kõneles vanim meist, tudeng Kalju Virkus.

Ta alustas Sokratesega, kelle kohta ütleb noormees Alkibiades, et ta sarnaneb väliselt inetu jumaluse kujuga, kes aga oma inetuse taga sisaldab rikkaltõitseva hinge.

„Kallid kaaslased, eks käi kreeka noormehe Alkibiadese sõnad, mida ta ütles Sokratesest, ka meie kadunu kohta. Ta ütles nii: „Tema on mind sageli nii vapustanud, et uskusin — ei tasu enam elada, kui jään selleks, kes olen... Ta sunnib mind märkama, et mul veel palju puudub ja et mina enese vastu hooletu olen. Teda kohates häbenen enese seisukorda. Väliselt paistab, nagu ei teaks ta midagi, seesmiselt aga ta lokkab arukusest. Kas keegi, olles tõsine ja vastuvõtlik, on näinud jumaluse kujusid tema sisemuses, seda ma ei tea." Nii kõneles noor Alkibiades ja koos temaga mõtleme meie."

Ta peatus hetkeks.

Siis jätkas: „Kadunu on alati meile kuidagi kauge olnud, meie pole teda mõista saanud; kui oleme mõistnud, siis oleme

alati üllatunud — tema on enam kui meie. Ta on noormees, kelle vaim on oma east kaugele ette rutanud. Kui teised rabelesid oma kurjades tungides halba teha naljaks enesele, oli tema hing juba otsustavalt pöördunud hääle. Temas nagu ei olnud kunagi seesmist võitlust hää ja kurja vahel. Ei. Ta saavutas enese hääduse ikkagi suurte tahtepingutustega, ta kasvatas enese hääks. Mäletame tema „vaikseid meeletuletajaid" — juhtlauseid, mis olid tema toa seinal ja lauapaberil, aga tal pahesid oli vähe, vähem, kui mõnelgi neist kes suurema osa oma jõust peab pühendama enese isiku vigade väljarookimisele, selle asemel, et edasi jõuda muis asjus. Mis tal oli, neid rõhus võimsalt alla.

Kallid sõbrad, tema mälestused saagu meile eluaegseks jõuallikaks ja tõsiduse sisendajaks, nad süübugu hinge sügavustesse, süvendagu hinge ja kaitsku teda labastavate, pinnapäälsete mõjude eest.

Ta on surnud, aga ainult kehaliselt. Tema vaim elab meiega kaasa, kõik meie mõtted ja teod, valvab meid ustava kaitseinglina ja kostab meie eest vaimude riigis.

Kallid sõbrad, tema mälestuseks panen ette hakata kandma rinnamärki ImP. See tähendab: Imelik mees Peterson. Ta oli seda. Ta oli meie Sokrates. Tema märk, märk ImP saagu meile juhttäheks, kallid

sõbrad, meie maise elu suunade ja sammude seadmisel läbi raskuste võidukalt valguse rüütlitena kõrgetele ja pühadele sihtidele isamaa ning inimkonna teenistuses, per aspera ad astra."

Seisime sügavas liigutuses, pisarad silmis. Jah tõesti, on ilus tunne sõprus! On ilus, jumalik ja püha seista sõprade ringis. Tundsime, kuis Peetri surm meid, ülejäänuid, tugevamini ühendas, vennastas.

Mõtlesime siiski ka, et nüüd jumalaga, ilus kevadine matk ümber kodumaa, sa puhkad sõbraga koos Pauluse kalmistul! Ei teadnud meist keegi loota, et saatus siiski teisiti mõtles kui meie ja et kevadel palju igasugu mäsu tuli, nii et koolitöö päris armetul kombel hoopis nurka lendas ja päevad otsa mõtlesime muud ja tegime õhtupoolikuti muud kui õpitööd.

Oleks küll hää, kui saaks elus enam ette näha, kahjuks aga ei saa seda kuigi hästi. Minu kavatsuste rida lõigatakse läbi juhuste rea poolt.

Kes oli imelik mees Peterson minule?

Süda hakkas suurele, äraseletatud rahule jõudma. Nii tundsin, pärast koosolekut üksi paar tundi kõndinud Toomel, kus laternatuled lumasid läbi raagude ja kuhu ulatus sumbunult linna müdin. Tuuled

lõõskasid mulle näkku, hõlmad lahti, astusin neile vastu.

Sel õhtul kirjutasin päevikusse:

Koostan aruande selle kohta, mida olen saanud temalt:

1. Ta õpetas mind vaimlist elu enam hindama kui kehalist. Enne nägin maailma tähtsaimat tegevust 100 m jooksus ja kaugushüppes, nüüd mitte. Nüüd tean, et vaimline elu on ainuke inimväärne elu, et vaimsel alal edu on palju kõrgem kui kehalisel alal ja et ei ole inimväärne, kui hing, mõistus ja tahe — mis on jumalik inimeses — alandatakse ihu orjaks. Ihu ülendatakse jumalaks. Tema tarvis on kogu keerukas ja suur söögikultuur, iluravi, kosmeetika, mugav mööbel.

2. Ta juhtis mind terasesti märkama enese ja teiste pahesid ning voorusi. Enne olin pime. Ei näinud, mis võõraste jõudude mängukann olin, kuis olin teiste inimeste mõjualune, võõraste arvamiste (tähtsad isikud, ajaleht, kõned) alandlik ori. Nüüd igasse asjasse suhtun umbusklikult, teravasti arvustades. Küsin alati: Kas on see tõesti nii? Miks on see nii, aga mitte teisiti? Ma ei usu kunagi n. n. „autoriteete", sest nad on ju inimesed nagu minagi, ei põrmugi paremad. Enne kõike tuleb seista jalul, toetuda enesele. Mina

olen iseenese tsentrum. Ma ei taha toetuda teistele. Tahan olla võimalikult iseseisev.

3. Äratas inimesi uurima, nende tegevuse põhjustesse tungima; jälgima, miks igaüks teotseb, töötab, võitleb, mille üle vihastab ja rõõmustab. Varemini ei näinud ma inimese näojooni, nüüd jälgin terasesti, loen neid. Tunnen inimtüüpe, nende nõrkusi ja tugevaid külgi. Tunen inimese ligiduses, kas ta on kindla karakteriga, kas on tunde-, mõistuse- või tahteinimene, kas on loid või püüdlik ja mis põhjustel seda. Kadunud sõber juhtis mu mõtted sellele, et paneksin tähele, kuipalju ja missugust sisu on igal inimesel.

4. Äratas „elu" vaatlema ja õieti hindama. Nagu pime saanud äkki nägijaks, ma imestasin ja praegugi imestan veel selle üle, mida enese ümber näen — milline segu on elu! Kui segi jookseb hää ja kuri, ilus ja inetu, tõde ja vale, segi nagu seasulp! Ta vannutas mind, et mina enesele ilusaid petteloore silmade ette ei kooks ise ega laseks teistel enesele pimeduse kotti pähe tõmmata, mille läbi maailm paistab hoopis teissugusena, kui ta tõepoolest on. Ta manitses mind teritama oma vaimlist pilku, et see tungiks läbi udu, läbi müüride, läbi koore tuumani.

5. Kihutas mind otsima elumõtet, minu olemasolu mõtet, tähtsust, otsima enese

ülesandeid siin maises oleskelus. Õhutas mind visalt otsima, mitte otsimisest loobuma ka siis, kui ikka raskemaks läheb tee.

6. Temalt olen õppinud oma elus valjusti arvet pidama selles, mida teha ja kunas teha ning milliste abinõudega. Tema vannutas mind karm kohtunik olema enese vastu, võitlema enese lõtvuse ja lontilöömiste vastu. Ta harjutas mind armastama kõnelust minu enese vigadest ja nõrkadest kohtadest. Vähe on ju meil kaasinimesi, kes meie puudetele tähelepanu juhivad. Nad ei taha, ei julge seda, sest kardavad, et meie neile pahaks paneme. Kahjuks seda enam s e l j a t a g a nad arutavad meie vigu päris põhjalikult. Petersoni ja Kalju mõjul harjusime tõtt ütlema, kui ka see ebamugav kuulajale on. Sest meie ei ole loodud orjaks, pugejaks. Muidugi on orjadel ja pugejatel elu igapidi kergem kui tagaaetavatel kotkastel üksinduse ja mittemõistmise kaljudel.

7. Kihutas mind raudselt püüdma väärtuslikele sihtidele, taganemata miski raskuse eest. Ta veenis mind, et aateliste sihtide eest tuleb anda elu, et isamaa, aususe, õigluse, perekonna, eesti rahva eest tuleb anda oma elu kõhklematult taganematus võitluses. Ta istutas minu hinge veende,

et iial ei ole taganemist võitluses, vaid ainult edasiminek või surm. Ta äratas mind vajaduse korral elu mängu panema, kuid ühtlasi manitses elu hoolikasti hoidma, mitte üdi ega jõudu raiskama tühistele tegevustele, mitte enese noorusjõudu maha mängima tuuletallamistes, et siis vanana järele haletseda. Ta äratas mind suhtumises töhe valjule pingsusele, usinusele ja enesevalitsemisele — kahju, et neis voorustes ma kuigi edenenud veel pole, eriti viimases.

8. Äratas mind enese hinge jõudude hoolikale väljaharimisele ja võimiste väsimatule tõstmisele. Näitas, kuidas noored kalli aja maha logelevad plikadega, tantsuõhtutel, uisuteel, jutte lugedes. Kes käib totsiga, kohe koolis lonti jääb, võhm kaob seest. Naise naeratus on mehe elujõu mürk.

9. Äratas mind igaühesse suhtuma sõbralikult, aitajana, vennana.

Kui neid ridu kirjutasin, tuli tuppa Vaike. Kuid mitte üksi. Ta järel astus Linda, kahvatu, murtud.

Aeglaselt vaatas ta mu toakeses ümber. Tal tuli midagi meele, huuled naeratasid nõrgalt.

Ja muidugi — tuba pole enam korratu, nagu ta esimesel külastusel. Ei. Kord on koguni piinlikult vali.

Miks minul pole elus edu?

Istun ja uurin. Ma ei mõtle kadunud sõbrale, vaid ikka endale. Hiljuti leidsin, et olen edutu.

Seda tuleb välja uurida. Kui põhjused teada, saab neid kaotama hakata.

Charles M. Schwab annab edu 10 käsku:

1. Kõva töö.
2. Kõva õppimine.
3. Algatusvõime.
4. Armasta oma tööd.
5. Ole täppis.
6. Oma vallutaja hinge.
7. Arenda ennast.
8. Aita teisi ja jaga elu nendega.
9. Lase ka teisi olla ja teha.
10. Kõigis tee oma parim.

Kuidas olen täitnud neid reegleid?

Tööd teinud istmenihakil. Õppinud hooti, nagu laisk hobune traavib ainult pärast piitsanähvi. Uut Ameerikat ka avastanud pole. Töös näinud ainult vastikut orjust. Lubadusi mitte pidanud, vajalise unustanud. Ei ole vallutaja raudset nina- ja lõuajoont näos. Kas olen end arendanud? Kas olen kõik aja, iga hetke tarvitanud selleks, et end parandada, tõsta võimetes? Kui palju olen tahtnud teha, kui vähe teinud!

Teiste vastu pole olnud kaugeltki sõbralik. Miks mitte? Igaühe selle läheduses, kes minust tugevam, parem, edukam, lugupeetavam, olen keenud salajas vihavimmas. See pole kadedus. On viha e n e s e vastu, et miks mina temast nõrgem olen, miks teised minust nii lugu ei pea nagu temast. Olen aga ka märganud, et lugu peetakse sellest, kes õieti midagi ise pole. Alati peetakse lugu rikkast, olgu ta kuitahes loll. Rahakoti ees kummardavad auväärt „inimesed". Kord minnes õngitsema maanteel kuulsin kahe viisujalgse, takupüksilise nässaka popsivanamehe jutujätku: „... just, lämmatas rahaga ää, pold parata." Mida jutusolev rahaga lämmatas, jääb meile teadmatuks, kuid kindel on, et paljud suud rahaga suletakse, paljud teod ostetakse, inimesed ära ostetakse.

Olen vaene. Mul on ainult hing ja ihu. See on puht juhtumise asi. Oleksin juhtunud sündima Puhki või Rotermanni või Scheeli perekonnas, oleksin rikas, sülitaksin üle pääde lirts ja lärts, kütaksin kroonilistega ahju, käiksin 2000-kroonilises kasukas, ujutaksin vahuveinis voorimehe hobuseid.

Mul pole ühtki „onu". Kuhugi saan ainult siis, kui kõik teised enne on küllastatud. Meil, vaestel noortel, pole kuhugi minna, sest kõik kohad on täis. Ainuke

võimalus on omal jõul uusi teid rajada, takistuste laanest läbi raiuda.

Valitsev põlv, „täisealised" ja nende seast eriti tähtsad mehed on kõik kohad raudselt soomustanud, noored inimesed lüüakse tagasi; nad saavad enesele eluruumi teha ainult kibedas võitluses, mitte üksi vanapõlve käest kohti ära kiskudes ja neid pensionile või oma kapitalile elama asuma sundides, vaid ka võisteldes omavahel, sest noori jõude on palju, nad sõeluvad ümber kui näljased havid kevadel. Samal ajal rauku, kel ammu aeg pensionile minna, hoitakse kunstlikult kohtadel, noored täisjõulised inimesed aga samal ajal nälgivad. Kalju, kes tuleval aastal ülikooli lõpetada tahab, kurdab seda igapäev.

„Noortesse suhtub vana põlv üsna külmalt, kui mitte vaenuliselt," tuli meele Kalju märkus. „Sõbralik ollakse ainult oma poja, kui seda pole, siis onupoja vastu. Muid noori tõrjutakse tagasi. Ära looda, et kellelgi sind hädapärast vaja oleks."

Jah, tõesti. Kui suren — maailm selle läbi ei muutu üldse. Nutab ema, muidugi, ainus poeg, nutab Vaike, isal tuleb üks korts kulmude vahele juure, ImP ka leinab. See on kõik. Aeg veereb kolinal edasi, 50 a. pärast olen unustuses, 100 a. pärast pole jälgegi võib-olla hauastki ja siis on, nagu

poleks mind olnudki. Muidugi on minult mõndagi teistele edasi antud ja see antakse jälle edasi, olen küll olnud terake mulda kasvavatele viljadele toiduks, pole muidugi elanud täiesti ilmaaegu. See lohutab. Veidi.

Kui raske on end lahti rebida oma ajast, ümbruse mõjust ja vaadata enesele ja ümbrusele alla kõrgemast kohast!

Nagu külm jää tarretasid mu hinge Petersoni sõnad: „et edu saada, peab olema tuline kirglik igatsus tema järele; see sind ööd ja päevad pingutama kihutab. Sa pead enese raudselt kätte võtma, kas või nui pooleks, peab teistest kaugelt võimsamini pingutama, neist mööda jõudma, muidu jääd tagumistesse ridadesse eluaeg. Noorusaeg on see aeg, mil on otsustav tähendus selle kohta, kuhu ühiskonna astmele noor inimene saab."

Imeliku mehe Petersoni päevaraamat — keelatud mõtted ja teod.

Linda oli sõbrunemas minu õega. Miks? Kas mu õde teda huvitab? Varemini polnud seda huvi märgata. Linda ja Vaike iseloomud on üsna lahknevad. Vaike on tormakas, innukas võitleja, Linda on rahulik, ta matab enese sisse, võib-olla, enam kui välja toob.

Oli aga nii, et Linda käis mõnikord meil nüüd üsna sageli või Vaike käis tema pool.

Pole viga, ega see halb ole. Üle oma valu hakkasin saama. Linda oli, kes oma jäise kirjaga Inglismaalt mu südame sügavatele tundmustele lahti murdis — usule, pühaduse läbielamisele. Ma tänan teda, et ta mulle halb olnud, see oli mulle hää.

Nüüd olen talle pöördunud uuendunud hingega. Ja kogu lugu, mis oli ilus, algab nagu uuesti, veelgi kaunimalt. Aga sest muidugi ei tule nahka, see on kindel.

Jälle Linda mängis mulle klaveril.

Kord tõi ta mulle lugeda venna järelejäänud pabereist, mida ta korraldas, mõned lehed.

Kirjutasin neist mõned kohad enesele välja. Siin nad on:

KEELATUD ON: 1. võidelda tantsude ja sammude iga-aastase uuendumise vastu, sest siis, kui tantsud püsivad kauemini, ei pruugi noored igal sügisel tantsukursust võtta ja tantsumeistrite leib väheneb;

2. öelda, et need, kes valitsevad sinu elu ja surma üle, ei ole jumalused, vaid päris tavalised inimesed, kes juhuse ja osavuse tõttu saanud sinu üle võimule;

3. soovitada ministri pojale hakata kingsepaks, kuigi ta selleks väga sobiks;

4. võidelda meelsuse vastu, mis tahab inimesi orjastada;

5. rahulolematust avaldada selle üle, et seltskonnas sa maksad sellena, mida oled asendilt, mitte sellena, mida oled võimetelt. Kõrgel kohal mees on sageli 10 × nõrgem kui see, kel polegi kohta;

6. nõuda, et noortele inimestele võimaldatakse tööd ja leiba sel teel, et vabastatakse tõesti kõik abielunaised, kelle mehed küllalt palka saavad, kohtadelt ja need kohad antakse vaestele noortele;

7. piuksatadagi sellest, et kõikide meie viletsuste juur on ühiskonna korraldamatus, suurte noortekarjade tungimine kehaliselt töölt vaimlistele aladele, kuid ka üldse rahva liiga kõrge sündivus, mida meie maa praeguse korralduse juures ära ei suuda toita;

8. imestada selle üle, et paljudel väga tähtsatel ja vaimliselt ning seltskondlikult kõrgel seisvatel meestel on imetühised, vaimliselt vähe arenenud naised, kelle huviring piirdub ajaviiteromaanidega ja kohvikuga;

9. imestada selle üle, et väga kõrgel kohal seisev mees, kes kannab nime direktor, torukübarat ja frakki, avab koosolekuid ja igasugu muid asju, ühel päeval

osutub kõige viletsamaks kelmiks — vekslivõltsijaks ja rahva raha vargaks;

10. nõuda, et täisealine, valitsev, juhtiv põlv hoolitseks noorsoo eest enam või vähemalt laseks noortel ka elus edasi jõuda;

11. kõnelda selle vastu, et üksikud tähtsad mehed terve kuhja kõiksuguseid palgalisi ja mittepalgalisi esimehe-, juhatusliikme jne. kohti enese kätte koondavad, mis rumalus, sest ega neil pole 10 inimese tööjõudu; parem oleks, kui iga mees hoiaks oma käes vähe ameteid, neid saaks siis paremini täita. Praegu on nii, et ühingutes on karjad vabu jõude, kes ei pääse tegevusse, sest üksikud tähtsamad mehed on kõik ametid enesele kraapinud. Auahnus?

12. Nõuda, et igal puhul ülima pühadusena maa pääl austataks inimese au, inimväärsust, et inimest ei koheldaks toorelt, allarõhuvalt;

13. võidelda selle vastu, et inimesel tema lühikese ja küllaltki raske elu elamine kaasinimeste ja kõiksuguste võimude poolt kunstlikult veelgi raskemaks tehakse.

Kes tahab, võib seda nimekirja pikendada vist palju, sest halba on küllalt leidumas.

Küsimused, mida ei tohi küsida.

1. Miks ollakse hästiriietatud inimese vastu kaugelt viisakam ja aupaklikum kui halvastiriietatud inimese vastu?

2. Mis tähendab ütelus „seltskonna daamid"?

3. Miks nimetatakse kaotust moraalseks võiduks?

4. Miks sageli ei sallita tõde?

5. Miks ollakse kade?

6. Miks ei taheta teise saavutisi kuidagi tunnustada?

Siis edasi oli puha maha tõmmatud. On asju, mida ei söanda isegi enesele öelda. Miks? Ega see hää ole? Või ei tohigi kõike mõistuse noa alla kiskuda? Või peabki elus olema kõiksuguseid asju läbisegi?

Ei taha uskuda, et pahed tarvilikud on ja et nende vastu võidelda pole vaja.

Nõrkus käib pääle.

Vist on läheneva kevade mõju, et mu tahtejõuvedru nagu lõdveneks. Kas tuleb vana tõbi — haisev laiskus, nohisev, pesematu?

Miks on mind nõrgaks, jõuetuks loodud? Miks on edutuks loodud? Pagana pihta!

Kuidas teistel on edu? Miks?

Mõni on nii energiline, nagu töötaksid tema kehas 10 aurumasinat. Jookseb nagu oleks välk pükstes. Vaatan mõnda meest: ise päris väike, andevaene vaimuke, kuid pressib hirmsa jõuga end igalepoole, hambad ristis, suu pääs kõver kui kapsaraud. Kust ta võtab jõu?

Mina ja teised...

Mis olen võrreldes teistega?

Kas on olemas ka neid, kellest mina olen ette jõudnud? Kindlasti, näiteks nendest, kes praegu hällis lutti imevad, lasteaias trallitavad, esimeses klassis on. Aga omasugused? Meie klassi poisid?

Olen end ikka võrrelnud ainult nendega, kes minust e e s on, ainult väga harva nendega, kes minuga ühetaolised või järel, seepärast on loomulik, et mina leian end suhteliselt nii väga armetu olevat.

Kuid — ega ometi jooksuski ei võistelda tagajooksjatega, vaid nendega, kes ees on!

Millega need eesjooksjad minust paremad? Mina pean neist mööda saama. See pole võimatu. „Võimatu" on sõna, mis kuulub vaid hullude sõnavarra, ütleb Napoleon. Et meie ise Napoleonid pole, see ei tohi olla takistuseks, et meie sama põhimõ-

tet enese väikseski, madalaltmahakäivaski elus teostada indleme.

Aga ilma puhkamata ei tule siiski välja. Nõrkus käib pääle.

Ühesõnaga — peened inimesed.

Ajad läksid veidi enam kevademale, siis kord minu, s. o. Vaike pool olles Linda ütles mulle: „Tead mis — tahan tulla teie ringi.“

Lootsin, et küllap teised on vastu ja öelsin: „Mina võtaksin küll, aga teised ei poolda naisi ringis, et segavad, ei saa aru, neil on igav.“

Vaike oli rääkinud Kaljule: „Tead, tahan tulla teie ringi.“

Kalju oli öelnud: „Mina võtaksin küll, aga teised ei poolda, sest arvavad, et tüdrukutele on meie küsimused rasked.“

Kalju õde Õie oli rääkinud Peeter Kütiga sedasama. Peeter öelnud: „Mina olen täiesti nõus, aga teised on vastu.“

Kuid tüdod ei jätnud. Tüdod üldse ei jäta jonni. Paluvad, nutavad, ähvardavad, kuni saavad.

Päälegi kõik L. R. oli ühel arvamisel, et Linda kui Peetri õde tuleb tingimata vastu võtta.

Linda lubas tulla aga ainult siis, kui ka Vaike ja Õie saavad ringi.

Vaike oli vahepääl kõrvale toimetanud L. R. salajase arhiivi, mis oli minu kui ringi sekretäri hoiul, ja ähvardas meie kooli direktori juure minna ja kõik paljastada, üle anda meie salajased paberid.

„Kui teed, pole sa enam minu õde," öelsin.

„Küll näed," ütles Vaike vastu.

Kõik aga pöördus hääle. Ühel päeval leidsime, et igaüks meist pooldab tüdode võtmist, kui aga teised vastu pole. Nii tuligi sobimus viimaks. Hää küll. Olgu. Eks näe.

Tüdod hõiskasid. Nüüd saavad nad lahti neid kaua piinanud uudishimust; neile ei annud rahu meie salajane L. R.

Tüdode tulek tõi uusi tuuli meie L. R-i. Midagi põrutavat küll ei juhtunud, ainult mõned väiksed asjaolukesed hakkasid meie juures ilmnema, pikkamööda, kuid järjest selgemal kujul, mille tõttu nad märgatavaks tingimata said.

Esimene imelik asi: kõigil tekkisid puhtamad kraed kaela. Mõni, pean ütlema, peseb mõnikord ka kaela ja vahetab kraed, kui see juba kuuega ühte värvi muutunud, mitte hiljemini, nagu üks tuttav poiss, kes kandis paberist ameerika kraed kogu kooliaja ja tõustes üliõpilaseks jõulupuul pruudilt kingituseks sai ½ naela kirjut seepi,

nühise (motšalka) ja tervelt pooltosinat kuigi paigatud, siiski pestud ja triigitud kõvu kraesid, mida selle järele kandis kõrvuni, sest pruut oli, nagu öeldakse, perekonnast ja parata polnud tepsugi, sest oled ikkagi üliõpilane ja see on peenem härra.

Teine asi: kui Peeter Kütt, kes on väike, kuid selle eest jaani nossuga, jälle pöidlaga nossusõõrmeid puuris, tuli Linda ja lõi poisil sõrmed ninast välja. Midagi aga ei öelnud. Teised naersid.

3. asi: Linda avaldas soovi pidada ettekannet teemale: „Mis tähendab peen meesterahvas?"

Meie arvasime, et mis tühja enese suud ja kuulajate kõrvu kulutada, see pole ju midagi, aga Linda ei jätnud jonni, ütles: „Seda on teil vaja enne kõike teada. Teie hõljute kõiksugu eluvõõrastes küsimustes taeva all; mida elus just vaja on, selles olete tumedad."

„Mis jutt see on?" pahandas Peeter Kütt.

„„Eluvõõraks" nimetad ülitähtsaid, põhjapanevaid küsimusi inimese elu kohta, nii või?" küsisin.

„Peaaegu," naeris Linda, „ära vihasta siis kohe, Kristjan, eks? Ma mõtlen nii, et inimene ka ennast väliselt ja oma lähemat ümbrust peaks vaatama, mitte jaanipäeval

patseerima kalossid jalas ja vihmavari kaenlas teiste ristiinimeste naeruks."

„Lollid naeravad," öelsin.

„Eks tee nad targaks," väitles tütarlaps, „ma arvan, et lihtsam on kõrvaldada naermise põhjus, kui et kõigile, kes nägema satuvad, selgeks teha, et naerda ei maksa."

Hm! Sõjakas eit. Inglismaal muutuvad eesti tütarlapsed sõjakaks, kui sääl mõne aja viibivad. Ei teadnudki, et Linda nii sõjakas ja järeleandmatu.

Vaatasin oma „saledat, rüütellikult mehist kuju" peeglis.

Hm, hm! Kuju on keskmine. Kõhtu kahjuks pole, kuid küllap ta ette kasvatan, et mitte maha jääda soliidsetest, kõrgetest härradest.

Olen õppimise pressimisest päris kõhnaks jäänud. Võimlema uuesti hakata! Söömiseks aega võtta!

Huvitav vastuolu: kui hakkad kõvasti õppima, siis pole aega keha eest hoolitseda ja ta jääb varju, sulab nagu ära; kui hakkad hoolega keha arendama, võimled, spordid, sööd, masseerid, pesed jne., pole aega vaimlist tööd teha.

Kuidas mõlemaid ühendada?

Kui tahad olla seltskonna-inimene, pead käima inimeste seas; siis aga pole aega süveneda teadusse. Kui süvened teadusse,

ei saa teha „seltskondlikku tööd". Kas saab mõlemaid ühendada? Kas saab sama isik olla suur teadlane ja seltskonnainimene ühtlasi?

Millest see tuleb, et suured kultuuritegelased kehaliselt on sageli väga kohmakad, jätavad saamatute mulje, kuid noormeestel, kes vaimliselt on tühised, on toredad kujud, hää rüht, kindel „esinemine" ja muud seltskonnas ja daamide poolt kõrgesti hinnatavad voorused?

Kui ringi vaatame, saame eraldada välimuse- ja sisu-inimesed, vaimu- ja kõhuinimesed jne. selle järele, milline külg kellelgi tugevaim, „tüsedam".

Tüsedus on millegipärast väga kõrgesti hinnatav. „Tüse" on ülim kiitus. Näiteks öeldi H. Elleri helitööde kohta, et need olevat kõige t ü s e d a m a d eesti heliloomingus.

Henry Ford on ka üsna suur mees võrreldes meie kõhumeestega, kuid peen kui pilbas. Tal ju ometi söögipoolist kõrist alla toppida peaks olema?

Seltskond oma palges ja arvamistes on imelik veider olevus. Sääl mõistuse asemel valitseb kohvitanta.

Kaasvõitleja Vaike Našman pidas ettekande „Meessoo väljasuremisest". See mõte polnud talle taevast pähe kukkunud,

oli meiegi ringis varemini vilksatanud. ometi ta ülesvõtmine tõi küllaltki elavust. Vaike, kes sellest ajast, kui mu agar koolivend Libiseja oli libisenud ilusa preili Pupu-Ute Pipsnäki võrku, oli muutunud suureks meessoo vastaseks ja tuliseks, kõrgeaateliseks naisõiguslaseks, kees täis aatelist viha. Üldse naisõiguslus on kurb asi, sest meesugu rõhutakse liialt alla.

Praegu pole mees muud kui naise käskudetäitja, tema toitja, lõbustaja, hoolitseja.

Kalju ütles: „Teate, tüdrukud, meie asutame oma allatallatud õiguste kaitsmiseks meesõigusluse liikumise. Kõik prouad kohtadelt ära ja koju tagasi, lapsi kasvatama ja suppi keetma."

„Teid paneme suppi keetma!" hüüdis Vaike.

„Kas ka lapsi sünnitama?" küsisin.

„Vuih, häbi," ütles Õie, „milliseid jutte räägite teie, poisid, viisakas seltskonnas."

„Ma ei usu, et sünnitamine häbitegu oleks", öelsin, „väga kahju, kui teie teda selleks peate. Nii on need naisõiguslased!"

„Nüüd on üheõiguslus, aga ikka tuleb neile igalpool kohta anda, omnibuses, rongil ..." arvas Kaarel.

„See on viisakus," ütles Vaike.

„Aga kuidas oleks: mees on perekonna toitja, ta teenib naist, elatab, lõbustab,

aitab teda kõigiti: kas poleks õigem viisakus, et naine tänumärgiks mehele istet annab omnibusel, rongil . . .“ öelsin, „naised olenevad mehest nagu lehed puust, miks nad alati mehi haavavad selle tasuks?“

„Kujutavad enesest ei tea mis,“ ütles Kaarel ja krimpsutas oma pakse huuli, „aga küll me neile näitame! Meessugu ei ole veel välja surnud, ta paneb oma õigused uuesti maksma. Küllalt on ta olnud naiste tujude ori.“

Valmistume jälle teekonnale läbi Eesti.

Olime selle ilusa mõtte matnud koos tema algatajaga, kuid arvasime valesti, et meile südamesooviks saanud kavatsus enam üles ei kerki.

Nimelt läbirääkimiste all võttis Linda sõna. Ta pole kellegi kõnemees ja ei leidnud õigeid sõnu, aga mis ta ütles, oli umbes nii:

„Teate, on nii, et mu isa rääkis, et kui meie tahame, seda tahtis Peeter ka, kui ta haige oli, siis veel olla kõnelnud isale, et ikkagi meie ei jätaks ja läheks välja. Isa kõneles mulle eile jälle seda. Ta lubas meile oma mootorpantooni „Tauras“, küll, seda pole veel olemas, aga ta saab varsti valmis ja lastakse, isa arvas, et juba tuleva nädal, vette, muidugi, ta pole siis ka veel

valmis, aga maikuu lõpuks on kindlasti, mootor sees, lagi pandud, kajut tehtud. Isa ütles, et kui meie tahame, ta annab selle riistapuu meile sõita kogu suveks, annab Vunts-Mihkli kaasa kah, kes teeb mootorile elu sisse."

Nii pidanud oma elu kõige pikema pääst peetud kõne, istus tütarlaps punetades toolile.

„See on väga rõõmustav ja austav sõnum," vastas Kalju, „selle üle tuleb aru pidada."

„Isa lubas igapidi meid toetada," lausus Linda. „See oleks ka Peetri soov olnud. Kuigi ta ise ei saa kaasa tulla, aga ma arvan, see on ühe tema soovi täitmine, ta rääkis alati sellest ümbereesti matkast kuni viimase ajani ja ütles kord mulle, see oli haiglas mõni päev enne surma, et see matk tuleks teostada, kuigi tema, ta ütles, et ega vist elusana haiglast enam ei pääse, kaasa teha ei saa..." Ta hääl katkes ja ta pühkis taskurätikuga üle silmade.

Olime harduses.

„Tead, Kristjan," ütles Linda mulle pärast, „ma mõtlesin, et kas sa ei tahaks meie matkast ka veidi kirjutada."

„Kirjutada? Muidugi! Kindlasti ma kirjutan: see matk annab värsket ainet."

„Seda ma arvasin ka. Aga kus sa avaldad?"

„Küll ei tea."

„Ega keegi ei avalda, kui sul nime pole."

„Aga nime ju ei saa, kui ei avalda."

„Kuidagi meie kirjanikel nimi ikka saadud on. Aga sa võiksid kirjutada."

Kuidas kuulsaks saab.

Kaasinimeste austust kahjuks leiab ainult see, kes on kuidagi imelik, veider, ebaloomulik. Harilikku ei austata. Mõnestki ausast, tublist mehest, kes eluaeg korralikult tööd teinud, kõik maksud maksnud ja ülemuste poolt koosolekutel kätt käinud tõstmas, saab teada alles ta surmakuulutusest. Teine, kes kellegi tapnud või varastanud, on kuulus. Seltskonna-daamid viivad talle vangimajja lilli ja šokolaadi ja külvavad üle abieluettepanekutega. On ju nii veetlev ja põnev armastada meest, kes oma eelmise naise ümber kaela keeratud traksidega ära kägistanud! Näiteks minusugune, kes pole midagi korda saatnud sellist erakordset, ei tule üldse naiste juures arvesse. Oleks mul vähemalt must nahk, selle vastu on naistel nõrkus, või keha üleni karvane — siis veel. Päälegi saaks end näidata laatadel ja ränka raha teenida. Nüüd aga elan elu maha nagu koi seinapraos, keegi ei näe ega kuule mind, nagu

oleksin ainult kambakas komposti, millest elavad taimed, olen see sort inimesi, kes loodud seks, et saaksid sissetulekut vürtsi-, riide- jne. kaupmehed ja riik saaks omad maksud minu hinge päält.

Nüüdsel ajal kuulsus ei ole paraku enam niivõrt tõeliste hiiglaste, kuivõrt kuidagi veidrate kergatsite saatja. Kuulsus on virilaks, viletsaks muutunud. Ta ei märgi enam igakord tõelist suurust, väärtuslikku, võimast, tähtsat saavutist, vaid enam on seotud imelikkuse, uudsuse jne. tõttu tähelepanu äratavate nähetega, skandaaliga.

Kas on mõtet nii väga kuulsust ahnitseda? Kas maksab tema saamiseks raskusi kanda?

Kuulsus on kiiresti hääbuv. Täna kuulus — homme tundmatu.

Need mõtted tulid üles ühenduses Kalju poolt ehitatud kuulipildujaga, mille tegevust ta meile Pärmivabriku taga luhal näitas. Kuulipilduja tuletas enam meele tuletõrje pritsi.

„Töötab surveõhuga," seletas meile ta looja, „töötamise põhimõtted on nagu raskekuulipildujal, selle vahega, et padrunilindi asemel on kassetid."

Kalju laskis mõned lasud siia-sinna märkidele. Laskis pihta ka ühele teispool jõge lootsikus õngitsevale vanamehele, kes kiruma pistis ja politsei lubas tuua.

Varsti avanesid imemasina omaduste näitamiseks palju suuremad võimalused, nimelt kaldale lähenes suure haukumisega kari koeri. Kalju pani kaks meest pumpama.

„Pumbake, nii et rõhumõõtja seisab punasel joonel."

Ta seadis sihikut ja hakkas hoolikasti sihtima läbi binokli, mis oli kruvitud kuulipildujale.

„Kaugusemõõtja näitab 100 mtr. Võtan sihiku 4. Lasen alul üksiklaskudega. Pange tähele vaenlase rinnet vasakult paremale."

Kuulipilduja hakkas pauklema.

Oli näha, mõnigi koer sai valusa vopsu, kuid seda vihasemalt jatkus nende lähenemine.

Hakkasime kartma. Tüdrukud jooksid eemale, meie otsisime keppe ja kive.

Kalju naeris.

„Tulge ruttu kõik tagasi. Vaat — nüüd lasen valanguga. Pumbake kiiresti!"

Kuulipilduja hakkas metsikult ragisema. Kalju vahetas kiiresti padrunikassette.

Koerad peatusid, vingusid, hüplesid, kes pihta sai, jooksis laiali, ikkagi aga liginesid, kuigi kõhelides ja peatumisi.

Kalju peatas kuulipilduja.

„Distants 50 mtr.," ütles ta, „nüüd klaaskuulid mängu, need purunevad nahasse."

Ta sihtis, käed värisesid ärevuses ka juba, siis — koerad olid juba pea nina all ja tüdrukud meie seljataga varjul — avas ta ägeda, võimsa tule.

Mõjus.

Pääletung murdus, koerad tõmbasid sabad jalgade vahele ja jooksid suure haleda vingumisega jõe poole ja kadusid kalda varju meist paremale.

Naersime.

„Koeri hirmutama hää," öelsin pilkega. Tundsin, et minu lootused ekskursiooni juhi kohale Kalju uue trumbiga tugevasti vajusid. Juba Otepää matk tõstis Kalju esikohale. Ja see neetud asi, et ta vanem on. Millegipärast valitakse ikkagi vanem, ka siis, kui ta lollem on. Kibestusin. Nagu poolunes, uimas kuulsin Kaljut seletavat:

„Mitte ainult koertele, vaid ka inimestele, kes tahavad meid kimbutada. Mul on kibedat rohtu: on kuulid igasugused — teravaotsalised puukuulid, näete, siis siin — orgiga kuulid, lihtsad või valusasti sööva võidega määritud. Anna, Kristjan, käsi, katsume."

Ta tahtis mu käele võiet tõmmata.

„Ah jäta!" keelasin.

Ta määris kätt Kaarlil.

„Valus?“

„Ei saa just aru. Nnn... kipitama hakkab küll.“

„Vat,“ ütles Kalju rõõmsalt ja teised naersid. „Siis on lõhkekuulid,“ seletas edasi, „vaadake.“

Ta viskas ühe kuuli eemale maha. See lõhkes järsu praksuga.

„Need killud tungivad nahasse.“

Seltskonna aukartus kasvas iga hetkega.

„See pole veel midagi. Mu päänumber on — pisargaasi laengud. Need tabavad veel 200 mtr. päält. Tabades eset kuul avaneb ja vabastab pisaraidtekitava lahundi, mis pritsib õnnetu tabatu üle. See lahund aurab ruttu ja tekitab pisargaasi kihi, milles silmad löövad vesile. Kes vaenlasena tuleb — nutugaasi näkku!“

„Oled päris suurvaim,“ kostis Linda imeselge hääl. Kuis m i n u südant need sõnad nastikuna salvasid! Ma pole ju suuremeelne, vaid väiklane, kadetseja.

„Tore!“ hüüdis Peeter Kütt.

„Homme hakkame pidama laskeharjutusi,“ seletas Kalju edasi, „võtan ühes märke. Neid seame kaldale ja tulistame liikuvalt laevalt. Ka tulistame ujuvaid märklaudu.“

Kui koju läksime, küsis Linda mult: „Kuule, Kristjan, mis sul on?“

„Mõtlen, kuis ka leiutada mõne riistapuu, et kuulsaks ja tähtsaks saada. Mu pää aga on loll."

„See pole sinu ala."

„Inimesed aga peavad lugu masinast, asjadest. Kes oskab neid teha ja nendega õiendab — see on tähtis. Vihkan kõiki insenere."

„Sa pead tugevaks saama omal alal."

„Mul ei ole ala."

„Sul on see," ütles Linda tõsiselt.

„Ma küll ei tea veel midagi. Mis minust saab — see küsimus vaevab küll."

„Sinust peab saama rahva kasvataja ja südametunnistus. Eks see ole enam väärt kui insener, kes hädaabitöölisi käsutab. Eks ju?"

„Inimeste silmis mitte."

„Minu silmis küll. Mina olen aga ka inimene."

„Ega ei."

„Mis mul siis puudu on, et mind inimeste kilda ei saa arvata?" küsis ta naljatades, kuid kaeblikult väriseva häälega.

„Sa oled enam. Oled Valgus ja Häädus."

„Kui seda oleksin!" kostis tütarlapse hääles sügav igatsus. „Ma tahan nii väga kõigile hää olla."

„Kõigile, hm!" öelsin pahandusega.

„Kuidas sa jälle mõtled? Kuidas võid nii rumalasti mõtelda?"

Kalaatia kiri 5,26 ütleb: „Ärgem olgem tühja au pääle ahned, üksteist ärritades ja üksteist kadetsedes."

Lohutan end sellega, sest peipsilaevastiku admiraliks valiti meie insener. Alati olen tundnud veidi jahedust tolle inimliigi vastu. Igaühel on teatav liik inimesi, kes millegipärast — kas põhjusega või põhjuseta — „seeditavad" pole. Kui urgitseda, saab muidugi jälile, miks mõni nii vastik on.

Palju saginat oli mundriga. See on väga tähtis, sest munder õieti teeb inimese.

Igaühel meist olid oma ettepanekud, mida „viimse veretilgani" kaitsesime.

Jaotasime aukraadid. Kõik, loomulik, tahtsid kindraliks.

Kuid nagu igalpool, kes tugevamad, need teevad, mis tahavad ja määravad enesele kõrged kohad ja hiilgavad aukraadid, nii meiegi.

Nõrgemad — neiks osutusid Vaike, Õie, Kaarel Kütt — pidid leppima õiglaselt määratud aukraadidega. Linda sai ka muidugi kindraliks, loomulik; Vaike aga taheti teha vanem-allohvitseriks, kuid ta nuttis senikaua, kuni tõusis koloneliks; Õiekene polnud nii kindla ja pugeja iseloomuga

ning sai ainult leitnandiks, samuti noor Kaarel.

Teised kõik õmblesime meie mundri pükstele laiad punased riideribad, mida viisakasti nimetatakse lampassideks.

Et rõõmu valmistada ja auahnust tagant kangelastegudele piitsutada, mõtlesime välja terve virna aurahasid, riste, ordeneid, märke.

Kahju, et meil, kõrgetel ülemustel, puudusid alamväelased täiesti, keda enese eest teenima ja raskusi kandma oleksime pannud, nii pidime ise kõik töö ära tegema.

So. Aga olime juba kaugele jõudnud oma töös:

Oli nagu loomulik, et kindralite kindraliks, nimetasime seda ülikõrget auastet „kindral-superintsidendiks", sai meie insener Kalju. 1) Ta oli vanem, 2) autoriteetseim ja 3) jne.

Algul valisime „kinnisel, salajasel" häältelusel, siis sai igaüks ühepalju hääli, s. o. ühe hääle (iseenda oma).

Siis kisklesime 2 tundi, selles kakluses võitis Kalju kordkorralt enam pooldajaid ja viimaks tunnustasime teda ühel häälel.

Kes saab juhiks, seda saab teada sel teel, et koguda rea (ütleme 500) mingil alal juhiks olnud isikute eluloo- ja iseloomukirjeldused, siis hakata vaatama, kas on

mingit sidet iseloomu ja juhikssaamise, juhikssaamise ja juhuste vahel.

Nii uurida välja, mis omadused peavad olema, et saada juhiks.

Niipalju, kui on võimalik märgata olnud, oleksid juhi omadused järgmised:

1. Rahulikkus ja kindlus. Ta peab olema kalju, millele teised saavad toetuda. Kui ta ongi kuidagi ärevuses, ikka peab alla suruma seesmise kindlusetuse, end valitsema. Ta peab sageli näima hoopis teissugusena kui ta on.

2. Oskama teisi rakendada sihtide teenistusse. Tal peab olema oskus inimesi teenima panna vajalisi sihte, nii et inimesed seda peavad vabatahtliku, anduva, neid rahuldava teenistusena. Peab oskama koondada jõude, neile igaühele sobivad ülesanded kätte andma.

3. Peab esindama teatavaid sihte. Ise ta ei pruugi neid välja mõelda. Ta võib neid võtta tarkadelt meestelt, kes üksinduse kambrites maailma saladusi uurivad, kuid kes ise mahti ei saa, ei taha või ei suudagi oma uurimuste tulemusi elus rakendada tegelikult.

4. Peab oskama inimesi kohelda. Ta ei tohi kedagi teravasti raiuda, kellegi isikut ja inimau alla suruda, nagu teevad mõned „juhid". Ta peab hästi läbi saama kõi-

giga, ka vaenlastega, olema viisakas, alati sõbralik, kuid tõsine ühtlasi.

5. Peab olema hää arvestaja ja olukordade hindaja ning arenguteede, võimaluste ettenägija, lahtiste silmadega olema. Tal peab olema lahtine mõistus, nagu öeldakse. Ta ei pruugi sügav olla, kuid avar. Ta ei tohi kinni jääda peensustesse, kõrvalistesse asjusse, vaid peab ikka suuri jooni ja otsustavaid tegureid nägema nende koostoimimises.

6. Peab põhjalikult tundma antud olukordi ja terasesti jälgima muudatusi neis.

7. Peab olema julge, kangekaelne, taganematu, kes ettevõetut ja vajalist teostamast ei loobu. Tal peab olema usk oma asjasse, see peab loitma piiritu kirglikkusega, mis nakatab teisi, kisub kaasa.

Nende omaduste ja kalduvustega inimene, kui ta aus ja õiglane on, võib palju hääd teha rahvale ja riigile.

„Ülemad" ja „alamad."

On hirmus asi, et meie kõik ei ole ühesugused vabad, auväärsed, üllad looduse valitsejad, nagu inimest pidulikult hüütakse, vaid oleme jaotatud astmeliselt nii, et üks aseneb võimu poolest kõrgemal kui teine.

Võrrelge, kuidas meie suhtume pätisse ja kuidas suhtume ministrisse. On ikka vahet!

Kõige eeskujulikumalt on vahetegemine läbi viidud kaitsevägedes juba Kiideoni ajast pääle.

Ei saa eitada kindla korra ja alluvuse tarvet. Vaielda võib ainult viiside vastu, kuidas see alluvus ja kord teostatakse.

Kui kõneleme inimesega, siis tunneme selgesti, kas ta meid enese alamaks, ülemaks või ühevääreks peab. Mõnikord naerame salakesi, kui keegi suhtub nii väga üleolevalt. Eriti oskavad üleolevad olla naised, kes paraku mõnigi kord ise üsna sisuvaesed ja kergekaalulised.

Sageli on „ülemate" suhtumine „alamatesse" viimaste inimeseau tallav. Üldse koheldakse sageli kaasinimesi hooletult, toorelt. Kaitsevägedes on mõnikord noorte, sõjakooli äsja lõpetanud n.-leitnantide suhtumine alluvaisse õige kõrgetooniline, noriv. See tekitab sõdurite hinges haavusi.

Maakeral üldse liialt inimest hinnatakse selle järele, mis koht tal on, vähe aga selle järele, mis ta ise on. Nii näiteks kõrgel ametkohal seisev kõlupää on austatavam kui kirjanik ja teadlane, kes seisab inimkonna vaimuelu kõrgustipul. See on üpris imelik.

Noor suvi on täies puhkemises, kuid ööd olid külmad.

Linda tuli.

„Mida öelsid kodus?“ küsisin.

„Ei midagi.“ Linda ei valeta, aga tõtt öelda, kuhu meie lähme, oleks ka imelik, sellest ei saada aru. On palju häid asju, mida tegemata jätame kartes, et teised ei saa sellest aru.

Ruttasime ujula poole.

Sääl mustab mägi. Mõned ristid astuvad kuuskede vahelt esile tervitades.

„Siit üles,“ öelsin.

Linda kõhkles — ülesminek pea seinasarnasele järsule kallakule — võib-olla on tütarlastel mõned riidevärgid nii, et ei anna ronida.

„Hää küll, siis siit,“ nõustusin lamedamale teele.

„Ei, ma tahan just siit,“ otsustas.

Ronisin ees ja tirisin teda kättpidi järele.

Surnuaia kuused mühisesid uniselt. Olime üksi kooljate vallas.

„Ma kardan,“ sosistas Tüd.

„Ära seljataha vaata ega kõrvale. Sääl praegu —“

„Ma kardan.“

„Näed risti kohal puude all valge, näed, käega kutsub, ära parem vaata, aga sääl, kuuled — sammud, liiv krõbiseb... hiilib... vargsi...“

Tütarlaps surus end minule enam ja enam ligi ja värises. Kes teab, kas see oli kartusest. Võib-olla, ta külmetas, sest tuul lõõskles päris vingelt, või tahtis end niisama minu vastu suruda. Nüüd oli seks soodus juhus. Ega see halb ole. Linda on loodud hää olema. Ta tahab sõprust, poolehoidu ning südamlikku tundetsemist.

Astusime edasi.

Tähed sirasid, elasid. Vahest langes mõni.

Astusime edasi.

Meie ei rääkinud. Milleks? Vaikus kõneleb enam sel imelisel tunnil.

Lasksime enesele mõjuda öise kalmistu karmi, õudset ilu.

Astusime edasi.

Peatusime.

„Näed, kui palju!“

Jah, tähed langesid robinal.

„Vaata, kui tore on Linnutee. Kuidas vilgub ja särab.“

„Jaah,“ kõlas tütarlapse hääl ihastunult.

Astusime edasi.

Kuu hakkas paistma pilve tagant, mis oli kõrvale nihkunud. Ta salapärane valgus kallus üle puude ja ristide mahedasti.

Jalgradadele tulid igasugused varjud. Kogu maastik omas sügavuse ja jooned teravuse.

„Kui kena on vaiksetes aedades," öelsin, „eks ole?"

„Jah on."

Kui oli aed vahel, ronisime üle. Tüd oli tragi ronima. Tal rebenes küll mingi asi taagelvärgis, aga ütles, et pole viga.

Käisime sellegi kalmistu läbi risti-rästi.

Eemalt kostis mingi tume mõmin.

Jäime kuulatama.

„Läheme, vaatame," sosistasin.

„Anna mulle oma käsi," ütles tema kartlikult.

Nii liginesime tasakesi muru mööda häältele.

„Inimesed, mitte vaimud."

Nihkusime põõsastiku tagant veel lähemale ja nägime: kolm meest, räbaldunud, habetunud, mustad, istusid haual ja mängisid kaarte. Haua keskel seisis kaks denaturaadipudelit.

„Kuradi niru, pane äss mängu," mögas üks, võttis pudeli ja kallutas ahnelt suule. „Ahh!"

„Säh, lõika värvid sisse, on saksem," ütles teine ja viskas joojale jupi värvipliiatsit. See kaapis pliiatsitera pudelisse, loksutas pudelit tublisti, vaatas vastu valget ja — ta nägi meid, kuid enne, kui ta koh-

metusest toibus ja sõpradele meist teatas, olime hiilinud eemale paksude puhmaste taha ja eemaldusime kiiresti. Mehed küll ei kuuldunud meid jälgima hakkavat.

„Oh, ma kardan nii väga," ütles Linda.

Järgmisel jalutusel õitsvates aedades julgesin juba tüdot käe alt hoida, ta sallis, pole viga. Seda nimetatakse tütarlapsele lähenemiseks. See on hirmus aeganõudev ja kahjulik tegevus, mis röövib muuks vajalikke elutundisid.

Kolmandal jalutusel nööpisin ta palitu lahti ja lükkasin käe ümber piha. Ta sallis. Muidugi algul tõrkus, aga ma ei teinud väljagi, nii ta tegi, nagu ei märkakski mu kätt.

Ei ole põhjust arvata, et mina noh... nii või... Ei, olin temale vihane haavava kirja pärast ja otsustanud mitte iial talle seda andestada ja nüüd hoidsin kätt ta ümber lihtsalt seepärast, et nii oli hää tunne. Muidugi on ükskõik, kelle ümber käsi on. Kogu see totsidega tegelemine on hirmus ajaraisk ja nendega tuleb asju ruttu ajada — üks, kaks, kolm. Ohkamine, need igavesed lõpmatud jalutus-, kinoskäigud jne, on asjatud.

Nii mõtlesin, kuid tegelikult tegin vastupidi. Igal kohtamisel käisin temaga vähemalt 10 km maha, nagu oleks tüd — tütarlaps mõni jalgväe pataljon, aga midagi,

ta sammus tragilt, kitsas terav ninake rõõmsasti püsti. Ta oli väga sõbralik, ühtlasi väga tagasihoidlik.

Oma koolitöö hoidsin kuidagi veepääl ja sain järelkatseteta — esimest korda — järgmisse klassi.

Viimaks sai mootorpantoon valmis.

Vettelaskmist pühitsesime lõbusasti. Kindral-superintsident lõikas katki eestivärvilise lindi, hiivasime eesti lipu, peeti kõnet, lasti elada ehitajat ja firmat, ja lõpuks saime koguni proovisõidu.

See oli õnnestav. Tundsime end vabade meriröövlitena. Rõõmsasti „Elagu Elu" rassis vastuvett ülespoole. Kärevere alt pöördusime tagasi.

Nüüd ärevusest vaevalt saime öösiti magada.

Viimaks ometi jõudis kauaoodatud päev.

„Elagu Elu" pärivett Emajõge.

L. R. laevastiku juhataja

käsukiri

nr. 6.

9. juulil 193*. a. L. R. kasarmutes.

§ 1.

10. juulil s. a.:

1) korrapidaja ohvitser kindral P. Kütt;
2) piilkonnas kindral K. Našman;

3) lauakatja ltn. Õ. Virkus;
4) köögis kol. V. Našman.

§ 2.

Käsin laevastiku sõiduvalmis olla 10. 08. kell 02.30. Lipp hiivata kell 03.00. Väljasõit kell 03.06.

§ 3.

Avaldan teadmiseks sissetulnud telegrammid: Rikastage matkal oma hinged. Dir. A. Kõva. Leidku teie üritus palju järeltegijaid, V. Tamm, koolivalitsuse juhataja. Õppige armastama kodumaad. O. Peterson ja Ko laevandus.

§ 4.

Karistan kol. V. Našmani selle eest, et ta kooliõdedele avaldas minu t. sal. ringkirja sisu, märkusega.

§ 5.

Sisekorra § 1085 p. 6. täienduseks: „Tervitusel peab pöidla ja esimese sõrme vahe olema 3,5 sm endise 3,45 asemel.“ Selle vastu eksijaid karistan arestiga kuni 21 päeva.

§ 6.

Karistan kindr. K. Našmani teenistuslehte sissekantava hoiatusega selle eest, et tema 09.08 s. a. kell 1000 olles laadimise

juhataja ei näinud jalgratta Tartu nr. 1444 pumba kadumist.

§ 7.

07.08 skp. kindral P. Kütt sooritas rahuldavate tagajärgedega II j. kv. velskeri katse, määran tema laevastiku vanemarstiks vanusega 10.08 skp.

K. Virkus,
kindral-superintsident,
peipsi ja teiste ühendatud vete
admiral.

Njah. Meele võttis hapuks, et kaasa tuli baronet Sacherwell D. Smith, muidugi Linda palutuna, kuid puhus karge tuul, võttis pää klaariks.

Päike tõusis, insener ragistas oma impritsi, meie lasksime volvreist kah oma särtsud vastu selget taevast, Vunts-Mihkel lõi auru sisse ja „Elagu Elu" alustas kuningliku aeglusega pikka retke ümber Eesti.

Oli väga varane, kivine linn lamas täiesti vaikides. Ainult tuvid kõndisid munakul ja otsisid terakesi. Hüvasti!

Kuid varsti jäi seljataha kõntsane linn, kitsastesse karpidesse surutud patutsevate elanikkudega. Hüvasti!

Olime vaba looduse sülle jõudnud ja rõõmsasti libisesid meie pilgud üle uhkesti

liiletatud luhtade kaugustesse, kus metsad sinises udus nõrgalt suitsesid.

Elagu elu! Meel oli imelahe. Südames vooglesid õrnad, lustilised vood, mängis ülimaine muusika, ja ei saanud teisiti, kui lasksime laulu lahti.

Mis muud kui L. R. enese rändamislaulu meie lauluraamatust.

Kõlas võimsalt noorte hingede ülev, pühalik viis:

Kevade tee!
Rõõmsa elu meelitav hüüd—
hinge kuis tungib see!

Rändama siis!
Avasilmi mida kõik näed!
Joovastav kutsub viis.

Kuhu meid viib
üle kuldse särava vee
purjeka valge tiib?

Väsime kui,
õhtul kandvad lillede pääle
unede pehmed käed.

Kevade tee
rõõmsa elu meelitav hüüd —
hinge kuis tungib see!

Seda laulsime pea Luunjani. Mootorlaev „Elagu Elu" sõitis tulise ajuga, et ru-

temini välja jõuda tundmatutele voogudele varemininägemata randade suunas.

Kõrgel lehvis meie lipp.

Nii imelahe oli hingel, valge, soe, tuuline-vaba.

Meie laulud tervitasid ärkavaid talusid ja tööleruttavaid inimesi. Lehvitasime ja meile lehvitati vastu.

Viimaks tulid tühjad Emajõe luhad, kus silm ei seletanud kuni silmapiirini muud, kui lagedat, madalat maad, kus sekka ilmet mitmekesistas mõni üksik puu, millele valjult kraaksudes laskus vareseparv.

„Elagu Elu" seisab ankrus Praagal. Teised „kuulavad maad", õngitsevad, korjavad taimi, mina aga ei tee midagi kaasa.

Minul metsik valu närib südant.

Mina vaene, väike õpilane!

Miks pole minu isal hobusetalli, ajaloolist lossi ja jahikoeri, vaid ainult kolmetoaline korter ja paar ruutmeetrit maad, seegi liivane, surnuaial?

Nimelt juba meie esimesel peatusel hakkasin tundma valusaid nuge südames. Küll pistsid. Miks neid tähele panen? Millest nad tekkinud äkki?

Mina vaene, jõuetu poiss! Koolipoiss, kel vähemalt 10 a. veel õppida ees, ei muud, kui 10 a. küürutada raamatuil.

Aga elu — läheb edasi; kõik teised teevad midagi, on midagi; mina aga ikka istun raamatutega, ikka istun, tont võtku! ja elu läheb mööda minust.

Raamatuid on nii palju kokku kirjutatud, tarkust nii palju kokku kantud, et inimese eluiga ja jõud naeruväärselt lühike ning jõuetu on neid valitsema. Nagu hiir Egiptuse viljasalves suudan vaid pisiosakese endasse tõmmata ja — pean keelduma, et mitte mu elu ei mööduks teadmiste omandamisel, mis ju toimub elu elamise tarvis, milleks aga võimalusi pole, kui aeg veeta teadmisi omandades.

Tuleb luua tasakaal, õige mõõt, piir tõmmata, kui palju õppida ja kui palju teotseda, luua.

Need mõtted mõlkusid meeles, mõeldes, võrreldes end noore baronet Sacherwell D. Smithiga — selle priske inglasega, kellele maailmas ühtki raskust ega mõistatust pole.

Viimaks hakkavad mul rusikad sügelema tolle poisi pääle. Sellest ajast, kui YMCA-s poksikursuse kaasa olin teinud, meeldib mul vahetevahel küsimusi lahendada rusikate abil. See on kõige selgem abinõu. Sellest saab igaüks aru.

Minu ohver tuli õngitsemast koos Lindaga. Ja muidugi, Linda tahab harjutada

inglise keelt nii väga, muidugi. Astusin järsku ta ette:

„Mylord, kas teie ei suvatseks pidada üks poksimatš?“

„Why? Suure häämeelega.“ Ta hallid silmad lõid särama.

„Siis on hästi.“

„But... aga kellega oleks mul see au?“

„Mylord, võib-olla, austaksite mind sellega.“

„You, my sir?“ küsis inglane veidi umbusklikult, sest ei saa öelda, et mul just poksija välimus oleks.

„Jes.“

„O!.. Kus te olete õppinud?“

„Niisama,“ ümahtasin ja viisin jutu mujale: „aga Teie, milord John?“

„Enne Etonis meie vana Schmischthwistheri juures, pärast oli võimalus võttma eratund english poksmeister John Murthstherilt. Temal olema very fine uppercut. Mina näitama Teile see uppercut.“

Mul käis väike värin südamest läbi mõeldes inglise meistri õpilase uppercutile, mida au saada mul ees seisab, kuid lootsin end kokku võtta. Lootsin enese kiirusele, sest inglane näis olevat loid, aeglane, nagu täissöönud madu.

„Ka Te tahtma kohe?“

„Katsuksime küll.“

Lootsin oma südamevalu tema turjale tühjaks peksa.

„Tegema üks matš, publikum ka."

Inglane pistis käe tasku, tõmbas taskuraamatu ja hakkas võistlevaid paare üles märkima.

„Kristjan, sa jäta parem," sosistas Linda mulle, „ta taob su vaeseomaks."

„Seda alles näeme, kes kelle."

Esimese paarina läksid kokku naispoksijad — Vaike ja Õie. Mõlemad olid umbes ühesuurused, saledate tugevate kehadega ja hästi arenenud käevartega tüdrukud.

Algas kohe Vaike ägeda pääletungiga, ta hoobid tabasid Õie pääd, lõuga ja rinda, kuid ka Õie andis vastu priskesti. Siis aga sai Vaike hirmus vihaseks. Ta hakkas Õiele metsikult pääle tungima.

Õie veidi pani vastu, põikles, juhtis hoope kõrvale, kuid viimaks põgenes ringist.

Teine paar olid vennad Kaarel ja Peeter. See on enam maadlus kui poks. Jäi õieti segaseks, kes võitis, seepärast kohtunikud andsid vanemale vennale „töövõidu".

Nüüd astusin inglasega ringi. Ta oli rahulik, mina närveerisin väga, sest põlesin tulises ihas talle peksa anda.

Alustasin pääletungi õige ettevaatlikult. Esimene ring läks niisama. Ta ainult

tõrjus mu hoope, ainult kord torkas mulle rinda.

Teisel ringil inglane muutus aktiivsemaks. Käisin kord maas. Muidu läks niisama.

Kolmas ring läks ka niisama.

Neljandal ringil tundsin end tugevasti väsinuna, kurnatuna. Ta tungis pääle. Kaitsesin. Mõnikord võtsin jõu kokku ja andsin vastu. Üks ta hoop lõi mul ninast mahla välja, see jooksis lodinal. Hing kargas hirmsat viha täis ja pimesi hakkasin vastast peksma kuhu juhtus. Kuulsin tüdrukute ehmunud kilkeid, siis viimaks tundsin peas sellise obaduse, et kõik tümisema hakkas, silmis mustaks lõi ja teadvus kadus. Knock-out, mõtlesin viimaselt.

Kui toibusin, leidsin end pikali, külm kompress pääs. Tuli meele olnu, süda kargas täis, viskasin kompressi ära ja ajasin end jalule, aga ei — kindaid polnud enam käes, et edasi lüüa.

Sacherwell tuli minu poole ja sirutas mulle käe.

Ma ei võtnud seda vastu, vaid läksin kõrvale.

„Sa ei ole aumees, Kristjan," ütles Linda tõsiselt.

Ma ei lausunud midagi, jooksin alla ja viskusin oma koisse.

Surra! Unustuda! Unustuda! Surra! Ei tahtnud muud. Sõitku põrgu Linda ja Sacherwell!

Mina — pekstud koer! Lähen teist tuupima ja saan ise nahatäie. See knock-out tuli igatahes sellest, et ma üldse ette enam ei vaadanud.

Kuulsin, kuidas üleval teised valmistusid uuesti minema kalastusele. Meil oli väike noot, haviundasid ja Sacherwellil spinning. Siin tõotus kala saada, kohad olid hääd sääl eemal, sopilised vaiksed käärud...

Varsti vaibus müdin ja jutt üleval.

Tõusin koilt ja läksin õhu kätte.

Viimaks võtsin ka ise ühe ülejäänud õngelati ja siitsamast heitsin õnge üle parda.

Nüüd hakkasid võistluse tagajärjed end tunda andma, pääle tuimalt valutava nina oli rind ja käevarred täis valusaid kohti, siniseid plekke, otsmikul ja pääs leidsin 4—5 päris keskmist muhku.

Aga sääl kala hakkas nokkima ja tõmbasingi 5 ahvenat järjest välja. See tõstatas tuju.

Õhtu eel laev liikus Varnjasse. Vaatasime läbi selle huvitava venepärase küla ja matkalustis müristasime edasi Kasepääle, Lahele, Ninale ja jäime ööks Pusile. Tüd-

rukud magasid laeval, meie lõime kaldale telgi lahti.

Hommikul käisime sees Kallastel. Säält otsustasime teha hüppe otse Vasknarva üle lageda järve.

Kipun saama norutajaks ja irisejaks.

Mulle oli mõõdetud samade mõõtudega, millega teisele mõõtsin (Matteuse 6, 2). Hää küll. Nii peabki olema.

Valutavate muhkudega ja haavadega istusin konukil koil.

Ei rääkinud kellegagi sõnakestki. Ei osanud kaotuses meheks jääda, haavused alla neelata ja lahket nägu teha. Kui kehvalt veab, tõmban saba jalgade vahele ja põgenen. Halb, halb.

„Elagu Elu" hoidis kurssi Vasknarva pääle. Puhus päris keskmine tuul, muidu oli ilm ilus. Tuul ei ole sõber meie laevukesele, kelle ehituses pole ette nähtud Peipsi priskete lainete tarvis kõrgeid pardaid ja sügavat istumist. Meie pantoon on lamepõhjaline, vana Peterson on tema mõelnud edaspidi huvisõidu laevaks ka neis vetes, kuhu teravapõhjalised sõidukid üldse ligi ei pääse.

Vunts-Mihkel sai rahutuks: „Mul naine ja 6 last kodus, kui te, hullud, laeva upu-

tate, ma pole kah ujuja, perekond jääb toitjata."

Järv mustas süngelt ja lained käisid kõrgelt.

Keerasime sisse Mustvee sadamasse.

Mustvees oli gulänje. Läksid mõned meist ka vaatama, aga varsti tulid pooljoostes tagasi, kari poisikesi ja habemikke kannul, kaikad ja pussid käes, suur kisa ja madin oli.

„J-att! j-att!" karjusid habemikud; poisid hakkasid meid kividega pilduma, meie põiklesime nende eest kõrvale.

Kalju tõmbas kuulipilduja välja.

Seda nähes kostis ründajate jõugust vihaseid hüüdeid, üks purjus mees võttis brauningu ja lasi kärtsu, kuhu — ei tea, kuid käsi oli sirutatud meie poole.

Kalju teotses ruttu.

„Tuleb lasta pisaraga, muudega ärritab ja haavabki, saame ise niklit kerre neilt veel. Kaarel, sa ulatad kassette."

Ta sihtis kaua hoolikasti. Meestejõuk liikus kaldal sõjakalt. Kui veel teine revolvripauk kostis, ei oodanud Kalju enam.

Avas tule.

Kuuliprits lõgistas rajuliselt.

„Ahaa! Mõjub!" hüüdis Kaarel.

Jõuk lagunes, mõned läksid joostes,

mõned hoides kätega silmi, olid nagu kaotanud suuna ja liginesid veele.

Nurga tagant tulid joostes nähtavale kaks ilmatupaksu kordnikku, nuiad peos.

Vunts-Mihkel aga oli löönud vindi käima ja „Elagu Elu" eemaldus pervest oma 10 km tunnikiirusega. Varsti olime ½ km eemal.

Kallas tühjenes peagi.

Meie aga võtsime kursi Lohusuu pääle.

Oli nii olnud, et meie poisid hakanud tüdrukutega tantsima, garmoška olevat üüranud, aga Mustvee poisid polla sallinud ja tükkinud naha pääle. Meie poisid visanud varvast, muidu oleks haprasti läinud, öelsid.

Kui Lohusuhu jõudsime ja vaiksele Avijõele kurjade murdlainete eest pagesime, oli päev juba õhtunemas.

„Jääme parem Rannapungerjale," arvas Kalju, „sääl on loodus metsikum."

Edasi pärast seda, kui olime varustunud toidupoolisega.

Säälgi aga tundus olemine kuidagi kõhe ja lõime sõidu edasi.

Meeldis jääda Olesnitsale, sõitsime mööda jõge tükk maad üles tiheda metsa alla.

Kui ilus siin oli! Kui vaikne!

Suurte mändide alla lõime telgi üles ja

tegime tule. Küpsetasime kalu, sõime ka ostetud suitsuangerjaid värske leivaga ja jõime mune. Pärast meesterahvad heitsid telgi alla, tüdrukud meie ristleja tillukesesse kajutisse.

Täna oli minu valvekord. Läksin laevale, tõmbasin kuulipildujalt katte ja panin lõhkekuulidega kasseti pääle, siis pumpasin surveõhu palloonid õhku täis.

Mu ülesandeks oli ka aegajalt meie laagri lähem ümbrus läbi vaadata.

Esimesel ringkäigul leidsin neli poissi lähikonnas luusimas, teatasin sest laagrisse.

Midagi ei juhtunud, üllatusi võõraste poolt. Teisel ringkäigul juba leidsin ümbruse tühja.

Tundsin astumist selja taga, pöördusin järsku — Linda!

„Ei olnud und. Ei raatsi ka magada. Harva ju neid kauneid suveöid, kus ei tea, kas kõik see ilu on ilmsi või unes, kas mind üldse olemas on."

Linda tahab minuga rääkida.

„Tõesti on muinasjutuline see kõik," möönsin.

Linda vaikis, siis ütles tasa:

„Tead, mul on üks väike palve sulle!"

„Ole lahke! Võib-olla soovid, et laevalt lahkun?“

„Sa oled häbematu!“

Ajas selja uhkelt sirgu, pööras järsult ümber ja läks ära — mööda silda maale ja kadus kiiresti puude varju.

Hakkasin kartma midagi paha ja ruttasin järele.

Jah, muidugi, ta oli kummuli maas pikas rohus ja nuttis, käed silmil. Ta suur, tugev keha vabises.

„Linda, andesta, ütle, mis see oli?“

„Ma ei tea enam, kas kannatan välja. Oled mulle... liiga... halb alati... ma... tahtsin sulle öelda, et mammi soovib, et John... s. o. tulevikus, kui kooli lõpetan...“

Sain aru ja käratasin tulivihaselt: „Soovin õnne!“

„Oled hirmus poiss. Rumal ka... Sa ei saa midagi aru... Ma... ei julge sulle enam rääkidagi... Ma mõtlesin... hoopis teisiti...“

„Tüdi, tõuse üles, kuule.“

Ta keeras end pikkamisi. Upitasin ta jalule.

Püüdsin kõnelda rahulikult, külmalt, vaenuga, kuid süda hakkas ärevasti põksuma, aimasin midagi hääd.

Kuid elu ei ole Looduse kroonine romaan: Ei juhtunud midagi.

Linda raputas pääd: „Ma ei räägi enam."

„Kas üldse mitte või?"

„Sa nähtavasti tahad seda?" küsis haavunult. Ta huuled olid imelikult pruntis ja silmad vaatasid kõõrdi, nagu pahasel lapsel.

Tükk aega seisis ta nii, siis ütles: „Hääd ööd!" ja puges kajutisse.

Kahjuks öösi ei juhtunud midagi ja hommikul läksin magama.

Kui ärkasin, kuulsin, et oleme läbistanud Vasknarva, oleme juba ammu Narvajõel ja praegu Uusnova küla all, ligineme varsti kuulsale Kriuša külale. Kobisin kähku välja.

Oli kaunis vaikne ilm. Päike säras heledasti.

Seirasime binokleist Kriuša küla. Kalju seletas Vabadussõja võitlustest Kriuša juures.

Käisime maas ja tutvusime nende paikadega lähemalt.

Peda jõe suus tegime peatuse.

Kalju ja mina võtsime püssi, inglane võttis oma püssi ja luusisime mitu tundi kõrgastikus. Kalju laskis 2, mina 1 ja inglane 2 parti. Mõnele tuli järele ujuda, sest koera polnud.

Vennad Kaarel ja Peeter olid õngitsenud kümmekond suurt ahvenat ja tõmmanud spinningugi ühe havipoja.

Sel õhtul oli meie naisväel palju tööd partide kitkumisega ja kalade rappimisega.

Vaike oli kehv kokk, kuid Linda ja Õie valmistasid road päris suupäraseks. Kõik 5 parti ja ahvenad sõime näljastena ära.

Pärast luusisime veel niisama ümber. Uurisin maad Kõrgesoo suunas.

Olin käinud ära mõne kilomeetri, kui mulle järele jõudis Linda.

„Ära pahanda, Kristjan, eks?"

„Mille üle?"

„Sa oled mulle hää, eks ole?"

„??"

Linda hakkas tasakesi itkema. Ta õlad vappusid.

„Ära nuta, tüdikene!" Silitasin ta pääd. Kuid ta ajas virivimmi üha jõudsamini.

„Kristjan, sa pead laskma mind nutta, palju nutta... nii on mul kergem." Ta toetus puule.

„Ega sa pole mulle pahane?" küsis ta uuesti.

„Tüdi, kuidas tuled sellele?'

„Sa oled mulle alati... halb olnud, alati mind sügavasti haavanud..."

„Peaksid minust hoiduma. Ma öelsin: kui sulle see vajalik, lähen ära. Narvast

rongile ja Tartu otsemaid tagasi. Miks sa mulle varemini ei öelnud?"

„Oled rumal poiss, midagi ei taipa," ütles ta poolnuttes, poolnaerdes.

Surusin hambad risti. Südant läbistas külm laine.

„Ma ei tohi kõike taibata," vastasin süngelt, „sa peaksid seda mõistma."

„Ei, seda ma küll ei mõista," naeris ta.

Siis rõõmsalt vesteldes kõndisime mõni aeg ja pöördusime tagasi.

Järgmine päev oli väheluuleline, sest toimetasime oma mootorpraami vedamist mööda kuiva maad Kulgust, kuni allpool Narva koske saime ta uuesti vesile lükata. Seda kuivamaal vedu toimetasime veoauto puksiiris. Meie laev allapandud ratastel veeres edasi kah, kuid üks ratas murdus, panime palgi asemele, siis läks vedu viletsamini. Ajal, mis üle jäi, kolasime läbi tolle huvitava ajaloolise linna ja õhtul juba sõitsime pärivett Narva-Jõesuu poole.

Tõrvalast allpool mingi nimetu saarekese all jäime ööks ankrusse.

Pean võtma kokku kõik jõu, et täitsa meheks saada.

Järgmisel hommikul sõitsime Narva-Jõesuu sadamasse ja asetsesime „Pauli" kõrvale, siis aga eemale, nähes, et „Paulil"

on halb harjumus tihti ära käia: nii võib ta meie laevakese uputadagi; viisime ta vaiksemasse kohta.

Siis läksime alevisse, sesse moodsasse Paabelisse, kus inimestel päämure aega surnuks lüüa ja seigelda.

Pärast lõunat sõitsime mööda unise Roossoni vesi piiri poole.

Ööbimiskohaks võtsime käärusaare Väike-Arssi juures. Siin uuriti meid põhjalikult piirivalvurite poolt, siis jäeti sõbralikult rahule.

Olime jälle sel õhtul vestelnud looduse ilust, vaadelnud tähti, valvanud, mil mõni neist langeb.

„Mida mõtled, kui langeb?" küsis Linda.

„Ainult üht," öelsin. „Mida — ei või öelda. Aga sina?"

„Ka ainult üht," vastas Linda rõõmsa värinaga hääles.

„Aga mida?" oli minu kord küsida.

„Ka ei või öelda."

„Võib-olla, siis mõtleme sama?"

„Seda arvan ka mina," ütles Linda tasa ja nihkus mulle lähemale, vaatas mind tükk aega ja küsis äkki: „Eks ole, Kristjan, sa kasvad õige suureks, tugevaks ja targaks, eks?"

„Mistarvis?" küsisin.

„Rumal poiss oled..."

„Tänan. Seda ütled mulle alati."

„Andesta. Kuid oled tõepoolest rumal, sa ei mõista naise hingeelu, kuigi õde olemas."

„Kes see naine on?"

„... Näiteks mina?"

„Sa oled ju alles tüdi."

„Tüdi on ka naine, ta on noor naine. Sina oled noor mees."

„See ongi mu õnnetus, et pole. Olen poiss. Oleksin mees, räägiksin sinuga teist keelt. Ma ei ole nii rumal kui arvad."

Pärast seda telgis lamades ei saanudki ma magada. Mõtlesin kõik aeg tagasi olnud vestlusele. Südames sõõrutusid soojad, rõõmsad joad. Värskelt, lootvalt ja julgelt tagus süda: „Püüa kõigest väest! Püüa kõigest väest!" See hüüd on inimese vere hüüd.

Viskusin üles, tõmbasin ropsti kampsoni selga ja jooksin välja.

Jahutada pääd!

Neid tähti! Neid tähti!

Kui uljasti säravad, kui võimsalt laulavad hääletus kauguses igaviku meloodiat!

Kui hästi läheb, siis 10 aasta pärast kõnelen Lindale hoopis muud. Muidugi, loll nimi — Našman tuleb eestistada, sest proua Našmani nimi kõlab umbes nagu proua Hasimann või proua Kodujänes.

Kuid 10 aastat! See pole nagu homme ja ülehomme!

Kuidas võib Linda nii julge olla? Ei tohi ju nüüd ligineda, see on enneaegne, ei ole aus.

Mina tõotan mitte talle enne ligineda kui temaga abielluda saan.

Mina tõotan mitte mängida tütarlapse tundmustega, neid asjatult ja enneaegu üles kütta.

Seda tahan Lindale öelda ja tema peab sellest aru saama. Peab loobuma oma liibumisest, najatamisest minule.

Sest see on kohutav enneaegsus. Enne pean haridustee lõpetama täiesti, siis alles on õige aeg. Enne pean täieliseks raudseks ja tuleskarastatud meheks ning inimeseks saama, alles siis.

Pean kõvemini läbi vaatama oma vigu. Mu hinges käärib sügav kahetsus, et laisk olen olnud.

Suur pahe on äkiline meel ja terav keel. Teravkeelset välditakse kui kiskjat looma.

Ei ole voorused püsivad, kui neid ei harjutata, ei pingututa nende pidamises.

Täpsus, hoolikus, ettevaatlikkus, kokkuhoidlikkus, järjekindlus — kuldsed harjumused!

Pean koostama põhjaliku enesekasvatuse kava, muidu ei ole alati selgesti silma ees enese isiku ülesehitamise töö.

Mina, vaene, vaene poisike!

Peaks ometi rutem mööduma see hirmus aeg poissinimese elus, mida kutsutakse murdeeaks!

Peaks ometi kord vähegi vaibuma see mässuline käärimine minu hinges! See piinab mind! Kord olen küll õnnelik piiritult, siis jälle õnnetu põhjatult. Kord olen tark ja võimas, kord jälle loll ja jõuetu.

See igavene kõikumine, see meri, meri, millal rahule jääd?! Olen väsinud juba! Tahan veidi kosuda.

Tulised kired kraabivad mu südant nagu metsiku loomataltsutaja tulise raudoraga taganttorgitavad hundid kraabivad puuri. Tuline viha purskab minust inimeste alatuse vastu!

Õiglus peab maailmas maksvusele saama! Õigluse ja tõe eest tuleb anda elu. Ta nõuab palju verd, sest ülekohus ei kao võitluseta.

Kui kaugel on minul tee kindlasti sulgunud rahuliku, sihiselge, rühika meheni! Mõtlen Linda onule, (muidugi) insener Antonile — rahulik, korralik mees. Kas jõuan kunagi nii kõrgele? Või kas see on õige „kõrgus"?

Või — kas vulkaan mässab minus surmani, kuni olen vana mees, kas ikka hing pillub vastu taevast tuhka ja sula kulda läbisegi?

Ei tea. Kas ongi vaja teada?

Alles elulõpul ju saab täiesti teada, kas sinust on asja saanud, kas oled midagi olnud ja mida just; pärast surma räägitakse su teeneid, kuna eluajal vaadati enam „teeneid" hanijalgades.

Kas on õige, kui kustutan, püüan sumbutada eneses kõik leegid, mis nii kõrgele löövad?

Või peabki inimese hing leegitsema? Või peabki ta kõiki tõkkeid pilbasteks purustades tõusma kõrgele?

Või tuleb end taltsutada? Õige mõõt tuleb leida — milles end piirata ja milles end avardada.

Unistan enese tulevastest tegudest.

Hommikul tulime Narva-Jõesuhu tagasi. Vaatasime veel korra ümber pargis, jõime mõdu rannasalongis, istusime mälestussamba juures pingil.

Mõtisklesin edasi oma mõtteid.

Keegi ameerika tark mees ütleb:

Külvad soovi, lõikad teo.

Külvad teo, lõikad harjumuse.

Külvad harjumuse, lõikad karakteri.

Külvad karakteri, lõikad saatuse.

Saatuse raudne nägu lõustleb minule koledasti. Hää küll, las ta lõustleb! Igat raskust tarvitan oma tahtejõu harjutuspommiks.

Mis aga ootab mind? Nälg. Lõpetan ülikooli ja hakkan pätiks, talvel elan linna öömajas, suvel viljarõugu all. Sest: kõik kohad on enne mind täis noorte, tugevate, elujõuliste inimestega.

Tahtmiste ja võimaluste vahel on kuristik.

Vaatan suvitajaid siin rannal: küllased, rahuldatud inimesed, igaühel elu kindel olemine ja tegemine. Nad võivad end õnnelikuks nimetada, sest neil on raha, millega enese soove teostada. Ei, ma nii palju ei taha — mõni neist saab selle eest, kes päevas oma nime paberitele alla kirjutab, nii palju, et sellest ära elaks 10 perekonda. Selliseid liiamehi on meie kallil kodumaal küllalt, mõned tuhanded, samal ajal aga töötatöölisi 10 tuhat.

Ma ei taha kuigi palju, ainult tükk leiba ja kruus vett. Soola ka.

Tahan saada harilikuks, loomulikuks inimeseks, kes on lihtne, vaba, aus, tugev ja terve.

Lihtne, selge ja kindel peab olema minu elukäik. Ma ei lase teda neis nõudeis segada.

Õhtul oli kohaliku spordiseltsi pidu. Kalju oli läbi rääkinud, häämeelega võeti vastu meie soov esineda.

Olime edukad. Inglane lõi oma mehe

knock-outi pärast seda, kui oli vaesekese 6 roundiga ära väsitanud; mina võitsin oma mehe tööga, mõlemad käisime mitu korda matti suudlemas, see oli kena võistlus, sest olime ühetugevused ja mõlemad kole ägedad.

Rahvas möirgas kogu aja meeletult.

Mulle särasid paljud ilusad silmapaarid ja kui järgneval tantsul tuli daamide valik (siinses keeles tantse tes taames), ei jäänud mina kuivale, nagu muidu alati, vaid minu juurde tekkis igakord saba. Inglasest ei maksa rääkidagi! Teda oldi tutvustatud Suur-Britannia ja kõikide asumaade ilmameistri tiitli all — tähtis mees, välismaalne, muidu ka sile poiss — lihtsalt taheti lõhki rebida.

Pärast ametlikku lõppu läks alles pärismürgel lahti. Poksiti jälle, maadeldi, tehti tsirkuse numbreid, tantsiti ja lauldi päikesetõusuni välja.

Siis vaarusime puruväsinutena oma liiniristlejale tagasi, tüdrukud kadusid alla, meie heitsime laele siruli.

Keskpäeval viibutasime jumalagajätuks lõbusale alevile. Laev libises kiiresti vaevaltvirvendaval veepinnal; umbes 2 kilomeetrit rannast suundusime läände.

Meie sihiks oli „läbi vaadata" kõik ran-

naäärsed suvituskohad kui ka muidu ilusad kohad. Uurisime binoklitega hoolikasti.

„See on Sillamäe." „Ei, see peaks olema..."

„Keerame aga sisse." Kalju tegi tüürirattal nõksu paremale ja Vunts-Mihkel pani tasakäigu, et mitte vurhvidega liivajoonele või kividele lennata.

Kui umbes 2 km. rannast olime, tuli vahele üks sündmus.

„Härra kindral-suspitsent, kannan ette: leidsin jänese," raporteeris Kaarel.

„Merel?" küsis Kalju umbusklikult.

„Laevajänese, härra kindral."

„Mitte roti?"

„Päris jänese ikka."

Leidsime piletita kaasreisija presendi alt, mis rippus üle kuulipilduja.

„Kuhu te sooviksite sõita?"

Poiss tõusis aralt.

„Ma niisama..."

„Siin ei ole niisama! Siit saab ainult taeva ja põrgu! Kas soovite taeva või põrgu?" küsis kindral-sup.

„Maale," palus poiss.

Kalju mõõtis silmadega laeva kaugust rannast. „Võib ka," ütles siis otsustavalt, „tooge üks korgikott. Nii... Nüüd sähke see kott, kui väsite, ei upu ära. Võtke, võtke. Ja nüüd marss-marss tempos klaa-

rige tekk. Et oleks 10 sekundi pärast klaar."

Õnnetu poiss hüppas vette ja hakkas kalda poole ujuma. Laine oli väike ja poiss jõudis varsti madalasse välja, kust hakkas kaldale kõndima vahetevahel meile rusikat näidates.

Meie aga naersime vägevat homeerlikku naeru.

Tüdod küll nurisesid, kuid tegime neile selgeks, et kõik on korras ja et poiss sai hää korgikoti ja vilus pikamaa ujumises, võib saada Lutsu järele Narva linnapääks — siis meie tütarlapsed naersid kaasa päris südamest.

Päikeseloojang merel.

Nii siis jälle päev, kaunis ja elamusrikas, maha helisemas. Nüüd päike juba vajub. Olime otsustanud öö veeta merel ja olime umbes 17 km. välja sõitnud uljas tujus. Võib olla olime N.-Vene vetes juba? Mis sellest! Küllap Jumal hoiab ja hästi teeb!

Kui keegi oleks meie kaptenilt küsinud laeva asukohta, oleks vastus igatahes üsna umbkaudne olnud — Soome lahel, igatahes idapool Kundat, võib-olla Toilast siiski mitte mööda, sest siia tahtsime tingimata sisse keerata, et külastada vana vägeva

Põhja-Märdi järeltulijaid, kelle mõnede võsudega tutvusime Tartus.

Ühesõnaga: olime eksinud. Seda teadsime meie, poisid; tüdrukud ei näinud midagi märkavat ja sillerdasid muretult nagu linnupojad pesas.

Muidugi, midagi kardetavat ju ka pole, sest on kompass ja päike.

Päike, jah, vajub. Hää küll, homme jälle päev!

Juba on ta kaotamas kiiri, et muutuda tohutusuureks kollaseks kettaks.

Rannajoon paistab vaevalt tumeda kõrge viiruna lõunas — meie püha kodumaa, higi ja verega väetatud kitsas pind, kus eluruumi nii vähe ja kus vaja enam korraldavaid käsi. Meie, noored, tahame sääl maksma panna pühad aated, õigluse võidule viia jõudsamini kui vana põlv seda suutnud.

Meie armas rannajoon! Eestimaa rand! Meile on see pühadus, mille eest anname elu, verega võidetud põline isade maa!

Päike vajub...

Päike vajub üle kodumaa töökate talude ja usinate linnade, kuulutab puhkust eesti rahvale, kes paraku pole täieline ainuõiguslik peremees oma isade pinnal, ta jagab lahkel käel seda õigust kõigi maailma rah-

vaste võõrsileveernud osakestega. Kahju, kahju!

Köhin veidi. Jõin higiselt külma vett. Ei ole hää. Tuleb elada tervishoiu nõuete järele.

Tervis — kalleim vara. Ta vastu on uneta ööd, liialdused pingutuses, ühekülgne istumine, ebamõistlik toitlus, alkohol, suitsetamine ja tuhanded muud. Kui kujutada pilti, milles inimese keha küljes iga tervistrikkuv asjaolu ripub kaanina, siis küll kogu keha saab neist kaetuks.

Meie ei pane seda nagu tähele.

Mina ei tohi teda pillata. Ei tohi! Miks mitte?

Sest —, sest —

Tunnen: mina ei ela enam ainult enesele. Ma ei ole enam üksi maailmas.

Mul on suur vastutus. Pean end hoidma hoolikasti.

„Õige suureks, tugevaks ja targaks" pean kasvama.

Jah, see ei ole auahnus, isiklik spordilõbu, võistlus- ja võitlusiha ega tung võimsatele elamustele! Ei! See on ennastsalgav, enese huve unustav võitlus.

Minu elu pole minule enesele. Ei. Kõik, mis olen, teen, suudan — on ühtlasi ja peamiselt teistele.

Olen osakene tervikus, mis toidab, varustab ja kaitseb mind — eesti rahvas ja selle rahva riik, eestlaste vabariik saatusraskel maakerapunktil.

Selle maalapikese eest on palju võidelda, higi ja verd valada kõhklematult.

Raudne rahva tahtejõu koondus peab toime tulema. Kalev peab kalmust tõusma ja ära pühkima kõik, mis vale ja võlts, mis sepitseb ja ahelaid taob.

Meie, noored, rõõmsasti koguneme Kalevi lehvivate sini-must-valgete lippude alla.

Ei ole asjatud, ei tohi kaotsi minna need hinge piinad ja valud, mida meie, noored oleme kannatanud ja kannatame oma püha vanemate maa oleviku ja tuleviku pärast, olles veel ise võimetud jõuliselt sekka astuma elu suurde mängu, mehemängu, naisemängu.

Meie aeg tuleb! Valmistagem end usinasti ette võimsatena astuma esile täisikka, kirjutama oma nimed meeste ja naiste raamatusse, nende tegude raamatusse.

Tegudele ja loomingule pürib noorsoo hing!

Päike, jah, vajub. Homme on jälle meie päev! Juba on ta hiigelketas muutumas helekollasest veripunaseks.

Juba taevale tulevad värvid. Taevased värvid — nende ülev ilu ei kirjeldada ole! Ainult vaikida; palvuses, hardumuses seista nende all. Ainult imeda endasse seda kõike võimsat, kõrget, kauget, mis igaviku randadelt siia madalale maisele merele kumendab. Ainult kuulata igaviku randade viisi, ulatuvat erksalt salajasi värinaid püüdvasse hinge.

Päike, jah, vajub. Hää küll, homme jälle päev! Homme oleme paremad, kui olime täna!

Meie, noored, oleme paremad, kui teie, vanad, olite! See on meie õigus ja kohustus.

Taevased värvid üle vaikse mere! Veel kord, jah, veel kord löövad nad lõkkele. Jah nii! Jah nii!

Veel üle koduranna hõõguge! Päikese ketas vajub, ei, ta libiseb silmapiiri taha ja nüüd — kukub juba.

Aga kaua edasi mängivad tuled taeval. Mu hing on avatud ristselili neile, käige üle hinge, tuled! Teie karastate minu hinge võitlevaks, sest kes on näinud ilu, sel on, mille eest võidelda ja surra.

Olime kaua, kaua sõnatult vaadelnud loojeneva päikese ilul hõõguvat merd ja randa, siis viimaks ootamatult minu kalli kadunud sõbra õekene pööras minu poole

oma terava ninakese ja ütles mulle tasa: „Sa pead kasvama õige suureks, tugevaks ja targaks.“ Täiesti tasa ütles. Või ei öelnudki?

„Olen 178 sm. — peaks jatkuma, juure enam ei tule. Tugevuselt jään paljudest maha ja tarkus on laiem kui ilmameri, nii et...“

„Rumal poiss, sa ei saa muidugi pääga pilvisse, maakera sangapidi tõsta, ülikooli raamatukogu läbi lugeda, aga peaksid nii kaugele jõudma, et võiksid saada kaitsvaks kooreks ning kestaks kahele kunagi... enesele ja teisele.“ Seda viimast ütles Linda imetasa, nii et ei tea, kas seda kuulsingi. Võib-olla, arvasin ise juure, sest umbes nii paistis ta suurtest soojadest silmadest ja kostis pehmesti helisevast häälest.

Me südamed aga peksid võimsalt ei muud, kui: Elagu Elu! Elagu Elu!